Aspiracije i očekivanja od studija sociologije i sociološke struke - komparativna analiza

Cik, Tomislav

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:259500

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

Tomislav Cik

Aspiracije i očekivanja od studija sociologije i sociološke struke: komparativna analiza

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Tomislav Cik

Aspiracije i očekivanja od studija sociologije i sociološke struke: komparativna analiza

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Marija Brajdić Vuković

Zagreb, 2018.

Sažetak

Tomislav Cik

Aspiracije i očekivanja od studija sociologije i sociološke struke: komparativna analiza

Akademske godine 1995/96. provedeno je istraživanje o profesionalnim aspiracijama i očekivanjima od sociologije kao struke studenata sociologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati istraživanja otkrili su tri aspiracijske usmjerenosti: *fundamentalno-znanstvenu*, *primijenjenu* i *nastavničku*. Istraživanje je također otkrilo određeni pesimizam u stavovima studenata sociologije u pogledu ostvarivosti njihovih profesionalnih aspiracija. Naime, gotovo polovica ispitanika izjavljuje da bi njihove profesionalne aspiracije mogle ostati neostvarene. U posljednjih dvadeset godina dolazi do brojnih promjena na tržištu rada, u sustavu visokog obrazovanja i domaćoj sociološkoj struci za koje se može pretpostaviti da su negaitvno utjecale na položaj sociologije u hrvatskom društvu. Za očekivati je da će ove objektivne promjene utjecati na stavove studenata sociologije kada ih se pita o njihovoj profesionalnoj budućnosti i strukovnim očekivanjima. U ovom radu analizirane su profesionalne aspiracije i strukovna očekivanja studenata sociologije Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu na sličan način kako je to učinjeno prije dvadesetak godina. Dobiveni rezultati uspoređeni su s prošlim nalazima kako bi se odgovorilo na pitanje je li u strukturi i karakteristikama profesionalnih aspiracija te strukovnih očekivanja studenata sociologije u zadnjih dvadeset godina došlo do značajnih promjena. Rezultati statističkih postupaka ukazuju na postojanje tri aspiracijska usmjerenja koja samo donekle odgovaraju prethodno spomenutima: *rad u znanosti*, *rad u privatnom sektoru* i *javna služba*. Iako u određenim segmentima analizirane populacije i njima pripadajući aspiracijski tipovi pokazuju sličnosti, potvrđene su i brojne razlike od kojih je najznačajnija potpuni izostanak očekivanja *unosne i stabilne karijere* radom u sociološkoj struci kod svih aspiracijskih tipova. Također, u usporedbi s prethodnom studijom povećao se udio studenata koji žele raditi izvan sociološke struke, kao i onih koji procjenjuju da će se to upravo i dogoditi.

Ključne riječi: studenti sociologije, profesionalne aspiracije, očekivanja od struke, rad u znanosti, rad u privatnom sektoru, javna služba, komparativna analiza

Summary

Tomislav Cik

Aspirations and Expectations of the Study Programme of Sociology and of Sociology as a Profession: a Comparative Analysis

In the academic year of 1995/96. a research was conducted about professional aspirations and expectations from sociology as a profession of students of sociology at the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences. The research results revealed three aspirational orientations: *fundamental-scientific*, *applied* and *teaching*. The study also found a certain pessimism in the attitudes of students of sociology in terms of the feasibility of their professional aspirations. Almost half of the respondents state that their professional aspirations may remain unfulfilled. Over the last twenty years there have been many changes in the labor market, higher education system and in the domestic sociological profession which can be assumed to have had a negative impact on the position of sociology in the Croatian society. It is to be expected that these objective changes will affect the attitudes of students of sociology when asked about their professional future and professional expectations. This paper analyzes the professional aspirations and professional expectations of the students of sociology at the University Centre for Croatian Studies in a similar way as it was done twenty years ago. The results obtained were compared with previous findings to answer the question of whether the structure and characteristics of professional aspirations and the professional expectations of students of sociology have changed significantly over the last twenty years. The results of statistical procedures point to the existence of three aspirational orientations that only somewhat correspond to the aforementioned ones: *work in science*, *work in the private sector* and *public service*. Although in certain segments the populations analyzed and the aspiration types associated with them show similarities, numerous differences have been confirmed, the most significant of which is the complete lack of a *viable and stable career* in sociological work for all aspiration types. Also, in comparison to the previous study, the share of students who want to work outside the sociological profession as well as those who estimate that this will happen has increased.

Key words: sociology students, professional aspirations, professional expectations, public service, work in science, work in the private sector, comparative analysis

SADRŽAJ

1. **Uvod** 1
2. **Sociologija profesija i sociologija kao profesija** 3
3. **Kontekst** 6
   3.1. Tržište rada 7
   3.2. Promjene u strukturi visokog obrazovanja 11
   3.3. Sociologija u Hrvatskoj 15
   3.4. Profesionalne aspiracije 18
4. **Ciljevi i hipoteze** 21
5. **Materijal, uzorak i metode** 23
6. **Rezultati** 29
   6.1. Karakteristike ispitanika 29
   6.2. Razlozi upisa 31
   6.3. Prepoznatljivost struke 33
   6.4. Teorija i empirija 35
   6.5. Sociologija i mediji 37
   6.6. Sociologija i društvene promjene 39
   6.7. Vrijednosti i životni ciljevi 41
   6.8. Faktori nalaženja posla 43
   6.9. Profesionalne aspiracije i očekivanja od struke 45
7. **Diskusija i zaključak** 63

Literatura 76

Dodaci 79

Prilog 1. Anketni upitnik 79

Prilog 2. Prijava etičkom povjerenstvu 97

1. Uvod

Akademske godine 1995/96. provedeno je istraživanje profesionalnih aspiracija i očekivanja studenata i studentica sociologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati anketnog upitnika potvrdili su postojanje neusklađenosti između načina na koji studenti i studentice sociologije FFZG-a procjenjuju određene elemente sociološke struke i svoje vlastite profesionalne ambicije. Iako ispitanici procjenjuju sociološku struku važnom, kako za njih osobno, tako i za društvo, gotovo polovica ispitanih očekuje da će njihove osobne profesionalne ambicije ostati neostvarene (Čulig, 1999). Istraživanje namjerava objasniti i strukturu profesionalnih aspiracija na temelju stavova o sociološkoj struci studenata i studentica sociologije. Na temelju toga pretpostavljalo se da je moguće predvidjeti moguće „razvojne putanje" hrvatske sociologije. Autor spomenute studije svjestan je ograničenja ovakvog načina zaključivanja, što je vidljivo kada govori da je njegova studija ograničena na „anticipacijske" elemente unutar struke, a ne na procjenu pravog stanja (Čulig, 1999: 20). Studija koja je nastala u sklopu ovog diplomskog rada stoga je prvenstveno metodološki inspirirana spomenutom studijom te se jasno ograđuje od takvih pokušaja generalizacija. Imajući to na umu, treba istaknuti vrijednost njegovog i svih eventualnih budućih istraživanja koja će, između ostalog, nastojati znanstveno opisivati motive, nade, očekivanja i najrazličitije stavove koje studenti i studentice sociologije imaju o radu u svojoj budućoj struci. Uz to, možda bi bilo korisno i nekima zanimljivo vidjeti je li se štogod u proteklih dvadesetak godina značajno promijenilo u stavovima studenata i studentica sociologije kada ih se pita o vlastitoj akademskoj disciplini i profesionalnoj budućnosti. Želimo li sociologiju koja reflektira o samoj sebi takva istraživanja su nužna i to ne samo kako bismo povećali razinu profesionalne, akademske i znanstvene izvrsnosti, već i zato, kako Čulig uočava: „ [...] ako se sociologija između ostalog ne pozabavi samom sobom, pozabavit će se njome drugi" (1999: 21). Od Čuligovog istraživanja do danas nije objavljena studija koja bi se na metodološki sličan način bavila opisanim predmetom, a to znači kvantitativnu studiju o stavovima studentica i studenata sociologije o vlastitim profesionalnim aspiracijama i očekivanjima od sociološke struke. Donekle iznenađuje da već ne postoji obilje sustavnih istraživanja o aspektima profesionalnih, akademskih i drugih oblika aspiracija onih za koje se pretpostavlja da će određeni dio u budućnosti postati nositeljice i nositelji sociološke struke. Uzmemo li u obzir i prethodno utvrđen pesimizam u stavovima, nedostatak sustavnih istraživanja na tom području dodatno začuđuje jer se prema njemu

ne postavlja kao prema problemu koji zahtjeva dodatnu pozornost i eventualnu intervenciju. Sociologija poznaje niz istraživačkih i analitičkih alata koje bi trebala koristiti u svrhu evaluacije provedenih aktivnosti i unaprjeđenja vlastitih strukovnih standarda.

Poglavlja koja slijede predstavljaju upravo opisano nastojanje da se sociologija bavi nekim aspektima sebe kao struke. Ono što se nastoji jest u određenoj mjeri opisati i objasniti aspiracije i očekivanja studenata sociologije. Analize se temelje na podacima prikupljenih tehnikom anketnog upitnika na uzorku od 138 studenata i studentica sociologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu u akademskoj godini 2016/2017. Pritom, pri konstrukciji anketnog upitnika nastojalo se što je više moguće pratiti za ovaj rad referentnu studiju prof. dr. sc. Benjamina Čuliga, kako bi se lakše uočile i tumačile eventualne promjene u rezultatima i spekuliralo o mogućim razlozima razlike u dobivenim podacima s obzirom na drugačiji kontekst provođenja ove studije. U tom smislu, ovaj se rad može smatrati komparativnom studijom, iako ova studija sadrži određena metodološka ograničenja i neusklađenosti između ovog te Čuligovog istraživanja koje treba dobro promisliti. Ponajprije se to odnosi na različite mjerne instrumente, to jest anketne upitnike koji su korišteni za prikupljanje podataka. Iako se pokušalo što vjernije replicirati identificirane varijable i instrumente pri izradi anketnog upitnika ovog istraživanja, uvid u formulaciju svih čestica Čuligovog istraživanja nije bio moguć na temelju samog izvještaja, odnosno objavljene studije. Zato se ne može s pouzdanošću reći da su dobiveni rezultati u potpunosti usporedivi, kao i što to nije moguće reći s obzirom i na različite populacije. Također, ova studija uključila je samo studente i studentice sociologije Hrvatskih studija čime je izgubljena još jedna razina komparacije, ona koja bi možda nešto otkrila o razlikama između profesionalnih aspiracija studenata različitih studijskih programa sociologije. S obzirom na to, ova studija je komparativna jedino u prethodno navedenom smislu, kao pristup prikazu i interpretaciji podataka.

Kako bi interpretacija podataka uopće bila moguća te kako bi lakše razumjeli eventualne promjene u stavovima ispitanika, potrebno je ukratko prikazati teorijski unutar kojeg se ova studija provodi. Također, za ovaj tip refleksije korisno je opisati i kontekst, što je u slučaju ove studije onaj unutar kojeg se hrvatsko društvo, pa tako i hrvatska sociologija mijenjala u posljednjih dvadesetak godina te unutar kojeg i u odnosu na koji se eventualne promjene u stavovima istraživane populacije događaju.

2. Sociologija profesija i sociologija kao profesija

Željka Šporer u svojoj *Sociologiji profesija: ogled o društvenoj uvjetovanosti profesionalizacije* (1990.) nudi teorijske odrednice koje pomažu pri konceptualizaciji i operacionalizaciji pojmova potrebnih za provođenje istraživanja koja se odnose na strukturna obilježja struka. Sociologija profesija može biti, a u Čuligovom istraživanju je i bila grana posebne sociologije koja je poslužila za istraživanje profesionalnih aspiracija i očekivanja studenata i studentica sociologije. Strukturalni tip analize podrazumijeva opis osnovnih elemenata svake profesije te obilježja onih aktivnosti koje se mogu smatrati „profesionalnim". Osnovna obilježja profesije, koje Šporer (1990: 16) sama preuzima od stranih autora (Turner i Hodge, 1970), nadodajući dimenziju profesionalne etike, uključuju:

1. Stupanj razvijenosti osnovnih teorija i tehnika koje čine sistematski zaokruženu cjelinu i osnova su za profesionalno djelovanje;
2. Stupanj monopola na stručnu ekspertizu;
3. Stupanj prepoznatljivosti profesija od javnosti;
4. Stupanj organiziranosti profesija;
5. Stupanj razvijenosti profesionalne etike.

Osim što nam ovakva ideal-tipska klasifikacija pomaže da razlikujemo „čiste profesije" od „polu-profesija"[1] i običnih zanimanja, pri čemu čiste profesije posjeduju najviši stupanj razvijenosti pojedinih elemenata, a obična zanimanja najniža, ovakva klasifikacija nudi mogućnost praćenja razvoja profesija od zanimanja do čistih profesija te nudi mogućnost uspoređivanja različitih profesija (Šporer, 1990).

Razvijenost teorije kojom se koristi temelj je svake djelatnosti koju smatramo profesijom. Zanimanje prerasta u profesiju upravo kada se njezine aktivnosti počinju temeljiti na teoriji (Šporer, 1990). Sve profesije su zapravo interdisciplinarne u svojoj biti zato što je svaka profesija utemeljena na znanjima nekoliko znanstvenih disciplina (Šporer, 1990). Temeljna odrednica koja razlikuje zanimanje od profesije jest ta da je kao aktivnost usmjerena na rješavanje problema. Tako je primjerice za sociologiju kao razvijenu profesiju potrebno jednako dobro poznavanje

[1] „Zanimanja čije je obrazovanje i trening kraći, status manje legitiman, pravo na privilegirane komunikacije manje etablirano, koje posjeduju manje opće specijalizirano znanje, te tako i manji autoritet" (Šporer, 1999: 29).

empirijskih metoda, kao i osnovnih teoretskih pretpostavki s kojima se kreće u istraživanje (Čulig, 1999). Zatim, „monopol nad stručnom ekspertizom“ podrazumijeva da profesija kontrolira posjed nad određenim strukovnim znanjima, da kažnjava njihova „neovlaštena“ korištenja i zloupotrebe te da je ujedno i prepoznata kao takva unutar šireg društvenog konteksta. Spomenuti monopol „brani“ se posebnim jezikom struke - profesionalnim jezikom (Šporer, 1990). U slučaju visoke razine monopola neke struke nad stručnom ekspertizom, društvo i država autoriziraju upravo tu struku za obavljanje poslova koji spadaju u njezino područje djelatnosti. S obzirom na to, ukoliko je sociologija razvijena profesija, utoliko je ona primarni interpretator društvenih struktura i procesa (Čulig, 1999). Nadalje, pitanje vanjske prepoznatljivosti neke struke u konačnici se svodi na durkheimovsku „kolektivnu predodžbu“ šire javnosti o meritornosti određenih stručnjaka da se bave svojim strukovnim poljem. Profesionalni ugled (kao prestiž, društvena moć) povezan s određenom strukom od 19. se stoljeća temelji na znanju i kapitalu (Šporer, 1990). U prvom razdoblju nastajanja profesija titulu profesije nosi uglavnom pripadnik plemstva, kao, uz svećenstvo, najobrazovaniji sloj populacije pri čemu uz posjedovanje određenih znanja označavaju i društveni ugled (Šporer, 1990). Društvo tada prepoznaje meritornost određene profesije primarno na temelju titula koje pojedinac posjeduje. Titule tako označavaju demarkacijski kriterij između laika i profesionalaca. Povećana diversifikacija podjele rada, porast opće obrazovanosti i posljedično omasovljenje profesija nastalih u kasnijim fazama industrijskog društva vodi do nemogućnosti za ovladavanjem cjelokupnošću znanja unutar određene profesije što posljedično vodi specijalizaciji (Šporer, 1990). Ovo, zajedno s novom upotrebom titula za razlikovanje unutar samih profesija, uzrokuje sve veću demistifikaciju profesije. U slučaju sociologije, njezina nerazvijenost na ovome planu manifestira se, primjerice, kada društvo smatra stručnjake srodnih disciplina, ili pak potpune laike, ekspertnim i adekvatnijim komentatorima društvene zbilje od sociologa (Čulig, 1999). Četvrti konstitutivni element svake profesije odnosi se na njezin stupanj organiziranosti, to jest na organiziranost institucije za profesionalno obrazovanje, tip institucije ili organizacije u kojoj se osoba zapošljava i ugledu radnog položaja u istima te na strukovne udruge koje brinu o prethodna dva obilježja (Šporer, 1999). Jasno je stoga da visoko razvijena struka svoj strukovni kadar razvija u obrazovnom sustavu te da podrazumijeva inkluzivno i demokratsko strukovno udruženje usmjereno na zaštitu profesionalnih interesa (Šporer, 1990). Za sociologiju kao razvijenu struku to bi značilo ponajprije adekvatne studijske programe sociologije, razmjerno značajan društveni ugled radnih mjesta koja obično zauzimaju sociolozi te aktivno sociološko

udruženje. Zadnji element odnosi se na profesionalnu etiku koju autorica definira kao „skup normi, vrijednosti i ciljeva kojim bi se trebali rukovoditi pripadnici neke profesije u primjeni svog profesionalnog znanja“ (Šporer, 1999: 32). Profesionalna etika, prema autorici, najprije se odnosi na altruistično, sistematično i neprikriveno korištenje znanja, kao i na poštivanje određenih spoznaja u svakodnevnici znanstvene prakse. U praktičnom smislu, visoko razvijena profesija ima jasno definirane kriterije ponašanja u određenim odnosima koji su propisani etičkim kodeksom. Primjerice, u preambuli etičkog kodeksa Američkog sociološkog udruženja definirane su obaveze članova koje služe kao vodeća načela ponašanja, a sam Kodeks služi za: „senzitiviziranje sociologa za etičke probleme koji se mogu pojaviti tijekom njihova rada te nukanju sociologa da sebe i svoje kolege privikavaju na etičko ponašanje“ (Neuman, 1997/1998: 114).

Ovaj kratki osvrt na teoriju sociologije profesija Željke Šporer uključen je u ovaj rad prvenstveno zato što se Čuligovo istraživanje, te stoga u određenoj mjeri i ova studija, uvelike oslanja na prethodno prikazane konceptualne odrednice.

3. Kontekst

Kao što je rečeno u uvodu, rezultati Čuligovog (1999.) istraživanja ukazuju na pretežito negativnu percepciju studenata i studentica sociologije o budućem radu u struci. Čulig ovu tezu formulira tvrdeći da iako su ispitanici „sentimentalni“ u stavovima o svojoj mogućoj budućoj struci, u svojim procjenama o mogućnosti rada unutar iste su „realni“ (Čulig, 1999). Rezultati istraživanja pokazuju da ispitanici smatraju kako se domaća sociologija ne bi trebala suviše mijenjati, a njima samima trebala bi služiti tek kao instrument pri pronalasku željenog posla uglavnom izvan sociološke struke. Kako bi se istražilo je li se štogod značajno promijenilo od tada potrebno je opisati kontekst unutar kojeg i u odnosu na koji se ispituju stavovi sudionika istraživanja te naglasiti neka relevantna društvena obilježja te povijesne događaje u razdoblju od provođenja Čuligovog istraživanja do danas. To se u ovome radu prvenstveno odnosi na neka kretanja na tržištu rada, sustav visokog obrazovanja, te sam razvoj sociologije u Hrvatskoj.

3.1. Tržište rada

Globalizacija je proces koji predstavlja najširu razinu konteksta unutar kojeg se odvija društveni život gotovo svakog suvremenog društva i zajednice. Iako je sama globalizacija spoj društvenih, političkih, kulturnih i ekonomskih čimbenika, ona se najčešće očituje i razumije kao ekonomska pojava (Giddens, 2001/2007). Jedan za ovaj rad zanimljiv vid globalizacije jest razvoj (telekomunikacijskih) tehnologija. Danas je vrlo lako doći do raznih informacija pri traženju željenog posla. Primjerice, tražilica poslova na *web* stranici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje[2], s definiranim kriterijima za užu skupinu zanimanja: „diplomirani sociolozi, antropolozi", pronalazi svega pet aktivnih natječaja za radno mjesto koja po kriteriju stečene diplome zahtijevaju isključivo diplomirane sociologe i antropologe. Za usporedbu, isto pretraživanje za diplomirane ekonomiste pronalazi 124 oglasa za posao, a za diplomirane projektante računalnih programa i programere 23. Možda bi tako studenti sociologije mogli zaključiti kako je pozicioniranost sociološke struke na tržištu rada slaba[3]. Utjecaj koji masovni mediji imaju na formiranje javnog mnijenja (Giddens, 2001/2007) nikako ne treba podcijeniti, kao ni utjecaj razvoja informacijske tehnologije na formiranje percepcija o ponudi na tržištu rada (Potočnik, 2014). Nažalost, kod nas još uvijek izostaju detaljne studije[4] koje bi se bavile javnim „ugledom" sociologije.

Integracija svjetske ekonomije također je pokretač globalizacijskih procesa (Giddens, 2001/2007), pa se može reći da živimo u uvjetima globalne ekonomije koja je sama odraz tehnoloških napredaka. Ovaj aspekt globalizacije bitniji je za ovu analizu, pogotovo u trenucima kada njegove slabosti dolaze do izražaja. Početkom 2008. godine kulminiraju dugotrajni problemi na američkom tržištu nekretnina. Već krajem 2008. godine kriza se manifestira u Hrvatskoj i zaustavlja gotovo 14 godina uzastopnog ekonomskog rasta koji je uslijedio nakon ratne i tranzicijske krize, te gospodarske i političke izolacije devedesetih godina. Tranzicija je pojava svojstvena bivšim komunističkim i socijalističkim državama, te se u ekonomskom pogledu očituje kao prijelaz s

[2] Pretraživano preko https://burzarada.hzz.hr/, pristupljeno: 27. srpnja 2017.
[3] Jasno je da bi takav način zaključivanja bio dvojben i upitne valjanosti, te da se ne može ozbiljnije tvrditi da studenti (pogotovo sociologije) tako formiraju mišljenja o tržištu rada i vlastitoj struci, već je za simplificiranu ilustraciju mogućih slučajeva koristan.
[4] Ne postoji istraživanje o „imidžu" sociologa u hrvatskoj javnosti, no istraživanje o percepciji hrvatske javnosti o novinarskoj profesiji pokazuju da hrvatska javnost najviše cijeni liječničku, pravnu, sudačku i odvjetničku profesiju, a slijede ih programeri i IT-stručnjaci te arhitekti i inžinjeri. S druge strane, od strane hrvatske javnosti najošije ocijenjene profesije su novinarska, nastavnička, profesorska, trgovačka, poljoprivrednička i politička (Kanižaj i Skoko, 2010).

plansko na tržišno gospodarstvo, a na društveno-političkom planu kao prijelaz iz totalitarističkog u demokratsko političko uređenje (Mustapić i Karajić, 2013). Posebnost hrvatske tranzicije jest ta da se odvijala u ratnim okolnostima, uz velike materijalne štete i demografske gubitke (Mustapić i Karajić, 2013). Također, na vrijednosnom planu uočava se istodobno jačanje individualnog utilitarizma na razini individue, herojskog kodeksa na nacionalnoj razini, radikalnog egalitarizma na društvenoj razini i nacionalizma na političkoj razini (Županov, 1995: 172-183, prema: Mustapić i Karajić, 2013). Građani tranziciju devedesetih doživljavaju kao neravnopravno natjecanje za pozicije moći i društvene resurse te ju ocjenjuju negativno, posebice mladi (Mustapić i Karajić, 2013).. Devedesetih godina uspostavlja se i nacionalni („ortački“) kapitalizam koji se i danas često identificira kao glavni uzročnik slabe razvijenosti hrvatskog gospodarstva.

2008. godina i početak krize u Hrvatskoj ekonomski se očituje prvenstveno kroz smanjenje proizvodnje i potrošnje te pada BDP-a[5]. U periodu između 2001. i 2008. godine domaća potražnja raste, da bi 2009. i 2010. godine realna potrošnja kućanstva pala (Benolić, 2012). Hrvatska do 2008. godine ostvaruje 63% BDP-a *per capita* 27 članica Europske unije, bilježi rast zaposlenosti, dok je od 2002. do 2008. godine smanjena nezaposlenost (Lakoš, 2010). S obzirom na ove najčešće korištene ekonomske indikatore, može se ustanoviti relativno dobra ili barem bolja gospodarska situacija od one koja je ubrzo uslijedila. Govoreći o tržištu rada, prema kojem studenti i studentice mogu usmjeravati svoje profesionalne aspiracije, Lakoš (2010.) utvrđuje značajan utjecaj krize na tržište rada do kraja 2009. godine, koja se očitovala prvenstveno kroz pad zaposlenosti i radnih mjesta, ali i smanjenja bruto plaće. Također, Matković (2008.) ustanovljuje rodne[6] i dobne razlike u participaciji na tržištu rada te u razini nezaposlenosti pri čemu su mlađi i žene u nepovoljnijoj poziciji.

Visokoobrazovani mladi do 29. godina s tek stečenom visokom stručnom spremom posebno su osjetljivi na negativne trendove zapošljavanja (Obadić i Majić, 2013, prema: Mazalin i Parmač Kovačić, 2016). Od vremena krize i recesijskog razdoblja nezaposlenost visokoobrazovanih raste

[5] BDP je u najblaže rečeno problematičan pokazatelj gospodarskog „zdravlja“ države zato što ne raspoznaje dobru ekonomiju od loše, ne uračunava u svoj izračun kućanski posao i volonterski rad te ne govori o samoj podjeli dohotka (O'Neill, 2015, u: Kallis et al., 2015/2016).

[6] Rodna pitanja u kontekstu ovog rada, poput onih (ne)ravnopravnosti i diskriminacije na tržištu rada i pri zaposlenju, obrazovanju, javnoj zastupljenosti itd. (u: Kamenov i Galić, 2011), kao i u strukovnom obrazovanju i djelovanju, su posebno zanimljiva i to zbog velikog udjela žena u sociološkoj struci – sociologija se smatra „feminiziranom“ strukom (Čulig, 1999). Međutim, detaljna analiza rodnih pitanja u kontekstu ovoga rada izostaje.

te se više od trećine njih neposredno nakon završetka tercijarnog obrazovanja prijavljuje na HZZ (Mazalin i Parmač Kovačić, 2016). Od 2008. godine nezaposlenost visokoobrazovanih raste za više od 51%, pri čemu je najveći broj nezaposlenih iz tehničkog, društvenog i humanističkog područja (Obadić i Majić, 2013, prema: Mazalin i Parmač Kovačić, 2016). Na uzorku od 250 studenata različitih studijskih smjerova na fakultetima Sveučilišta u Zagrebu, istražujući odnos između objektivne mogućnosti zapošljavanja te subjektivne, percipirane zapošljivosti studenata, Mazalin i Parmač Kovačić (2016.) izvještavaju o većoj percipiranoj zapošljivosti kod studenata „lakše zapošljivih studija“ (u referiranom istraživanju to se odnosi na struke kao što su logopedija, anglistika, elektrotehnika, računarstvo i informacijske tehnologije, matematika i fizika) u odnosu na one „teže zapošljivih studija“ (novinarstvo, politologija, grafička tehnologija i poslovna ekonomija). Pritom, vjera u sposobnost kontrole i prilagodbe situacijama veže se uz veće samopouzdanje u sposobnost osiguravanja zaposlenja, pri čemu se i prosjek ocjena pokazuje kao najčešći prediktor percipirane zapošljivosti (Mazalin i Parmač Kovačić, 2016). Autorice zaključuju kako se studenti prvenstveno vode stanjem na tržištu rada pri percipiranju vlastite zapošljivosti, a kao najvažniji mehanizam koji bi mogao doprinijeti objektivnoj mogućnosti zapošljavanja visokoobrazovanih osoba detektiraju usklađivanje znanja i vještina stečenih tijekom studija s potrebama tržišta rada (Mazalin i Parmač Kovačić, 2016).

Postignuta razina obrazovanja sigurno utječe na mnoge aspekte objektivnih mogućnosti zapošljavanja, ali i samih percepcija o zapošljavanju, (karijernom) radu i profesionalizmu. Uloga obrazovanja prepoznata je i u raznim europskim dokumentima, poput Lisabonske strategije, Europske strategije zapošljavanja, OECD-ove Jobs strategy itd. (Babić i sur., 2006) U njima se između ostalog naglašava pozitivan utjecaj visokog obrazovanja na stopu participacije na tržištu rada, stopu nezaposlenosti, BDP, socijalno uključivanje, stopu kriminala, zdravlje, društvenu koheziju i političke procese. Uz to, visokoobrazovane osobe u prosjeku rade bolje plaćene poslove, imaju veću stopu radne aktivnosti, nižu stopu nezaposlenosti, dulji radni vijek te generalno lakše nalaze posao (Babić i sur., 2006). Međutim, veza između visokog obrazovanja i zapošljavanja je ponekad složenija nego što se isprva može činiti. Andersonov paradoks (Potočnik, 2014, u: Ilišin 2014) označava situaciju koja isprva obećava nagradu u obliku veće mogućnosti zapošljavanja na temelju stečenih kvalifikacija zbog čega se više ljudi odlučuje na visoko obrazovanje, što u konačnici „popravlja“ obrazovnu strukturu društva. Istovremeno, tržište malo mari za uspjehe u obrazovanju u smislu broja kvalifikacija. Drugim riječima, mogućnosti za zapošljavanje su ovisne

o potrebama tržišta rada. Porastom broja visokokvalificiranih stručnjaka, broj slobodnih radnih mjesta pada, dolazi do povećane konkurentnosti te interes za određeni studij opada. Paradoks postaje očitiji kada pojedinci prepoznaju da se za najkvalificiranija mjesta visokoobrazovanim osobama još uvijek daju najveće šanse za zapošljavanje, pa stoga potražnja za visokim obrazovanjem raste. Ovaj paradoks postao je uočljiv naglim proširenjem hrvatskog sustava višeg i visokog obrazovanja prije petnaestak godina (Potočnik, 2014, u: Ilišin, 2014).

3.2. Promjene u strukturi visokog obrazovanja

Najprije, sustav visokog obrazovanja na najopćenitijoj razini mora se promatrati u odnosu na dinamiku brisanja granica između sveučilišta, tržišta i države. Potreba sveučilišta za integracijom znanja i tehnologija proizlazi iz natjecateljske naravi suvremene globalne ekonomije, dok se iz istih razloga tvrtke okreću prema sveučilištima kao izvorima korisnih znanja i tehnologija (Etzkowitz i Leydesdorff, 1998). „Kapitalizacija znanja“ proizlazi kako iz potreba oba polja za novim oblicima suradnje, tako i iz vanjskih utjecaja na sveučilišta (Etzkowitz i Leydesdorff, 1998). Ovo je posljedica rastuće svijesti o znanosti kao temelju ekonomskog napretka. Stoga, granica između „čiste“ i „primjenjene“ znanosti danas je sve tanja pod utjecajem ekonomske potrebe za bržom produkcijom inovacija, oskudice resursa potrebnih za provođenje istraživanja te potrebe za usklađivanjem područja „fundamentalne“ znanosti i konkretnih društvenih pitanja. Istovremeno, interdisciplinarnost ostaje kamen temeljac novih inovacijskih modela nužnih za ekonomski rast (Etzkowitz i Leydesdorff, 1998). Zato vlade i njihove industrije često potiču niz strategija, programa, suradnji i znanstvenih politika te blijede granice između ekonomskih, političkih i akademskih institucija. Na to se misli kada se govori o *Triple Helix* sustavu interakcije. Sve navedeno, smatraju autori, nagoviješta novu ulogu sveučilišta onkraj one koju je tradicionalno imala u istraživanjima i podučavanju, što dakako utječe i na smanjenu autonomiju sveučilišta u novim uvjetima (Etzkowitz i Leydesdorff, 1998). Razmatrajući *Triple Helix* model u hrvatskom slučaju Singer i Oberman Peterka (2010.) pregledom literature predlažu razloge „blokade“ *Triple Helix* oblika interakcija: institucionalna neprilagodljivost sveučilišta, fragmentarnost organizacije, slabo međusobno povjerenje između poduzetništva i sveučilišta, nepostojanje *benchmarka*, te nedostatak pravnog okvira koji bi omogućio otvaranje sveučilišta novim inicijativama.

Babić i suradnici (2006.) prate masovno proširenje visokog obrazovanja u Hrvatskoj u razdoblju od 1990. do 2005. godine pri prijelazu s javnog na mješoviti model plaćanja školarina. Izvještava se pritom o dva problema sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj. Prvi se odnosi na institucionalni nesklad i nedovoljno definiranu ulogu Sveučilišta, a drugi na financijsku (ne)transparentnost (Babić i sur., 2006). Izglasavanje Zakona o visokim učilištima smatra se neformalnim početkom „tržišnog natjecanja“ fakulteta za studente koji sami plaćaju svoj studij kako bi ti isti fakulteti maksimizirali „posebne prihode“ koje ostvaruju od školarina studenata studija za „osobne potrebe“ i izvanrednih studenata (Babić i sur., 2006). Oni ekspanziju sustava

visokog obrazovanja, točnije povećanje broja studenata za 82% u razdoblju od 1990. do 2005. godine, objašnjavaju „kvazi-tržišnim“ uvjetima u kojima upisna i razvojna politika visokog obrazovanja nije jasno definirana. U tim uvjetima, upisne kvote pojedinih fakulteta vode se maksimizacijom prihoda i oslanjanjem na vlastite kapacitete. Uz studente visokih učilišta i onih koji sami plaćaju svoj studij, rast je ponajviše zabilježen u društveno-humanističkim znanostima (Babić i sur., 2006). Ovo rezultira smanjenom konkurentnošću i smanjenom stopom zapošljavanja određenih visokoobrazovnih profila, a takva upisna politika vodi i ekonomskoj nejednakosti između fakulteta, pri čemu su fakulteti društveno-humanističkih usmjerenja koji ostvaruju visoke posebne prihode u „konkurentnijoj“ poziciji od onih fakulteta koji za otvaranje studijskih mjesta ipak zahtijevaju znatno više troškove (Babić i sur., 2006).

Visokoobrazovni sustav u novije vrijeme uvelike je određen i potpisivanjem Bolonjske deklaracije[7] 2001. godine. Bolonjska „reforma“ prvenstveno polazi od identificirane neusklađenosti između sustava visokog obrazovanja i potreba tržišta rada. Deklaracijom se nastojalo reagirati na zajedničke probleme europskog obrazovnog sustava putem niza organiziranih reformi, stvaranjem kompatibilnih sustava koji bi vodili boljoj zapošljivosti, većoj mobilnosti studenata i profesora te većoj konkurentnosti visokoobrazovanih na tržištu rada do 2010. godine (Rodin, 2009). Postoje neki koji Bolonjsku reformu smatraju štetnom od samih početaka i to ponajprije zbog nedostatka svijesti o potrebi za novom paradigmom funkcioniranja visokog obrazovanja. Oni smatraju da je neuspješnost nove paradigme u hrvatskom visokom obrazovanju posljedica činjenice da nije potaknuta „odozdo“ (Kurelić, 2009, u: Potočnik, 2014), kao želja za poboljšanjem prakse visokog obrazovanja. Rodin (2009.) uočava diskrepanciju načina na koji je Bolonjska reforma zamišljena i načina na koji se provodi i to prvenstveno zbog različitog razumijevanja njezinih temeljnih odrednica od strane ključnih dionika. Neke od posljedica su: neusklađenost provedbe Bolonjske reforme između različitih sveučilišta što negativno utječe na studentsku mobilnost te (ne)usporedivost stečenih kvalifikacija; nepriznavanje kvalifikacija stečenih prvim „bolonjskim ciklusom“ (preddiplomski studij) od strane poslodavca; opterećenost

[7] Sam dokument ne obvezuje zakonski već se temelji na načelima autonomije i diversifikacije. Njezin pravni temelj pritom je Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju iz 2003. godine (Rodin, 2009). Bolonjskom „reformom“ na praktičnoj razini namjeravalo se uspostaviti, između ostalog, usporedivost stupnjeva, dodatke na diplomu, dva glavna ciklusa (diplomski i preddiplomski), ECTS sustav bodovanja, promicanje mobilnosti studenata i nastavnika, pojačana europska suradnja u osiguravanju kvalitete te implementacija europske dimenzije u visokom školstvu itd. (Potočnik, 2014).

nastavnika; otežana selekcija kandidata „slabije“ kvalitete na diplomskoj razini; otežana specijalizacija i diversifikacija studijskog programa; nedovoljna mobilnost studenata; nedostatak multidisciplinarnosti u drugom ciklusu (diplomski studij) (Rodin, 2009). Pritom, zanimanja za koja se studenti obrazuju nisu prepoznatljiva niti usporediva što otežava zamišljenu mobilnost i lakšu zapošljivost (Kurelić, 2011, prema: Potočnik, 2014). Božić (2014) u svojoj studiji promjena studijskih programa u sklopu Bolonjske reforme percipiranih od strane nastavnika FFZG-a ustanovljuje da je više razloga za Reformu nego protiv, te da uspješna provedba Reforme ovisi o sustavnim postupcima koja se odnose na nastavni proces, ali i same temelje struka, primjerice u slučaju određivanja njezinih manje i više važnih grana. Pritom, nastavnici smatraju da se prije provođenja Reforme nije uzela u obzir tradicija visokog školstva u Hrvatskoj te da je sama Reforma uvelike utemeljena u politici (Božić, 2014).

Diskurzivnost rekonfiguracije sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj primjetna je analizirajući *Strateški okvir za razvoj* 2006.-2013. Vlade RH pri čemu se uočava da se vrijednost obrazovanja svodi na njegovu „tržišno-ekonomsku instrumentalizaciju“ (Doolan, 2011, prema: Gvozdanović, 2014). Istovremeno, financijska ulaganja u visoko obrazovanje sve su manja, a fokusiranjem na „obrazovanje za profit“ (Nussbaum, 2011, prema: Gvozdanović, 2014) zanemaruju se druge vrijednosti visokog obrazovanja, poput obrazovanja koje bi učilo za inkluzivno građanstvo. Također, istim *Okvirom* znanstvena i akademska zajednica u Hrvatskoj usmjerava se na istraživanja s potencijalom za financijsku dobit, što se iz očitih razloga zatim identificira kao potencijalni uzročnik smanjenja autonomije sveučilišta (Doolan, 2011, prema: Gvozdanović, 2014). Rekonfiguracija hrvatskog obrazovnog sustava odraz je šireg europskog konteksta pri čemu se uočava „kriza kulture“ europskih sveučilišta koja sama ima uzrok u širim političko-ekonomskim strukturama (Gvozdanović, 2014). Također, načela tržišta i tržišne ekonomije ne očituju se samo kao „vanjski“, već kao i „unutrašnji“ problem akademske zajednice zbog toga što dovode u pitanje integritet znanstvenika koji je primoran konstantno proizvoditi znanje (Gvozdanović, 2014).

Unutarnja dinamika razvoja sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj višeznačno se odražava i na studente. Zbornik *Sociološki portret hrvatskih studenata* Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu iz 2014. godine omogućuje uvid u razna obilježja hrvatskih studenata. Istraživanja pokazuju da su hrvatski studenti dobro integrirani u skupinu mladih i društvo, što znači i da rezultati istraživanja na području mladih uobičajeno vrijede i za studentsku populaciju, a studente

se obično smatra društveno sposobnijim i zahtjevnijim segmentom populacije mladih (Ilišin, 2014). Studenti Sveučilišta u Zagrebu veoma su kritični prema sustavu visokog obrazovanja, a većina ispitanih ipak smatra da nakon diplomiranja neće imati veće poteškoće pri pronalasku posla. Njihove životne i profesionalne aspiracije u većini slučajeva usmjerene su na osnivanje obitelji i stručnu karijeru, a oko polovice studenata bilo bi spremno to potražiti u inozemstvu (Ilišin, 2014). Gvozdanović (2014.) na uzorku od 2000 studenata sa svih sedam hrvatskih sveučilišta uočava stav o instrumentalnom shvaćanju visokog obrazovanja, kao sredstva za osiguranje kvalitete života u zreloj dobi, a diploma se prvenstveno shvaća kao rješenje egzistencijalnih pitanja. Pritom, trećina studenata misli da diploma nije dovoljna pri nalaženju posla u struci, a nešto više od 20% ispitanika smatra kako studijski programi nisu dovoljno osjetljivi i prilagodljivi na situaciju na tržištu rada. Ipak, visoko obrazovanje za njih ostaje dobar put prema „poboljšanju materijalnog statusa i stjecanja prestiža“ (Gvozdanović, 2014). U istraživanju profesionalnih aspiracija hrvatskih studenata Potočnik (2014.) ustanovljuje nedostatak „visoko ambicioznih ciljeva“, to jest prednjačenje ekstrinzičnih motiva koji profesionalne aspiracije usmjeravaju prema osiguravanju egzistencije. Studenti najviše „ciljaju“ na diplomiranje, pronalazak posla i osiguranje egzistencije, a manje na kreativnost, rad u struci, dinamičnost posla, društveno koristan rad, rad s ljudima i nastavak školovanja (Potočnik, 2014). Najveće prepreke ostvarivanju profesionalnih ciljeva studenti vide u općoj i ekonomskoj nerazvijenosti Hrvatske te u nedostatku materijalnih sredstava i nestimulativnoj sredini za mlade (Potočnik, 2014). Studenti najviše žele raditi u javnim poduzećima, zatim u vlastitim privatnim poduzećima, a tek onda u većim privatnim poduzećima te smatraju kako su trud i znanje uz dobro rangiran položaj struke u društvu najolakšavajući elementi pronalaska posla. Najotežavajući su loša situacija i visoka nezaposlenost u zemlji, nedostatak radnog iskustva i podcjenjivanje mladih stručnjaka (Potočnik, 2014). Više od polovice ispitanika izdvaja komunikacijske vještine kao ključne pri pronalasku dobrog posla. Posebno su zanimljivi rezultati faktorske analize koja ustanovljuje četiri latentne dimenzije profesionalnih ciljeva studenata: *bazične aspiracije, usmjerenost na profesionalni razvoj, dinamično-kreativni obrazac*. *domaći poduzetnički obrazac*. Pritom, studenti društvenih znanosti su najslabije vezani za faktor usmjerenosti na profesionalni razvoj (Potočnik, 2014).

3.3. Sociologija u Hrvatskoj

Početak hrvatske sociologije možemo smatrati 1906. godinu kada se osniva Katedra za kriminalne znanosti i sociologiju na Pravnom fakultetu[8]. U Zagrebu je 1918. godine registrirano Sociološko društvo, strukovno udruženje čiji je cilj: „njegovati socijalne nauke, proučavati socijalne i ekonomske prilike našega naroda, te na osnovi takovih proučavanja djelovati u pravcu narodno-prosvjetnom, ćudoredno-uzgojnom i socijalno-političkom"[9]. Između dva svjetska rata sociologija se razvija pod utjecajem Čikaške škole te je uglavnom obilježena radom Dinka Tomašića i njegovim proučavanjem hrvatskog društva, da bi se sredinom prošlog stoljeća suočila s totalitarnim ideologijama fašizma i boljševizma te suspenzijom kritičke misli koja ih tradicionalno prati (Tomić-Koludrović, 2009). Početak revitalizacije sociologije događa se osnutkom Odsjeka za sociologiju na FFZG-u 1963. godine pod vodstvom Rudija Supeka. Teorijska preferenca tadašnjih sociologa i sociologinja je „stvaralački marksizam", a empirijska istraživanja najčešće su pozitivistička i kvantitativna pri čemu se zbog djelovanja unutar okvira „dopuštene kritičnosti" hrvatska sociologija ne udaljava pretjerano od marksističke paradigme (Tomić-Koludrović, 2009). Drugim riječima, sociologija u razdoblju socijalizma posjeduje status „legitimacijske znanosti", što je u kasnom socijalističkom razdoblju za posljedicu imalo nedostatak diversifikacije u teorijskim i metodološkim pristupima. Ovo se najsnažnije očituje kroz manjak metodološkog individualizma, interpretativnih teorija, poststrukturalističkih i postkolonijalnih teorija, kao i studija medija, reprezentacije i individualnih kulturnih identiteta (Tomić-Koludrović, 2009: 165). U razdoblju hrvatske tranzicije sociologija zbog socijalističkog nasljeđa biva izrazito marginaliziranom pri čemu je moguće uočiti i institucionalne podijeljenosti. Neki razvojni potencijali hrvatske sociologije spomenutog prvog razdoblja tranzicije raspravljani su u studiji Muratija i Štulhofera (1993.). Anketom podijeljenoj petnaestorici „eminentnih" sociologa autori koriste upravo i u Čuligovoj studiji korištenih pet osnovnih obilježja razvijenosti struke kako bi prokomentirali tadašnju situaciju u hrvatskoj sociologiji. Zaključuju o nerazvijenosti teorije i metodologije, niskim razinama monopola nad ekspertizom, marginaliziranosti u javnom prostoru, slaboj organizaciji i oslabljenoj profesionalnoj etici u kolegijalnim odnosima (Murati i Štulhofer, 1993). Može biti da je najupečatljiviji rezime sociologije ovoga razdoblja izrekao upravo jedan

[8] Izvor: http://hsd.hr/hr/o-hsd-u/povijest-hsd-a/, pristupljeno: 30. srpanj 2017.
[9] Izvor: http://hsd.hr/hr/o-hsd-u/povijest-hsd-a/, pristupljeno 30. srpanj 2017.

sudionik tog istraživanja: „Hrvatsku sociologiju ne opterećuje iznenadni i osobiti osjećaj krize i sloma. Prije se radi o višegodišnjem mrtvilu i polaganom prevladavanju defenzivne pozicije u kojoj se našla. Društva oko nas brzo se mijenjaju na što sociologija kao profesija neadekvatno odgovara“ (Murati i Štulhofer, 1993: 210). Na pitanje kako izaći iz krize u kojoj se sociološka profesija u Hrvatskoj nalazi, autori sažimaju odgovore sudionika: sociolozi moraju naučiti bolje prezentirati svoje „proizvode“; moraju inzistirati na empirijskoj orijentaciji; moraju se okrenuti javnosti; moraju surađivati i kritički raspravljati (Murati i Štulhofer, 1993: 211). 21. stoljeće donosi pluralizaciju i specijalizaciju sociološke scene u Hrvatskoj. U svom govoru 2009. godine predsjednica Hrvatskog sociološkog društva Inga Tomić-Koludrović (2009.) razlog za nedovoljnu vidljivost sociologije nalazi u legitimizacijskoj ulozi tadašnje sociologije. Ističe također da hrvatsku sociologiju treba promatrati s obzirom na razinu koristi koje društvo ima od nje, a tvrdi i da: „unutar sociološke zajednice u Hrvatskoj postoji dosta prošireno uvjerenje da su doprinos i vidljivost sociologije u društvu minimalni, da se sociologija slabo uvažava, da nema većih empirijskih, pogotovo longitudinalnih istraživanja“ (Tomić-Koludrović, 2009: 151).

Studijski program sociologije u RH danas se izvodi se na Hrvatskim studijima, Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatskom katoličkom sveučilištu, Sveučilištu u Zadru te Filozofskom fakultetu Osijek. Studij sociologije na Hrvatskim studijima svoj početak bilježi od trenutka osnivanja Hrvatskih studija 1992. godine, koji su tada zamišljeni kao dvosemestralni Sveučilišni komparativni studij hrvatske filozofije i društva[10]. Specifičnost formalno-pravnog statusa HS od njegovih samih početaka, sadržanoj u činjenici da je do današnjeg dana jedina od sastavnica SuZg-a koja ne posjeduje status fakulteta, te ideološko-povijesne okolnosti samog osnivanja HS objašnjavaju dobar dio najblaže rečeno zanimljive povijesti ove sastavnice. Također, poseban fokus na proučavanje tema na području hrvatske povijesti, društva, kulture, jezika i filozofije na razini sastavnice također uvelike određuje identitet i razvoj studijskog programa sociologije na Hrvatskim studijima danas. U sintezi reakreditacije provedene u akademskoj godini 2013./14., Hrvatski studiji su prema podacima Agencije za znanost i visoko obrazovanje ocijenjeni kao najbolje društveno-humanističko učilište u postupku reakreditacije[11]. Također, prema Sintezi u spomenutoj je akademskoj godini društvene znanosti u Hrvatskoj studiralo 47% ukupnog broja studenata pri čemu sveukupno 910 sociologa i

[10] Izvor: https://www.hrstud.unizg.hr/studiji, pristupljeno: 30. srpanj 2017.
[11] Izvor: https://www.hrstud.unizg.hr/?@=20sp9, pristupljeno: 30. srpanj 2017.

sociologinja. Preliminarni rezultati istraživanja zadovoljstva studenata studiranjem na Hrvatskim studijima, provedenog od strane Odsjeka za sociologiju Hrvatskih studija, na uzorku od 590 studenata i studentica Hrvatskih studija, predstavljeni su na sastanku Vijeća Odsjeka za sociologiju u prosincu 2016. godine. Rezultati pokazuju da su studenti uglavnom zadovoljni studiranjem na Hrvatskim studijima. Također, pokazuje se da se studenti u prosjeku uglavnom slažu s tvrdnjom da su programi na HS raznovrsni i specijalizirani, dok se u prosjeku ne znaju izjasniti po pitanju visokog ugleda studijskih programa koje nude HS u javnosti. Također, zanimljiv je podatak da se sudionici istraživanja uglavnom ne slažu s tvrdnjom da diplomirani studenti nakon završetka studija lako pronalaze posao. Međutim, bez obzira na dobre rezultate koje u svojoj novijoj povijesti pokazuju HS, spomenuta Reakreditacija izazvala je niz reakcija Ministarstva znanosti i obrazovanja, Sveučilišta u Zagrebu, te nekih djelatnika i studenata HS-a. Događaji koji su uslijedili proizveli su niz medijski popraćenih reakcija ključnih dionika. Sve to je, između ostalog, dovelo do obustave zapošljavanja i izrade novih te rada na postojećim studijskim programima, promjene strukture uprave fakulteta, izmjene pravnog statusa Hrvatskih studija iz sveučilišnog centra u sveučilišni odjel, studentske blokadu, štrajka djela zaposlenika HS te promjena u sastavu i načinu funkcioniranja Znanstveno-nastavnog vijeća Hrvatskih studija, kao i načina funkcioniranja i promjene odnosa moći unutar samih odsjeka sastavnice. Pritom, možda i najintenzivniji period neizvjesnosti statusa HS i njegove budućnosti događa se svega tri mjeseca prije prikupljanja podataka korištenih za ovu studiju.

3.4. Profesionalne aspiracije

Profesionalne aspiracije studenata sociologije čine centralnu temu ovog istraživanja te je potrebno samo navesti neke za ovu studiju relevantne uvide na ovome području istraživanja. Kao što je navedeno u uvodu, pošto osim Čuligovog ne postoje domaća istraživanja profesionalnih aspiracija studenata sociologije možemo se poslužiti rezultatima istraživanja provedenih na njima možda i najsličnijoj dostupnoj populaciji, a to su studenti Sveučilišta u Zagrebu.

Najprije, važno je reći da se profesionalne aspiracije često shvaćaju kao značajan aspekt odrastanja i postajanjem dijelom radne snage na tržištu rada (Potočnik, 2014). Tada se oblikuju životni interesi temeljem određenih sposobnosti i ograničavajućih faktora te se neki karijerni putovi odbijaju ili prihvaćaju među mladima. U društvu rizika, u ovom slučaju promatranog kroz prizmu nesigurnosti na tržištu rada i ograničenja povezanih s odlukama i postignućima na obrazovnom planu, profesionalne aspiracije postaju tim važnije za profesionalni razvoj, pogotovo ako se oblikuju u ranijoj dobi (Potočnik, 2014). Postoji nekoliko razina s kojih se profesionalne aspiracije mogu promatrati: „1) kao refleksije ciljeva pojedinaca u području zanimanja; 2) kao želja za postizanjem određenog društvenog prestiža; 3) kao dio procesa ostvarivanja određenog životnog stila ili kao motivacija za stjecanje liderske pozicije“ (Creed i dr., 2013, prema: Potočnik, 2014: 134). Profesionalne aspiracije se mogu promatrati i kroz prizmu motivacije za njihovo ostvarivanje. Ti motivacijski čimbenici mogu biti *intrinzični* (osobni rast i razvoj, odnosi s ljudima, sudjelovanje u zajednici) i *ekstrinzični* (fizička privlačnost, slava i popularnost, materijalno bogatstvo) (Baumeister i Leary, 1995; Deci i Ryan, 2000, prema: Potočnik, 2014). Također, u literaturi o profesionalnim aspiracijama često se nailazi na pojmove *tradicionalnih* i *alternativnih* profesionalnih aspiracija. Tradicionalne aspiracije određene su indeksom koji mjeri nastojanje za ostvarivanje određenih nagrada za akademska postignuća (prepoznavanje od strane struke, visok dohodak, stalno zaposlenje, brzo napredovanje), dok se alternativne aspiracije izražavaju indeksom koji mjeri težnju k intrinzičnim nagradama (obavljanje društveno značajnog posla u okviru struke, rad s ljudima, pomaganje drugima) (Fox i Faver, 1981, prema: Potočnik, 2014). Socijalno-kognitivna teorija prepoznaje, uz određena genetska obilježja, četiri varijable koje utječu na ponašanje koje se odnosi na karijeru pojedinca – ciljevi; očekivani rezultati; uvjerenje u vlastitu uspješnost; ponašanje (Lent i dr., 1996; Isaacson i Brown, 2000, prema: Potočnik, 2014). Konačno, spomenimo još samo jedan od mogućih pristupa proučavanja profesionalnih aspiracija, onaj koji

govori o presudnom značaju međudjelovanja konteksta i razvoja na razvoj karijere. Ovaj pristup dakle naglašava interakciju pojedinca i konteksta kao determinirajući faktor karijernog razvoja (Potočnik, 2014).

Ilišin i Potočnik (2008) u istraživanju životnih i profesionalnih aspiracija studenata Zagrebačkoga sveučilišta potvrđuju rezultate svjetskih istraživanja privatnih i profesionalnih aspiracija koja navode, između ostalog, uspješnu karijeru kao jedan od prioriteta. One profesionalne aspiracije definiraju kao „sposobnosti studenata da identificiraju i postave ciljeve za budućnost, dok se u sadašnjem djelovanju orijentiraju na ispunjenje tih ciljeva“ (Ilišin i Potočnik, 2008: 286). Navedeno istraživanje definiralo je pet podgrupa profesionalnih ambicija studenata_ica Zagrebačkog sveučilišta: *nastavak obiteljskog ili pokretanje vlastitog posla*; *uspješna i dinamična karijera*; *mirno obavljanje vlastitog posla*; *nastavak školovanja, bavljenje znanstvenim radom*; *raditi dobro plaćeni posao* (Ilišin i Potočnik, 2008). Druga najčešće identificirana aspiracija ispitanika je postati stručnjakom (40% ispitanika), a četvrtina ispitanika prepreku ostvarenja osobnih i profesionalnih aspiracija vidi u lošem položaju struke i visokoj nezaposlenosti u struci. Pritom, gotovo polovica ispitanika iz društvenih znanosti prepoznaju tu prepreku, a uz profesionalne aspiracije vezani su i glavni razlozi eventualnog odlaska u inozemstvo gotovo polovice ukupnog uzorka – studenti žele bolje radne uvjete i bolje vrednovanje rada, kao i mogućnost profesionalnog i obrazovnog usavršavanja (Ilišin i Potočnik, 2008).

Potočnik (2014.) nalazi da su studenti hrvatskih sveučilišta u svojim profesionalnim aspiracijama prvenstveno usmjereni na diplomiranje, osiguravanje egzistencije i pronalazak posla, što autorica s pravom opisuje kao nedostatak visoko ambicioznih ciljeva. Pritom, rad u struci ostaje visoko na ljestvici stremljenja studenata. Najveće prepreke u ostvarivanju profesionalnih ciljeva vide u lošoj ekonomskoj situaciji, općenito lošoj situaciji u Hrvatskoj, nedostatku poticaja za mlade i nedostatku materijalnih sredstava. Najviše studenata želi raditi u javnim poduzećima, a više od polovice studenata smatra kako su razvijene komunikacijske vještine najpotrebnije za pronalazak posla (Potočnik, 2014). Zanimljiv je i nalaz kako je drugi najprihvaćeniji olakšavajući faktor pri zaposlenju u percepciji ispitanika „dobra traženost struke“ (40% ispitanika), a za „rad u struci“ tokom studija to smatra gotovo četvrtina ispitanika (Potočnik, 2014).

Prije navođenja ciljeva i hipoteza istraživanja potrebno je napomenuti kako će ova studija u pogledu nalaza Čuligovog istraživanja, provedenog akademske godine 1995/96. nad populacijom

studenata i studentica sociologije (N = 142), pregled i komentare nekih relevantnih nalaza o profesionalnim aspiracijama i strukovnim očekivanjima studenata i studentica sociologije biti sustavno izloženi u analizi podataka ovog istraživanja.

4. Ciljevi i hipoteze

Opći cilj ovog istraživanja jest istražiti jesu li profesionalne aspiracije i očekivanja od struke studenata sociologije Hrvatskih studija danas bitno drugačije od onih koje su identificirane u istraživanju profesionalnih aspiracija studenata sociologije FFZG-a akademske godine 1995/96. Osnovni cilj istraživanja moguće je podijeliti na nekoliko specifičnih ciljeva:

1. Istražiti strukturu profesionalnih aspiracija i očekivanja od sociološke struke studenata sociologije Hrvatskih studija;
2. Istražiti povezanost profesionalnih aspiracija s očekivanjima od struke;
3. Istražiti strukturu i povezanost razloga upisa studija sociologije studenata sociologije Hrvatskih studija s njihovim profesionalnim aspiracijama;
4. Istražiti strukturu i povezanost razloga upisa studija sociologije studenata sociologije Hrvatskih studija s njihovim očekivanjima od profesije;
5. Istražiti strukturu i povezanost životnih ciljeva studenata sociologije Hrvatskih studija s profesionalnih aspiracija;
6. Istražiti strukturu i povezanost životnih ciljeva studenata sociologije Hrvatskih studija s očekivanjima od struke;
7. Istražiti utječu li određena socio-demografska te studijska obilježja na razlike u dimenzijama profesionalnih aspiracija
8. Istražiti postoji li utjecaj istih varijabli na dimenzije očekivanja od struke;

Odgovori na ova pitanja mogli bi poslužiti razumijevanju određenih čimbenika koji utječu na profesionalne aspiracije i očekivanja studenata i studentica sociologije Hrvatskih studija. Spoznaje na ovome području mogle bi poslužiti relevantnim institucijama kao početni korak pri razradi detaljnijih, čak i primjerenijih (kvalitativnih) istraživanja u konačnu svrhu izrade onih sadržaja studijskih programa koji adresiraju eventualno izviruće probleme te usklađivanju tih sadržaja sa željama i potrebama budućih nositelja_ica sociološke struke u Hrvatskoj.

Opća pretpostavka ove studije jest da su profesionalne aspiracije studenata sociologije Hrvatskih studija danas drugačije od onih koje su identificirane studijom objavljenom 1999. godine. Kao što je nagoviješteno u uvodu, ograničenost spoznaja na ovom konkretnom polju istraživanja donekle otežava postavljanje specifičnih pretpostavki istraživanja. Ako se pritom uzme u obzir da se može

pretpostaviti kako su tada korišteni instrumenti istraživanja donekle nedostatni u istraživanju ovog predmeta danas, s obzirom na samo neke identificirane kontekstualne promjene unazad zadnjih dvadesetak godina, onda pretpostavljanje vjerojatnih rezultata istraživanja postoje tim zahtjevnije. Međutim, na temelju Čuligovog i navedenih polazišnih istraživanja te intuicije istraživača, moguće je postaviti sljedeće hipoteze:

H1: Struktura profesionalnih aspiracija studenata sociologije Hrvatskih studija razlikuje se od strukture aspiracija identificiranih studijom akademske godine 1995/96.

H2: Postoji veza između *očekivanja* od sociološke struke i *profesionalnih aspiracija* studenata sociologije na Hrvatskih studija;

H3: Postoji veza između *razloga za upis studija* sociologije i *profesionalnih aspiracija* studenata sociologije Hrvatskih studija;

H4: Postoji veza između *razloga za upis studija* sociologije i *profesijskih očekivanja* studenata sociologije Hrvatskih studija;

H5: Postoji veza između *životnih ciljeva* i *profesionalnih aspiracija* studenata sociologije Hrvatskih studija;

H6: Postoji veza između *životnih ciljeva* i *profesijskih očekivanja* studenata sociologije Hrvatskih studija;

H7: Postoji veza između *vrijednosnih preferencija* i *profesionalnih aspiracija* studenata Hrvatskih studija;

H8: Postoji veza između *vrijednosnih preferencija* i *očekivanja od struke* studenata sociologije Hrvatskih studija;

H9: Postoji utjecaj nekih socio-demografskih i studijskih obilježja na profesionalne aspiracije studenata sociologije Hrvatskih studija;

H10: Postoji utjecaj nekih socio-demografskih i studijskih obilježja na očekivanja od struke studenata sociologije Hrvatskih studija;

5. Materijal, uzorak i metode

Istraživanje je obuhvatilo N = 138 studenata i studentica svih pet studijskih godina sociologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. S određenom opreznošću može se reći kako je, slično kao i u referentnom istraživanju (N = 146), praktički provedeno populacijsko istraživanje. Podaci su prikupljani u razdoblju od 31. svibnja do 9. lipnja akademske godine 2016/2017., metodom anketnog upitnika na prigodnom uzorku. Kao što je i običaj kod takvog načina uzorkovanja, kontakt s ispitanicima uspostavljen je na sam dan anketiranja tako da je istraživač na unaprijed određenim obaveznim kolegijima na svakoj od pojedinih studijskih godina, uz prethodnu najavu posjete voditeljima predavanja, predstavio istraživanje i ponudio mogućnost sudjelovanja na predavanju prisutnim studentima. Prosječno vrijeme ispunjavanja ankete trajalo je oko 30 minuta.

Zbog komparativnog karaktera ove studije konstrukcija anketnog upitnika uvelike se temeljila na česticama koje je koristio i Čulig. S obzirom na to da uvid u originalnu anketu nije bio moguć, upitnik je konstruiran tako da su se, gdje je to bilo moguće i prikladno, u objavljenoj studiji identificirale te replicirale pojedine čestice i instrumenti na temelju kojih je Čulig proveo vlastito istraživanje. Također, temeljem određenih teorijskih pretpostavki ukratko prikazanih u prethodnim poglavljima, navedene konceptualne cjeline operacionalizirane su nizom instrumenata konstruiranih najčešće u vidu Likertove ljestvice ordinalnih procjena (potpuno neslaganje (1), neslaganje (2), neutralna pozicija (3), slaganje (4), potpuno slaganje (5)). Anketa je podijeljena u sljedeće tematske cjeline:

- *Socio-demografska i studijska obilježja;*
- *Razlozi upisa studija sociologije;*
- *Prepoznatljivost sociološke struke u Hrvatskoj;*
- *Uloga i značaj empirije i teorije u sociologiji;*
- *Promoviranje sociologije kao znanosti i struke putem medija;*
- *Uloga sociologije u društvu;*
- *Vrijednosne preferencije;*
- *Životni ciljevi;*
- *Očekivanja od sociologije kao profesije;*
- *Profesionalne aspiracije;*

- *Procjena ostvarivosti profesijskih aspiracija;*
- *Olakšavajući čimbenici pri potrazi za zaposlenjem.*

Prikupljeni podaci kodirani su i analizirani softverom za statističku obradu podataka *IBM SPSS Statistics 23*. Prilikom analize podataka korišteni su odgovarajući statistički modeli i metode. Faktorska analiza[12] korištena je kako bi se podaci reducirali na onim instrumentima koji su konstrukcijski višedimenzionalni. Tako su analizirane sljedeće cjeline: *razlozi upisa, prepoznatljivost struke, uloga i značaj teorije i empirije, vrijednosti, ciljevi, očekivanja od struke, profesionalne aspiracije*. Korelacijska analiza upotrijebljena je kako bi se ustanovila linearna povezanost između profesionalnih aspiracija, očekivanja od struke, razloga upisa studija, životnih ciljeva i vrijednosnih preferencija. T-test upotrijebljen je kako bi se ispitao utjecaj spola, rada uz studiranje te studiranja prije studija sociologije na profesionalne aspiracije i očekivanja od struke. Razlika između aritmetičkih sredina koje kategorije određenih socio-demografskih i studijskih varijabli ostvaruju na skalama aspiracija i očekivanja testirana je jednosmjernom analizom varijance. Kako bi se odgovorilo na pitanje postoji li veza između najrazličitijih mjerenih dimenzija s jedne strane te profesionalnih aspiracije s druge, korištena je metoda multiple regresije.

U svrhu provjere pretpostavki istraživanja, konstruirane su i korištene sljedeće varijable[13]:

Razlozi upisa

1. ***Ljubav prema sociologiji***: ovaj indikator predstavlja skalu odgovora na deset pitanja kojima su mjerene procjene razloga upisa studija sociologije. Na temelju pojedinačnih čestica[14] koje čine ovaj faktor nazvan je „ljubav prema sociologiji". Unutarnja konzistentnost ove skale (Cronbachov α) iznosi .86. Veći rezultat na skali označava veću motiviranost ispitanika za upis studija sociologije zbog veće mogućnosti bavljenja znanstvenim radom i političko-aktivističkim djelovanjem nakon studija.

[16] U ovoj studiji nad svim višedimenzionalnim instrumentima provedena je faktorska analiza pod komponentnim modelom. Kriterij za zaustavljanje rotacije u bazičnoj soluciji bio je *Eigenvalue > 1,* a odabrani oblik rotacije za određivanje jednostavne strukture bio je *varimax*. Kako bi se odabrala metoda rotacije izvršena je provjera korelacije faktorskih rješenja. Rezultati tih testiranja ukazuju na nepovezanost kreiranih faktora gdje je faktorska analiza bila korištena. Stoga, svi interpretirani faktori su varimax dimenzije, što i komparativno odgovara referentnoj studiji.

[17] Detaljniji uvid u pojedine čestice koje sačinjavaju pojedine skale i kompozite radi preglednosti bit će omogućen u prikazu rezultata istraživanja.

2. ***Dobar posao:*** indikator koji predstavlja skalu odgovora na četiri pitanja o razlozima za upis studija sociologije. Unutarnja konzistentnost skale iznosi (*Cronbachov α*) iznosi .80, a veći rezultat na skali označava veću sklonost ispitanika za upis studija sociologije zbog veće procijenjene mogućnosti za (dobrim) zaposlenjem nakon studija,
3. ***Tradicionalni izbor:*** ovaj indikator sastoji se od zbroja odgovora na tri pitanja. Cronbachov α skale za indikator iznosi 0.30, pri čemu veći rezultat na skali označava veće vrednovanje nekih ekstrinzičnih motivacijskih čimbenika pri upisu studija sociologije koje možemo nazvati „tradicijskim".

Prepoznatljivost struke

1. ***Sociolozi kao stručnjaci za društvena pitanja:*** indikator koji predstavlja skalu odgovora na šest pitanja kojima su ispitanici procjenjivali određene aspekte razvijenosti sociološke struke u Hrvatskoj. Unutarnja konzistentnost kreirane skale (*Cronbachov α*) iznosi .82. Veći rezultat na skali označava veće uvjerenje ispitanika u stav da su sociolozi u Hrvatskoj meritorni eksperti za rješavanje društvenih problema.
2. ***Prepoznatljivost sociologije u javnosti:*** ovaj indikator zbroj je odgovora ispitanika na šest pitanja. Tematski sadržaj pitanja odnosio se na procjenu prepoznatljivosti sociologije u široj hrvatskoj javnosti. Skala pokazuje unutarnju konzistentnost .77, pri čemu veći rezultat na skali predstavlja veće slaganje ispitanika s tvrdnjama da je prepoznatljivost sociološke struke u Hrvatskoj na visokoj razini.
3. ***Razvijenost znanstvene etike i publicistike:*** skala odgovora na pet pitanja koja zbraja procjene ispitanika o statusu znanstvene etike i standarda objavljivanja domaće sociologije. Cronbachov α ovog indikatora iznosi .70, a veći rezultat na skali označava veću uvjerenost ispitanika u visoku razvijenost znanstvene etičnosti i publicističke kvalitete sociologije u Hrvatskoj.
4. ***Razvijenost profesionalne etike:*** kompozit odgovora na dva pitanja koja dijele tematski sadržaj koji se odnosi na neke aspekte stručne etike sociologije u Hrvatskoj. Kompozit pokazuje Cronbachov α iznosa .54. Veća vrijednost na skali označava veću razinu slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na veće razine

homogenosti, uvažavanja i profesionalne etike među zajednicom sociologa u Hrvatskoj.

5. ***Legitimitet struke – strukovni jezik:*** ovaj indikator predstavlja skalu odgovora na tri pitanja koja se u većinom odnose na negativan odnos nestručnjaka i društva spram sociologije u Hrvatskoj. Skala pokazuje unutarnju konzistentnost od .53, pri čemu veći rezultat na skali označava veću uvjerenost ispitanika da poznaju jezik sociološke struke te da je sociologija zloupotrebljavana i zanemarena u hrvatskom društvu.

Uloga i značaj teorije i empirije u sociologiji

1. ***Teorija:*** kompozit koji zbraja odgovore na dva pitanja o relevantnosti teorije u sociološkoj znanosti i profesiji. Cronbachov α za ovaj kompozit iznosi .58, a veći ostvareni rezultat na kompozitu odnosi se na veće slaganje sa stavom da je sociologija prvenstveno teorijska znanost i struka.
2. ***Empirija:*** indikator sastavljen od zbroja odgovora na pet pitanja o značaju i ulozi empirijskih istraživanja u sociologiji. Unutarnja konzistentnost skale Cronbachov α indikatora iznosi .70. Veći rezultat na skali označava veću sklonost empiriji u sociologiji kod ispitanika.

Vrijednosti

1. ***Tradicionalizam:*** skala odgovora na četiri pitanja kojima se procjenjivala važnost određenih vrijednosti za ispitanike. Unutarnja konzistentnost Cronbachov α iznosi .87 za ovu skalu. Pritom, veći rezultata na skali označava veću sklonost ispitanika tradicionalnim vrijednostima.
2. ***Etnocentrziam:*** skala odgovora na pet pitanja o vrijedonosnim preferencijama ispitanika. Za ovu skalu Cronbachov α iznosi .87, a veći rezultat na skali označava veće prihvaćanje etnocentričnih vrijednosti.
3. ***Socijalna bliskost:*** ovaj indikator također predstavlja skalu procjena važnosti određenih vrijedonosnih preferenci ispitanika, sastavljenu od odgovora na tri pitanja. Unutarnja konzistentnost skale iznosi .60, pri čemu veći rezultat na skali označava veću sklonost onim vrijednostima koje vežemo uz prijatelje, obitelj i rodbinu.

Životni ciljevi

1. ***Altruizam – integritet ličnosti:*** ovaj donekle kompleksan indikator predstavlja skalu odgovora na sedam pitanja, unutarnje konzistentnosti (Cronbachov α) .88. Nazvan je „altruizam – integritet ličnosti“ zato što je ovaj zapravo visoko koherentan faktor tematski sastavljen od pitanja kojima su se procjenjivali aspekti životnih ciljeva kao što su osobno zdravlje, obrazovanje, čista savjest i poštenje, ali i pomaganje drugima, pogotovo onima koji se nalaze u nevoljama te borbe za mir, poštenje i jednakost. Stoga, veći rezultat na skali označava veće stremljenje upravo tim ciljevima.
2. ***Slava – moć***: ovaj indikator sastoji se od zbroja odgovora na četiri pitanja te je orijentiran prema onim životnim ciljevima koji se odnose na stejcanje slave i moći. Cronbachov α skale iznosi .56, a veći rezultat na skali označava veću usmjerenost na stjecanje društvene i političke moći te javne prepoznatljivosti, to jest „slave“.
3. ***Velika i bogata obitelj:*** skala odgovora na tri pitanja unutarnje konzistentnosti Cronbachov α = .54. Indikator se sastoji od odgovora na pitanja pri kojima su ispitanici procjenjivali slaganje s onim tvrdnjama koje su za životne ciljeve predlagale stjecanje materijalnog bogatstva te određene obiteljske aspiracije (veličina i skladan bračni odnos). U tom smislu, veći rezultat na skali predstvalja veću usmjerenost na te životne ciljeve.
4. ***Društvene promjene:*** indikator koji predstavlja skalu odgovora na tri pitanja. Sadržaj pitanja čije odgovore ova skala zbraja opravdava ime indikatora unutarnje konzistentnosti .40. Pritom, veći rezultat na skali označava veću usmjerenost na poticanje društvenih promjena kao jednog od prioritetnijih životnih ciljeva.

Očekivanja od sociološke struke

1. ***Unosna i stabilna karijera:*** ovaj indikator sastoji se odgovora na tri pitanja o nekim očekivanjima koja ispitanci mogu imati od struke za koju se obrazuju. Kreirana skala pokazuje unutarnju konzistentost Cronbachov α iznosa .73, a veći rezultat na skali označava veća očekivanja od sociološke struke u smislu napredovanja u struci, visoke zarade i sigurnosti radnog mjesta.

2. ***Intelektualni napredak:*** skala koja u sebi zbraja odgovore na tri pitanja o očekivanjima od sociološke struke. Indikator sadrži unutarnju konzistentnost skale Cronbachov α .80. Pritom, veći rezultat na skali označava očekivanja od struke u smjeru intelektualnog napredovanja, daljnjeg usavršavanja i sličnih „izazova".
3. ***Ugled:*** slično kao i kod prethodna dva indikatora, ovaj naizgled složeni indikator sastoji se od skale odgovora na tri pitanja, to jest od tri različite razine očekivanja ispitanika od sociološke struke. Ova skala objedinjuje očekivanja koja se odnose na društveni ugled, pojavljivanje u masovnim medijima, rad i putovanja van granica RH te fleksibilnost radnog vremena. Cronbachov α ovog indikatora iznosi .66. Veći rezultat na skali označava veću razinu prethodno navedenih očekivanja.

Profesionalne aspiracije

1. ***Rad u znanosti:*** indikator koji predstavlja kompozit odgovora na dva pitanja o tome u kojoj mjeri bi ispitanici željeli raditi u tim područjima. Ovaj kompozit objedinjuje dvije vrste posla koje ispitanici konzistentno označavaju poželjnima, a to su znanstveno-istraživački rad u institutu te znanstvena istraživanja u vlastitom poduzeću. Unutarnja konzistentnost indikatora iznosi .73, a veći rezultat na skali označava veću želju ispitanika za radom u navedenim područjima
2. ***Javna služba:*** ovaj indikator je skala koja predstavlja zbroj odgovora na pitanja o tome koliko ispitanici žele raditi kao predavači u srednjoj školi i na fakultetu te kao djelatnici državnih ustanova. Unutarnja konzistentsot Cronbachov α iznosi .67. Pritom, veći rezultat na skali znače veću želju ispitanika za rad u navedenim područjima.
3. ***Rad u privatnom sektoru:*** indikator koji je također kompozit sastavljen od odgovora na pitanja koliko bi ispitanici željeli raditi u novinarstvu te u agenciji za marketing. Veći rezultat na skali označava veću aspiracijsku usmjerenost k tim oblicima strukovnog rada. Cronbachov α ovog indikatora iznosi .50.

6. Rezultati

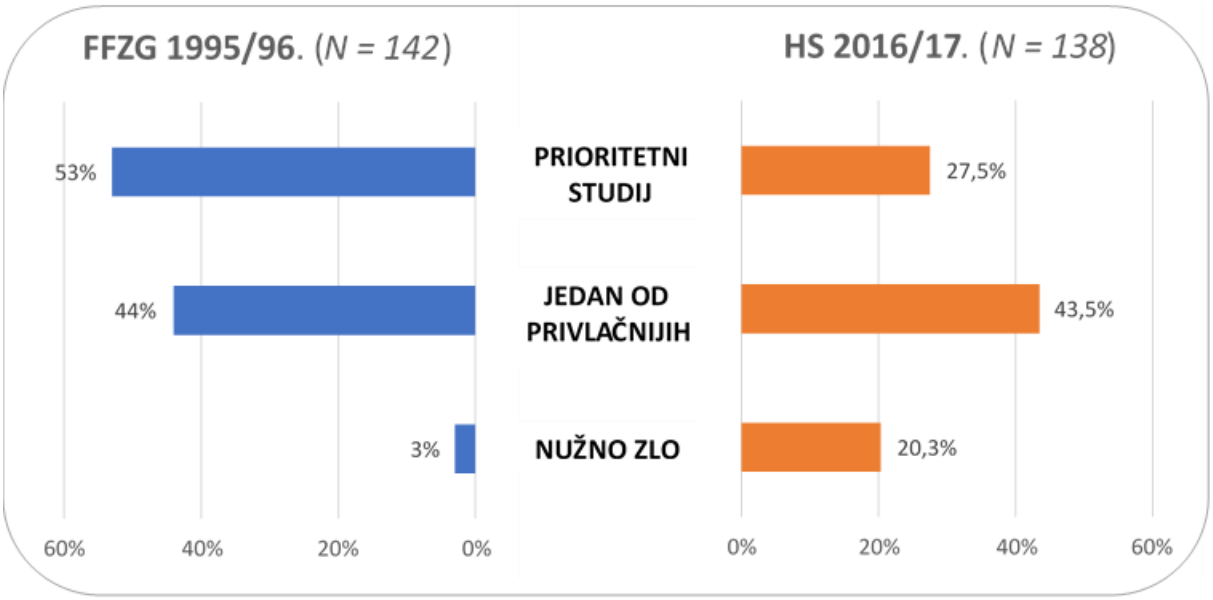
6.1. Karakteristike ispitanika

Uzorak čini 76.1% žena i 23.9% muškaraca. To je omjer koji je gotovo identičan onome u Čuligovom istraživanju te potvrđuje često zastupljenu tezu da se radi o „feminiziranom“ studiju i struci. Ono što zasigurno uvelike određuje nalaze ovog istraživanja jest činjenica da se radi o mladom uzorku prosjeka godina 21.5. Većina ispitanika prije upisa na studij živjela je u Zagrebu i u većim gradovima (kumulativno 51.5%), dok manji dio ispitanika dolazi iz ruralnih područja (16.7%) te manjih gradova (17.4%). Oko petine ispitanika izjavljuje da su prije upisa na studij sociologije studirali nešto drugo. Prije upisa na studij 86.2% studenata i studentica sociologije prije završilo je gimnaziju, a ostatak ispitanika četverogodišnju strukovnu školu.

Gledajući po godinama studija, najveći dio uzorka čine studenti prve (37.7%) i druge godine (23.2%), manji dio studenti treće godine (14.5%), dok je udio studenata treće i četvrte godine u uzorku identičan (12.3%). Podjednak je i broj jednopredmetnih (48.6%) i dvopredmetnih studenata (51.4%) u uzorku, što također može imati utjecati na rezultate o profesionalnim aspiracijama i očekivanjima ako pretpostavimo da ih oni studenti koji studiraju dvopredmetno drugačije procjenjuju u odnosu na one koji su na neki način usmjereni isključivo na studijski program sociologije te eventualno i isključivo na tu struku.

Oni koji studiraju na diplomskoj razini uglavnom upisuju znanstveni smjer (17.4%) dok je tek četvero ispitanih upisalo i znanstveni i nastavni smjer. Promatrajući najčešću ocjenu u indeksu stječe se dojam da je studij sociologije ili relativno lagan ili se radi o vrlo kvalitetnim studentima od kojih 50.7% prijavljuje najčešću ocjenu „vrlo dobar“, a čak 34.6% ocjenu „odličan“.

Grafikon 1. Odnos studenata prema upisu na studij sociologije

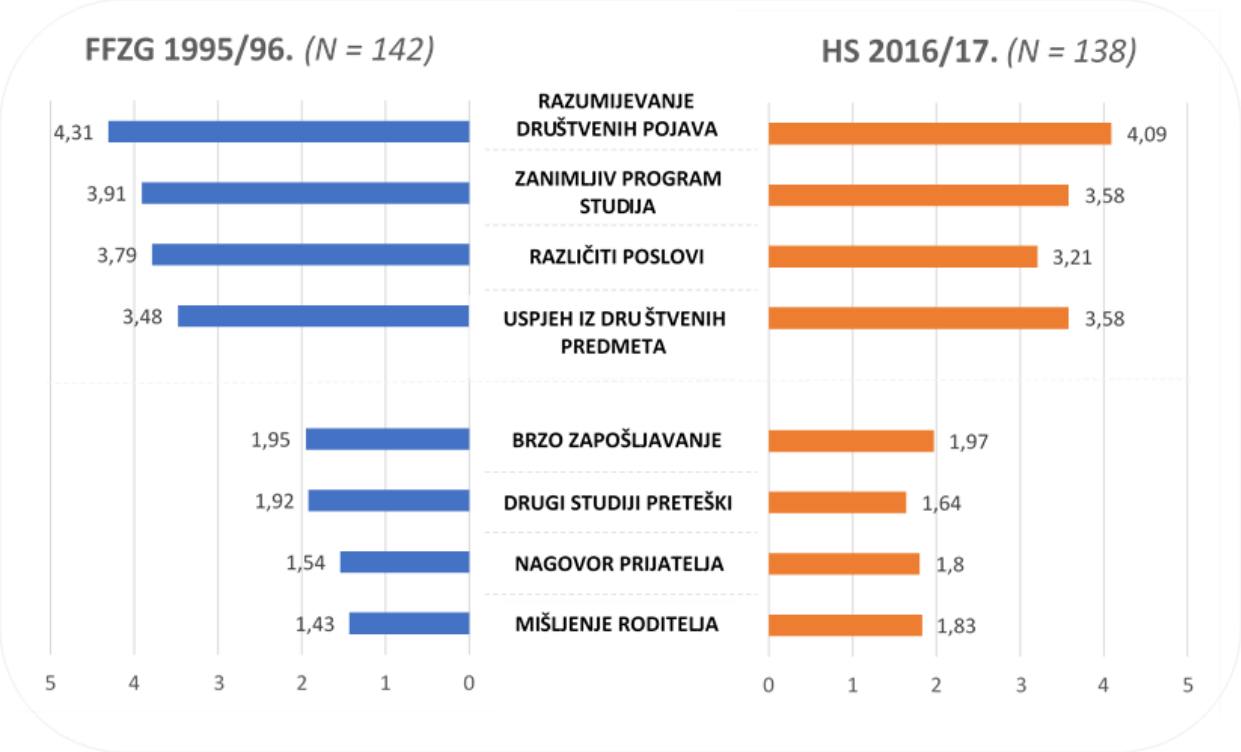

Prvi grafikon pruža uvid u prvu značajniju promjenu u odnosu na istraživanje studenata sociologije FFZG-a. Vidljiv je rast udjela onih koji su studij sociologije upisali zato što nisu uspjeli upisati ništa drugo, dok se istovremeno smanjio postotak onih koji su upravo htjeli studirati sociologiju, to jest onih kojima je sociologija bila „prvi izbor pri upisu“. Ipak, bez obzira na ovaj nalaz 43.5% ispitanika (još uvijek) izjavljuje da su se u situaciji kada su imali „podjednako dobre alternative“ ipak odlučili upisati sociologiju.

6.2. Razlozi upisa

Upravo zbog prethodno navedenog nalaza o odnosu prema upisu sociologije potrebno je utvrditi najčešće i najrjeđe razloge upisa.

Grafikon 2. Razlozi za upis studija sociologije (1 – Uopće se ne slažem; 5 – U potpunosti se slažem)

U ovoj fazi istraživanja ispitanicima je bilo ponuđeno 18 mogućih razloga i motivacijskih čimbenika pri upisu studija sociologije. Iz gornjeg grafikona je vidljivo kako rezultati najrjeđe i najčešće prihvaćenih razloga ostaju relativno nepromijenjeni. Najčešće prihvaćen razlog upisa studija sociologije ostaje želja za razumijevanjem društvenih pojava. Međutim, treba napomenuti kako komparativni karakter grafičkog prikaza ne omogućuje uvid u kompletnu sliku najprihvaćenijih razloga. Uz u grafikonu navedene, čestice „želja za analiziranjem društvenih pojava“ (3.96), „želja za utjecajem na promjene u društvu“ (3.78), te „mogućnost učenja o tome kako utjecati na druge u svrhu promjene društva“ (3.75) ostvaruju najveće prosječne rezultate. Nešto je drugačija situacija kada razmatramo najrjeđe prihvaćene razloge, pri čemu su rezultati također relativno nepromijenjeni u odnosu na prošlu studiju. Treba doduše istaknuti da je među

najrjeđe prihvaćenim razlozima u ovoj studiji čestica „želja za dobivanjem dobro plaćenog posla nakon studija“ (2.12).

Nad rezultatima ovog instrumenta provedena je i faktorska analiza koja je otkrila tri statistički značajne dimenzije razloga i motivacijskih čimbenika studenata pri upisu na studij sociologije. Vrijedi naglasiti kako je Čuligovim istraživanjem otkriveno pet latentnih dimenzija razloga za upis studija sociologije, a oni su: „dobar posao“, „studij kao priprema za politički aktivizam“, „zainteresiranost za znanstveni rad“, „zainteresiranost za teoriju“ i „tradicionalni izbor“ (Čulig, 1999). U zagradama pokraj podebljanih varijabli su rezultati varimax rotacije.

Prvu ekstrahiranu latentnu dimenziju ove studije naizgled nije toliko jednostavno definirati i koji donekle odstupa od nalaza Čuligovog istraživanja u smislu da ovaj faktor ujedinjuje više tematski sadržajno različitih čestica koji su u Čuligovom istraživanju raspršeni kroz čak četiri zasebna faktora. Nju saturiraju tvrdnje različitih tematskih sadržaja. Ovaj faktor je tako saturiran željom za **učenjem o tome kako utjecati na druge u svrhu promjene društva** (.84) te samom željom za **utjecajem na društvene promjene** (.76). Istovremeno, izražava se želja za **analiziranjem** (.80) i **razumijevanjem** (.81) društvenih pojava kao i želja za **bavljenjem znanstvenim radom** (.59). Također, sociologija se upisuje zbog **zanimljivog studijskog programa** (.59), a smatra se i da sociologija predstavlja određeni **životni stil** (.65). Oni koji izjavljuju ove razloge također konzistentno odgovaraju da ih je motivirala **prethodna upoznatost sa sociološkom literaturom** (.51), **praćenje medijskih pojavljivanja sociologa** (.44) te **značaj koji sociologija ima u hrvatskom društvu** (.47). Na temelju tvrdnji koji zasićuju ovaj faktor nazvan je LJUBAV PREMA SOCIOLOGIJI.

Preostala dva faktora se više podudaraju s nalazima Čuligovog istraživanja. DOBAR POSAO predstavlja faktor zasićen uvjerenjima u **brzo zapošljavanje u struci** nakon studija (.87), te i **neovisno o vrsti posla** (.87). Također, uvjereni su u dobivanje **dobrog plaćenog posla** (.74) kao i u **mogućnost rada na različitim poslovima** nakon studija (.55).

Treći faktor razloga za upis studija sociologije u većoj mjeri se podudara s onim kojeg je Čulig nazvao TRADICIONALNI IZBOR te je zato tako i nazvan u ovoj studiji. Tako se i u ovoj studiji potvrdilo prihvaćanje **mišljenja roditelja** (.78) te **preporuka prijatelja** (.63) pri upisu studija sociologije, dok je nova varijabla koja s ostalima čini ovaj faktor upis sociologije zato što su **drugi studiji preteški** (.46).

6.3. Prepoznatljivost struke

Instrumentom koji je sadržavao 22 pitanja mjerilo se koliko studenti misle da sociologija ostvaruje svoju društvenu prepoznatljivost u Hrvatskoj na temelju nekih elemenata strukovne razvijenosti. Pošto je i na ovom instrumentu dobivena drugačija struktura stavova o sociologiji, korisno je navesti faktore dobivene prijašnjim istraživanjem: „sociologija kao objektivna društvena znanost“, „razvijenost strukovne etike“, „prepoznatljivost struke u široj javnosti“, „poznavanje strukovne dinamike“, „strukovni jezik – legitimitet struke“ i „razvijenost strukovne publicistike“ (Čulig, 1999).

Prvi faktor čine stavovi onih koji smatraju da su **upoznati s problemima koji se tiču sociološke struke** (.64) te onih koji smatraju da je **strukovni jezik sociologije visoko razvijen i sofisticiran** (62.). Istovremeno, smatraju kako je **sociologija sposobna riješiti probleme društva** (0.70) i da su **sociološke metode adekvatne za istraživanje društvenih pojava** (0.64). Za njih su sociolozi **stručnjaci za rješavanje društvenih problema** (0.76), **kompetentniji od stručnjaka srodnih disciplina** (politolog, psiholog i sl.) (0.74). Nazovimo ovaj faktor jednostavno SOCIOLOZI KAO STRUČNJACI ZA DRUŠTVENA PITANJA.

Temeljem tematskog sadržaja varijabli koje čine drugi faktor nazvan je, slično kao i u Čuligovom istraživanju, PREPOZNATLJIVOST SOCIOLOGIJE U JAVNOSTI. Zasićen je tvrdnjama kako su **teorijske paradigme hrvatske sociologije prepoznatljive** (.76) i **primjenjive za istraživanje društvene stvarnosti** (.59), a **strukovni život sociologa u Hrvatskoj** procjenjuje se kao **zanimljiv i raznolik** (.51). Smatra se kako **sociološka struka vodi računa o svojem podmlatku** (.62) te kako **prosječno obrazovani pojedinac zna što je sociologija** (.57) i **kojim poslovima se sociolozi bave** (.65).

Treći faktor objedinjuje teme koje Čulig identificira u „razvijenosti strukovne etike“ i „razvijenosti strukovne publicistike“. Tako ovaj faktor govori o **pristojnoj razini kvalitete domaćih socioloških publikacija** (.67) koja **dovoljno prati trendove sociologije u svijetu** (.82). Također, **dodjela titula u struci** smatra se **odrazom znanja i stručnosti** (.49), a smatra se i da je **hrvatska sociologija znanstveno neutralna** (.49) te da se **uspješno opire političkim i sličnim pritiscima** (.36). Temeljem navedenog i uspoređujući s rezultatima Čuligovog istraživanja ovaj faktor nazvan je RAZVIJENOST ZNANSTVENE ETIKE I PUBLICISTIKE.

Tematski sličan je četvrti faktor kojeg sačinjavaju dvije procjene. Ovdje prevladavaju uvjerenja da je **zajednica sociologije u Hrvatskoj homogena** (.65) te da se **pridržava nepisanih pravila profesionalne korektnosti na razini strukovne djelatnosti i međuljudskih odnosa** (.78). Temeljem toga, ovaj „faktor" može se nazvati RAZVIJENOST PROFESIONALNE ETIKE.

Zadnji ekstrahirani faktor zasićen je gotovo identičnim tvrdnjama kao i Čuligov „strukovni jezik – legitimitet struke". Oni koji smatraju da **razumiju jezik sociološke struke** (.44) istovremeno smatraju kako **hrvatsko društvo zanemaruje značaj sociologije** (.75) pri čemu **nestručnjaci zloupotrebljavaju sociologiju** (.72). Stoga, ovaj faktor nazvan je STRUKOVNI JEZIK – LEGITIMITET STRUKE.

Slično kao i kod razloga upisa studija sociologije, vrijedi istaknuti promjenu strukture u stavovima o strukovnoj razvijenosti sociologije u Hrvatskoj u odnosu na istraživanje provedeno sredinom devedesetih godina na FFZG-u. Međutim, s obzirom na prethodne identificirane sistemske promjene i po mnogočemu drugačiju populaciju istraživanja, relativno dosljedno ponavljanje određenih obrazaca u stavovima donekle iznenađuje što svakako predstavlja prostor za detaljnija istraživanja. Istraživanja koja bi ispitivala procjenu elemenata strukovne razvijenosti sociologije mogu biti toliko opširna (i dovoljno zanimljiva) da mogu stajati kao samostalni predmet istraživanja. Međutim, s obzirom da je ovim istraživanjem obuhvaćena studentska populacija, i to većinom onih prve i druge godine studija, jasno je kako su uvidi u ovo područje limitirane spoznajne vrijednosti jer možemo govoriti isključivo o procjenama onih koji nisu dovoljno duboko i intenzivno socijalizirani u sociološkoj struci da bi o istoj mogli donositi meritorne sudove.

6.4. Teorija i empirija

Zanimljivo pitanje svakako može biti i kakav je odnos studenata sociologije prema teoriji i empiriji. Domaća je sociologija na ovim prostorima jedno duže vrijeme bila usmjerena na teoriju i socijalnu filozofiju (Čulig, 1999). Ovo može imati posljedice na stavove studenata danas, posebice ako pretpostavimo da takva razmatranja, koja se dotiču samih filozofskih temelja discipline i profesije, utječu na razvoj obrazovnih i strukovnih institucija koje danas utječu na politike oblikovanja studijskih programa. U dolje priloženoj tablici prikazani su rezultati procjena sedam tvrdnji. Uz to, u kolonama priložene brojke su postoci, od potpunog neslaganja do potpunog slaganja s određenom tvrdnjom.

Tablica 1. Percepcija o ulozi i značaju empirije i teorije u sociologiji

	HS 2016/17. (N = 138)					
	Prosjek	*Distribucija frekvencija (%)*				
U sociologiji preferiram teorijska razmatranja u odnosu na empirijsko prikupljanje podataka	2,83	13,8	27,5	29,7	20,3	8,3
Sociologija je prvenstveno teorijska struka	2,7	10,1	34,8	33,3	18,1	3,6
Statistika i matematika primjerene su metode spoznavanja u sociologiji	3,74	2,2	6,5	21,7	54,3	15,2
Sociologija kao znanost zahtijeva analitičko-empirijski pristup	4,09	0,7	0,7	15,2	55,8	27,5
Sociologija bi se trebala baviti primijenjenim istraživanjima	3,92	1,5	1,5	24,1	49,6	23,4
Empirijska slika promatrane pojave je realna	3,35	1,4	8	50,7	34,1	5,8
Teorije u sociologiji moraju biti tako postavljene da ih se može provjeriti istraživanjima	4,01	0,7	2,2	20,3	48,6	28,3

Iz priložene tablice vidljivo je da se studenti sociologiju u većoj mjeri slažu s pet od sedam ponuđenih tvrdnji pri čemu svaka od tih tvrdnji na određeni način naglašava primat empirije u odnosu na teoriju. Najprihvaćenija tvrdnja odnosi se na viđenje sociologije kao analitičko-empirijske znanosti, a gotovo u jednakoj mjeri prihvaćen je zahtjev za empirijsku provjerljivost teorijskih pretpostavki sociologije. Također, većinski se smatra da bi se sociologija trebala baviti primijenjenim istraživanjima te se ističe i primjerenost statistike i matematike kao metode spoznavanja u sociologiji. Očekivano, tvrdnje o preferiranju teorije u sociologiji manje su zastupljene, pri čemu je najveće neslaganje ispitanika sadržano u tvrdnji da je sociologija prvenstveno teorijska struka.

Faktorizacija na ovom instrumentu ponudila je dva faktora, gotovo identična onima koje nalazimo u referentnom istraživanju. Tako su prvi faktor zasitile tvrdnje koje govore o empirijskom usmjerenju studenata. U tom smislu pojavljuju se tvrdnje da **sociologija kao znanost zahtijeva analitičko-empirijski pristup** (.79), pri čemu su **statistika i matematika primjerene metode** u sociologiji (.50), a **empirijska slika promatrane pojave realna** (.59). Pritom, **teorije u sociologiji moraju biti postavljene tako da ih se može provjeriti istraživanjima** (.75), a ističe se zahtjev za **primijenjenim istraživanjima** (.70). Možemo nazvati ovaj faktor EMPIRIJA. Naravno, drugi faktor ističe **primarno teorijsku usmjerenost sociologije** (.85) te **preferiranje teorije u odnosu na empiriju** (.79). Nazovimo ovaj faktor TEORIJA.

6.5. Sociologija i mediji

Tema ovog ulomka bavi se procjenama ispitanika o tome koliko uspješno sociologija putem medija ostvaruje svoju prepoznatljivost. Ispitanici su procjenjivali 10 takvih aspekata. Ova tema bit će obrađena isključivo deskriptivno i to ponajviše zato što referentno istraživanje pruža detaljan izvještaj identičnih pokazatelja pa je moguć komparativni prikaz.

Tablica 2. Prepoznatljivost sociologije u medijima

FFZG 1995/96. *(N = 142)*		**HS 2016/17.** *(N = 138)*					
Prosjek		*Prosjek*	*Distribucija frekvencija*				
1,69	Sociologija u Hrvatskoj ima onu pozornost koju zaslužuje	2,09	21	55,1	17,4	6,5	0
3,68	Česta prisutnost sociologije u medijima je izrazito važna, jer kod mladih ljudi potiče interes za sociologiju	3,97	1,4	6,5	9,4	58,7	23,9
4,12	Sociolozi bi se morali mnogo više pojavljivati u medijima, jer to bitno pridonosi prepoznatljivosti sociologije kao profesije u javnosti	4,16	1,4	1,4	8	58	31,2
3,68	Način na koji mediji prezentiraju sociološke radove najčešće je senzacionalistički, što izuzetno šteti struci	3,45	2,2	10,9	39,1	35,5	12,3
2,92	U medijima se pojavljuju uglavnom oni sociolozi kojima je stalo do popularnosti i medijske eksponiranosti	2,86	6,5	27,5	41,3	22,5	2,2
2,22	Medijska popularnost pojedinih sociologa dobar je pokazatelj i njihove vrijednosti kao sociologa	3,05	7,2	21,7	37	26,8	7,2
2,75	Političke ambicije glavni su motiv većine sociologa koji se često pojavljuju u medijima	2,8	8	32,6	34,8	23,2	0,7
2,07	Često pojavljivanje sociologije u medijima važnije je od toga da ono uvijek bude znanstveno	2,2	28,3	37,7	22,5	9,4	2,2
2,78	Pojavljivanje u medijima važno je za osobnu motiviranost sociologa	2,99	8,7	16,7	42,8	30,4	1,4
2,92	Sociologija je malo zastupljena u medijima zato jer se ne bavi dovoljno suvremenim hrvatskim društvom i drugim medijski zanimljivim temama	2,83	10,9	27,5	37,7	15,9	8

Kao što je vidljivo iz priloženih prosjeka, u usporedbi s referentnim istraživanjem prihvaćanje ovih tvrdnji ostaje relativno nepromijenjeno. U ovoj studiji rezultati također donekle govore o premaloj zastupljenosti sociologije u medijima. Posebno se ističe zahtjev za učestalijim pojavljivanjem sociologije u javnosti. Također, uglavnom je prihvaćen stav da to kod mladih potiče interes za sociologiju. Pritom, ispitanici smatraju kako mediji senzacionalistički pristupaju prezentiranju sociooloških nalaza, što šteti sociološkoj struci. Ovo ne čudi s obzirom na jednu od najrjeđe prihvaćeni tvrdnji, onu koja naglašava da često pojavljivanje sociologije u medijima ipak nije važnije od toga da ono uvijek bude znanstveno. Donekle je znakovita i prosječno manja prihvaćenost stava da sociologija u Hrvatskoj ostvaruje onaj medijski prostor koji zaslužuje. Vrijedi istaknuti da su oko ostalih tvrdnji ispitanici u velikoj mjeri neopredijeljeni, što može značiti da ispitanici ili ne prate dovoljno istupe sociologa u javnosti ili da je to jednostavno rezultat rijetke prisutnosti sociologije u medijima općenito, pa smislena procjena u tim slučajevima izostaje.

6.6. Sociologija i društvene promjene

Osvrnimo se na sličan način ukratko prikazu stavova o još jednoj učestaloj dihotomiji u sociologiji, onoj koja se tiče pitanja treba li sociologija težiti znanstvenoj neutralnosti ili pak društvenoj angažiranosti. Svakako nije besmisleno pretpostaviti da ova rasprava, poput one o prevagi teorijskog ili empirijskog usmjerenja u sociologiji, može bitno utjecati na strukovnu politiku sociologije.

Tablica 3. Uloga sociologije u društvu

FFZG 1995/96. *(N = 142)*		**HS 2016/17.** *(N = 138)*					
Prosjek		*Prosjek*	*Distribucija frekvencija*				
2,55	Bilo kakav javni politički angažman sociologa nespojiv je s njihovom znanstvenom ulogom	2,58	10,1	35,5	42	10,9	1,4
3,67	U društvenim pitanjima sociolozi bi trebali imati odlučujući utjecaj na javno mnijenje	3,81	0	5,1	25,4	52,9	16,7
3,66	U sadašnjem trenutku hrvatskog društva sociolozi ne bi smjeli biti neutralni, već bi čestim istupima u javnosti trebali poticati političke i društvene promjene	3,88	2,2	4,3	15,9	58	19,6
2,91	Zadaća sociologa je proučavanje društva, a ne njegova promjena, pa bi stoga trebali biti umjereni i trezveni u javnim nastupima	2,83	12,3	28,3	29	25,4	5,1
3,58	Sociolog je prije svega intelektualac, pa bi morao javno reagirati na društvene događaje i onda kada to nema izravne veze sa strukom	3,65	2,2	5,8	31,2	46,4	14,5
4	Sociolozi trebaju ukazivati na moguće načine rješavanja društvenih problema, ali ne smiju pritom iskazivati svoje osobne preference	3,96	0	4,3	19,6	51,4	24,6
2,24	Sociologija je znanstvena disciplina, pa se kao takva ne smije uplitati u aktualne društvene i političke rasprave	2,48	15,2	43,5	23,9	13	4,3
3,4	Humanističko-kritička tradicija sociologije obvezuje sociologe na kritički odnos spram vlasti	3,8	1,4	3,6	31,9	39,1	23,9

Kao što je vidljivo, rezultati i ovog instrumenta ukazuju na određene sličnosti s rezultatima referentnog istraživanja. U gotovo identičnoj mjeri se prosječno prihvaća pet od osam ponuđenih tvrdnji. Najprihvaćenija tvrdnja tada i danas jest ona prema kojoj bi se sociolozi trebali angažirati u rješavanju društvenih problema, pri čemu se od njih istovremeno zahtijeva određena znanstvena objektivnost. To je način na koji bi sociolozi javnim djelovanjem trebali poticati društvene promjene, pogotovo u današnjem trenutku hrvatskog društva. Prema ispitanicima, na to ih obvezuje humanističko-kritička tradicija sociologije pri čemu se sociolog shvaća sociologa kao intelektualac koji bi morao javno reagirati na određene društvene pojave. Pritom, poziva se na prepoznavanje ekspertize sociologije jer je u velikoj mjeri prihvaćeno stajalište da bi sociolozi trebali imati presudni utjecaj na mišljenje javnosti.

Postavlja se pitanje kako to da ispitanici u najvećoj mjeri zahtijevaju znanstvenu neutralnost sociologije, to jest suzdržavanje od iskazivanja osobnih preferencija pri društvenim i političkim raspravama, dok istovremeno smatraju javnu i društveno angažirano ulogu sociologije ključnom u istim. Naime, vidljivo je da su dvije u prosjeku najmanje prihvaćene tvrdnje one koje govore o nespojivosti javnog i političkog angažmana sociologa s njihovom znanstvenom ulogom. Isto pitanje iskrsnulo je i u referentnoj studiji te je možda primjereno posegnuti za objašnjenjem da se „znanstvenost“ kod ispitanika promatra drugačije od onoga kako je standardno definirana. Moguće je da se i u ovom slučaju, kako pretpostavlja Čulig (1999.), znanstvenost i objektivnost ispitanicima čine prvenstveno kao načini na koji se strukovni alati rabe ili zlorabe, pri čemu su skloniji „žrtvovati“ prethodno navedene značajke struke u korist društvenih promjena.

6.7. Vrijednosti i životni ciljevi

Neke od pretpostavki ove studije sugeriraju povezanost vrijednosnih orijentacija i terminalnih vrijednosti, mjerenih preko životnih ciljeva, s profesijskim očekivanjima i aspiracijama studenata sociologije Hrvatskih studija. Ova pretpostavka nije samo rezultat intuicije već se potvrdila u referentnoj studiji na svima trima razinama profesionalnih aspiracija gdje su se određeni ciljevi i vrijednosti pokazali kao njihovi statistički značajni prediktori (Čulig, 1999).

Nad instrumentom koji je ispitivao važnost određenih individualnih i socijalnih vrijednosti provedena je faktorizacija. U referentnoj studiji dobiveno je četiri faktora: „tradicionalizam“, „etnocentrizam“, „ znanstvena orijentacija“ i „socijalna bliskost“ (Čulig, 1999).

Gotovo identično izgleda struktura vrijednosti studenata sociologije na Hrvatskim studijima. Prvi faktor saturiran je vrijednostima: **vjera** (.84), **crkva** (.79), **brak** (.71), **tradicija** (.55) i **znanost** (-.48). Temeljem vrijednosti koje ga zasićuju, ovaj faktor nazvan je TRADICIONALIZAM. Drugi faktor čine sljedeće vrijednosti: **regija** (.84), **narod** (.84), **država** (.81) i **mjesto rođenja** (.80). Ovaj sustav vrijednosti može se nazvati ETNOCENTRIZAM. Zadnji faktor zasićen je česticama: obitelj (.86), prijatelji (.78) i rodbina (.62) te je nazvan SOCIJALNA BLISKOST.

Životni ciljevi, inače usko povezani s aspiracijama (Čulig, 1999.), mjereni su instrumentom koji je sadržavao 18 mogućih ciljeva, s odgovorima postavljenim u obliku Likertove ljestvice. Nad njim je također provedena faktorizacija.

Prvi faktor objedinjuje elemente dvaju u referentnoj studiji zasebnih dimenzija životnih ciljeva. Njime dominiraju teme altruizma i integriteta ličnosti te je zato i nazvan ALTRUIZAM – INTEGRITET LIČNOSTI. Tako u ovom faktoru nalazimo želju da se **čuva zdravlje** (.77), da se bude **pošten** (.80) te da se njeguje **čista savjest** (.78). Istovremeno, smatra se kako **ljudima u nevolji treba pomagati** (.80) te kako **treba imati u vidu nevolje drugih** (.80). Sve to zaokruženo je osjećajem da **treba stalno učiti i stjecati nove spoznaje** (.74) te da se **za mir, jednakost i pravednost treba boriti** (.63).

Drugi faktor pokazuje zasićenost stavovima kako treba težiti stjecanju **društvene** i **političke moći** (.69) i **slave** (.69), što je očito ono **„nešto veliko“** što **iza sebe treba ostaviti** (.66) i za što se

gotovo uvijek treba žrtvovati (.51). Zbog tema koje dominiraju ovim faktorom nazvan je, slično kao i faktor u referentnoj studiji, SLAVA – MOĆ.

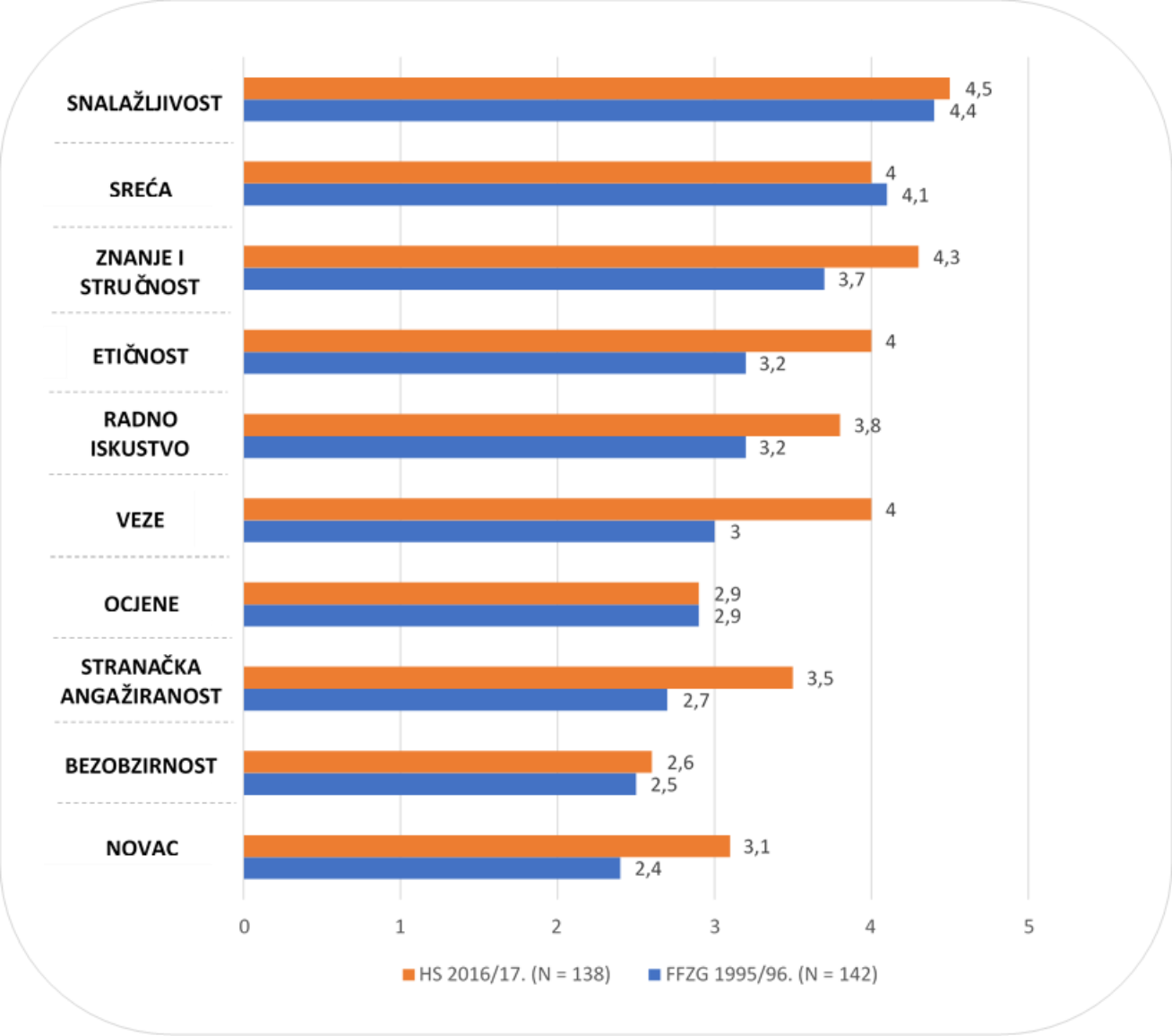
VELIKA I BOGATA OBITELJ treća je latentna dimenzija životnih ciljeva ispitanika koja govori da **treba težiti stjecanju što više novaca** (.51), vjerojatno kako bi se lakše našlo **bračnog partnera s kojim treba imati skladan odnos** (.82) i **što više djece** (.68).

Četvrti faktor ovog instrumenta saturiran je tvrdnjama koje se tematski u većoj mjeri odnosi na DRUŠTVENE PROMJENE pa je stoga tako i nazvan. Zasićen je česticama prema kojima je **važno poticati društvene promjene** (.74) i pritom se **ne bojati nikoga** (.50). Također, u ovaj faktor smjestila se čestica koja tvrdi da je **djecu potrebno dobro odgajati** (.71).

6.8. Faktori nalaženja posla

U ovome poglavlju ukratko će biti prikazani i rezultati instrumenta koji donosi procjene ispitanika o važnosti utjecaja nekih čimbenika na pronalazak željenog posla. U priloženoj tablici vidljivi su prosjeci ostvareni na pojedinim česticama.

Grafikon 3. Faktori nalaženja posla

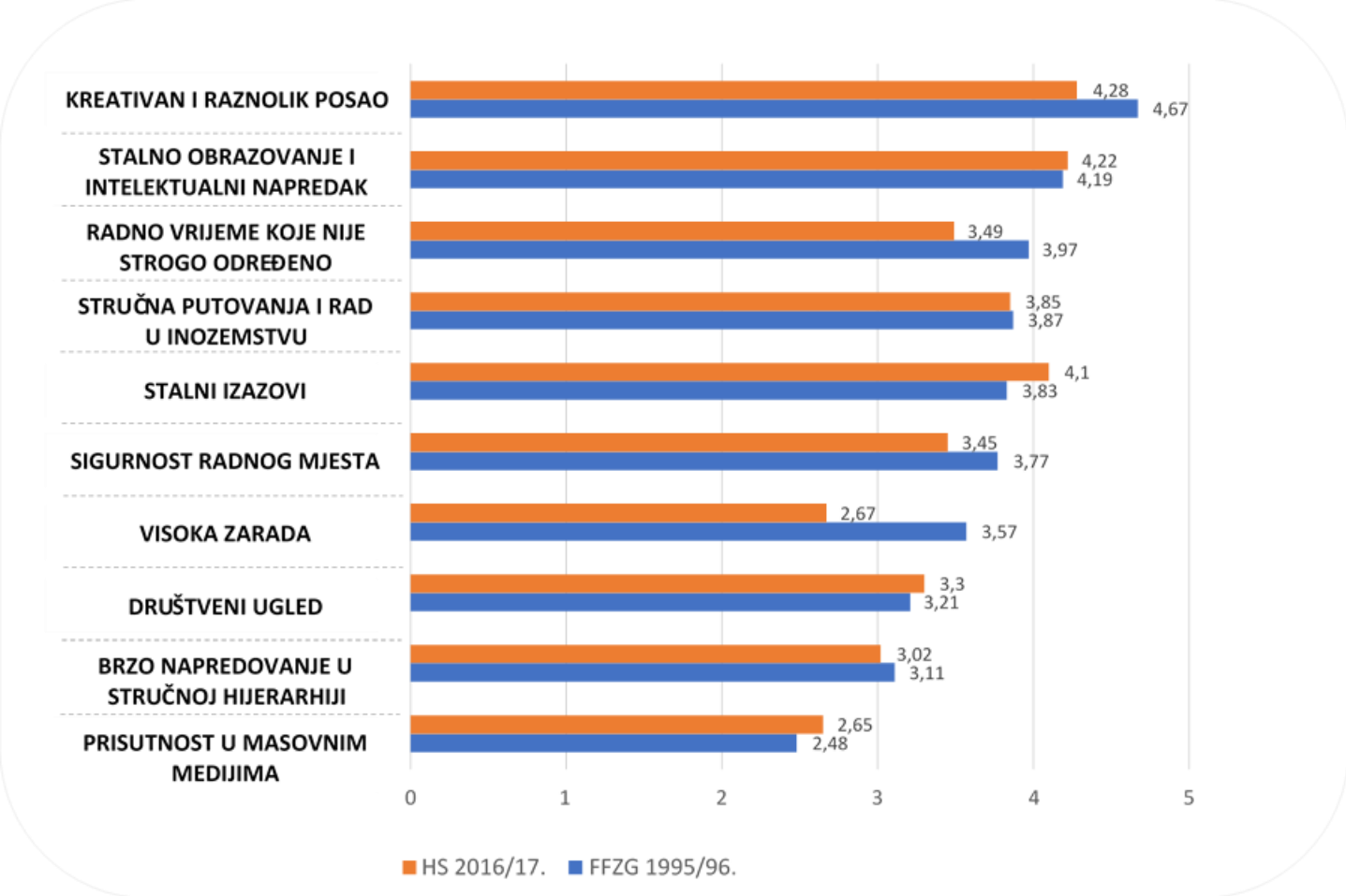

U pravilu je vidljiv porast u prosječnoj prihvaćenosti gotovo svih navedenih čimbenika. Ovo može biti rezultat smatranja kako je za pronalazak željenog posla gotovo sve navedeno podjednako važno, što, ako je tako, može biti logična posljedica povećane konkurentnosti na tržištu rada i sociološkoj struci. Kao i u referentnom istraživanju, snalažljivost je najvažniji čimbenik pronalaska željenog posla, a zanimljivo je da ga prate znanje i stručnost, sreća, etičnost i veze. Mješovit je to popis čimbenika koji vjerojatno upućuje na prethodno natuknutu spremnost prihvaćanja svih dostupnih oblika „pomoći“ pri traženju i dobivanju željenog posla. Najveća promjena vidljiva je u rastu prosječne prihvaćenosti utjecaja veza na pronalazak željenog posla. Ne čudi stoga da je gotovo jednak rast zabilježen u faktoru stranačke angažiranosti, slično kao i kod važnosti novca. Od onih „pozitivnijih“ čimbenika za koje bismo voljeli moći reći da su ipak presudni pri traženju i dobivanju zaposlenja spomenimo značajniji rast prosječne prihvaćenosti etičnosti (poštenje, zalaganja, korektnost) te znanja i stručnosti. Također, zbog sve učestalije prakse traženja određenog radnog iskustva od strane poslodavaca pri zapošljavanju, ne čudi da studenti danas ovaj čimbenik procjenjuju važnijim nego li su to činili prije dvadesetak godina.

6.9. Profesionalne aspiracije i očekivanja od struke

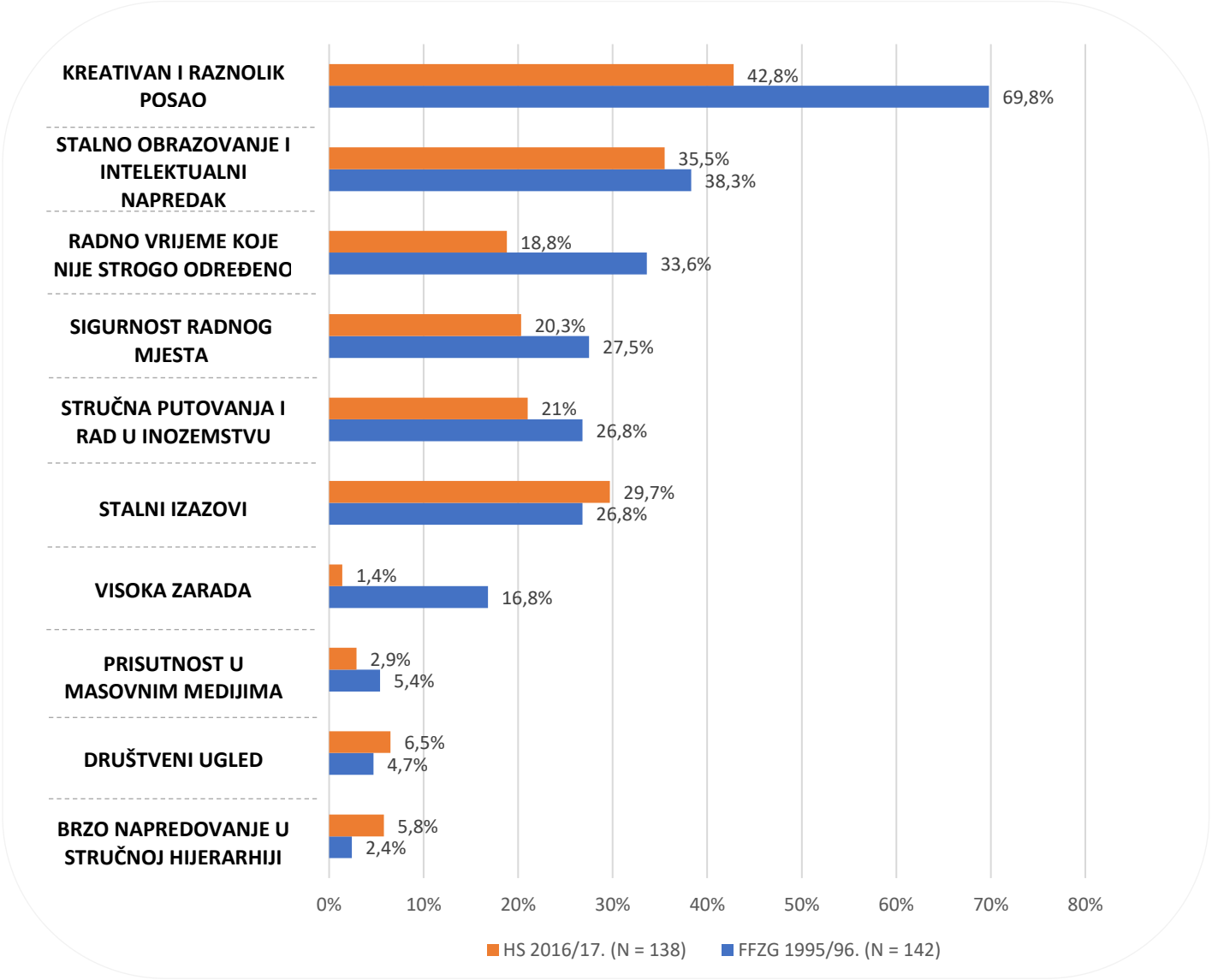
Preostaje još uvid u središnju temu ove studije, a to su profesionalne aspiracije i očekivanja od struke ispitanika. U ovome poglavlju pretpostavke ove studije testirat će se odgovarajućim statističkim metodama, navedenim u poglavlju o metodi. Prije toga, usporedimo još jednom dobivene rezultate ove i Čuligove studije počevši s očekivanjima od struke. S obzirom na to da su nam i u ovom slučaju dostupni rezultati za usporedbu, sljedeća dva grafa prikazuje usporedbu prosječno ostvarenih rezultata procjena deset očekivanja od sociološke struke, a posebno interesantan bio je i postotak izrazitog slaganja (peti stupanj skale) za pojedina očekivanja.

Grafikon 4. Očekivanja od struke

Ovako prikazani rezultati očekivanja od sociološke struke pokazuju samo određena odstupanja u odnosu na Čuligovo istraživanje. Od struke se u prosjeku i dalje najviše očekuje kreativnost i raznolikost te stalno obrazovanje i intelektualni napredak. Struka se procjenjuje izazovnom, a očekuju se i stručna putovanja te rad u inozemstvu. Sigurnost radnog mjesta i radno vrijeme koje nije strogo određeno se u gotovo jednakoj mjeri očekuju i danas, kao i društveni ugled. U prosjeku je među najrjeđe prihvaćenim očekivanjima brzo napredovanje u stručnoj hijerarhiji i medijska prisutnost. Možda i najzanimljiviji nalaz ove razine analize jest taj da se u odnosu na prošlo istraživanje visoka zarada više ne očekuje, što ima smisla s obzirom na to da se preko 60% uglavnom ili u potpunosti ne slaže s tvrdnjom da su sociologiju upisali zbog dobivanja dobro plaćenog posla nakon studija. Prethodno spomenute razlike u očekivanjima možda je lakše predočiti ako pogledamo promjene u postocima izrazitog slaganja s ponuđenim očekivanjima u niže priloženom grafikonu.

Grafikon 6. Očekivanja od struke (postotak izrazitog slaganja)

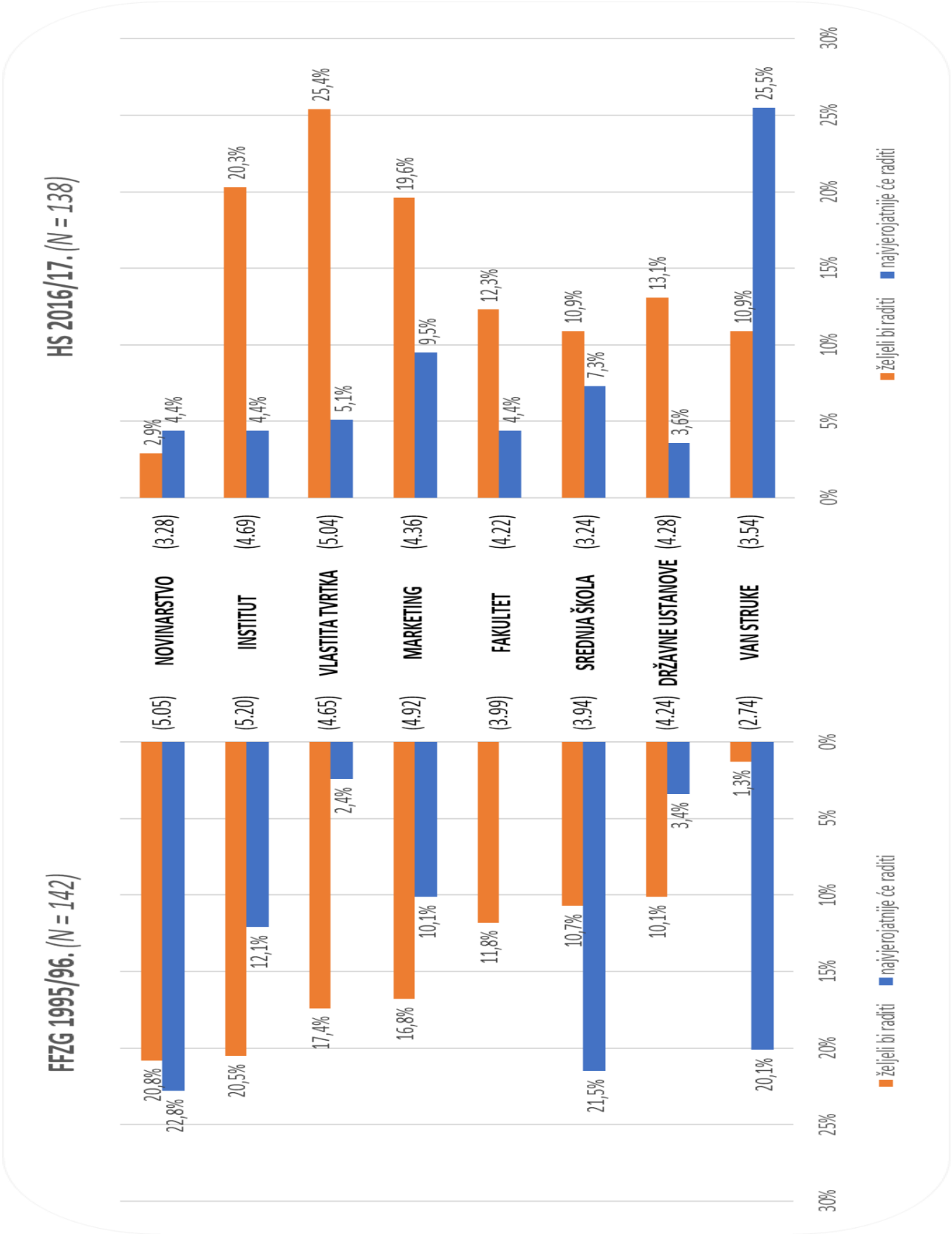

Nad instrumentom koji je mjerio očekivanja studenata od sociološke struke također je provedena faktorizacija. Iako isto nije provedeno u prošloj studiji, ovu studiju je ovaj aspekt posebno zanimao, kako radi pretpostavke o postojanju strukture u očekivanjima od sociološke struke, tako i radi lakšeg testiranja hipoteza.

Prva dimenzija očekivanja grupira očekivanja koja možemo nazvati INTELEKTUALNI NAPREDAK. Ovdje se nalaze očekivanja: **kreativan i raznolik posao** (.84), **stalni izazovi** (.83) te **stalno obrazovanje i intelektualni napredak** (.80). Drugi faktor grupira očekivanja za koja se

može smatrati da se odnose na UGLED, te uključuje **stručna putovanja i rad u inozemstvu** (.82), **prisutnost u masovnim medijima** (.56) i **društveni ugled** (.53). Treći i zadnji faktor ovog instrumenta grupira **sigurnost radnog mjesta** (.80), **visoku zaradu** (.76), **brzo napredovanje u stručnoj hijerarhiji** (.71) i **radno vrijeme koje nije strogo određeno** (.58). Ovaj faktor nazvan je UNOSNA I STABILNA KARIJERA.

Grafikon 7. Profesionalne aspiracije i procjene njihovih ostvarivosti

Profesionalne aspiracije mjerene su tako da je ispitanicima ponuđeno osam vrsta poslova pri čemu su se trebali na skali od 1 do 7 izjasniti u kojoj mjeri bi odabrali svaku od ponuđenih stavki. Posebnim instrumentom mjerena je procjena ostvarivosti navedenih aspiracija ispitanika.

Promatrajući postotke u gore priloženom grafikonu, vidljivo je kako bi se studenti sociologije u najvećoj mjeri željeli baviti znanstveno-istraživačkim radom u vlastitoj tvrtki (25.4%), zatim znanstveno-istraživačkim radom u institutu (20.3%) te marketingom (19.6%). U podjednako velikoj mjeri bi željeli raditi kao predavači na fakultetu (12.3%) i srednjoj školi (10.9%) te u državnim ustanovama (13.1%). U odnosu na prošlu studiju uočljive su neke značajne i zanimljive promjene. Razvoj poduzetničke klime u RH zadnjih dvadesetak godina možda objašnjava relativno blag, ali jedan od značajnijih porasta želje za radom u vlastitoj tvrtki, kao što je i slučaj kod procjene vjerojatnosti istog. Rad u novinarstvu studenti sociologije na Hrvatskim studijima vide kao najnepoželjniju opciju te tek 2.9% studenata izražava izrazitu želju za ovom vrstom posla. Smanjenje je to od gotovo 20 postotnih bodova, a značajno se smanjio i broj onih koji smatraju ovu opcijom izrazito vjerojatnim raspletom njihovih profesionalnih aspiracija, tek 4.4% u odnosu na 22.8% u referentnoj. Je li to odraz statusa novinarske ili sociološke struke danas, ili je pak rezultat razlike između studenata sociologije na HS-u i FFZG-u, teško je za pretpostaviti temeljem ovih rezultata, no sljedeći uvid možda nagoviješta odgovor na pitanje. Najzanimljiviji nalaz ove razine analize svakako je promjena u odnosu prema radu van struke. Dok je u prošlom istraživanju tek 1.3% ispitanika izrazilo želju za radom van struke, pri čemu je tu opciju 20.1% procijenilo kao izrazito vjerojatnom, ova studija nalazi da čak 10.9% ispitanika izrazito želi raditi izvan struke. Istovremeno, nešto više je i onih koji smatraju da će se najvjerojatnije upravo to i dogoditi (25.5%). Ovo bi mogao biti rezultat prethodno identificirane razlike u odnosu spram upisa studija sociologije, pri čemu je ustanovljeno da u slučaju HS-a više studenata izjavljuje da su upisali sociologiju zato što nisu uspjeli upisati ništa drugo pa je moguće da svoju profesionalnu budućnost još uvijek smatraju neizvjesnom te su (trenutno) skloniji viđenju da ih ipak čeka profesionalni život izvan sociologije. Međutim, ta razlika je možebitni rezultat nedostatnosti istraživačkog instrumenta, o kojoj će biti riječi u diskusiji, te studenti koji su upoznati s raznolikošću poslova za koje sociološka struka obučava u nedostatku ponuđenih opcija možda jednostavno biraju opciju „van struke“. Značajniju promjenu u procjeni vjerojatnosti rada u ponuđenim vrstama poslova vidljiv je u značajnom smanjenju vjerojatnosti da će raditi kao predavači u srednjoj školi i

znanstveno-istraživačkim institutima. Pritom, nešto optimističniji su studenti sociologije danas u procjeni vjerojatnosti rada kao predavači na fakultetima.

Ovu studiju je također zanimalo mogu li se profesionalne aspiracije studenata sociologije grupirati na sličan način kao što je to učinjeno prošlim istraživanjem. Pritom, važno je napomenuti kako je iz faktorske analize aspiracija izuzeta varijabla „rad izvan struke“, koja faktorskom analizom ionako nije grupirana u niti jedan od tri statistički značajnih faktora. Dimenzije profesionalnih aspiracija koje su identificirane Čuligovom studijom nazvane su „fundamentalna znanost“, „primijenjena sociologija“ i „sociolog-predavač“. Rezultati faktorske analize, iako nominalno slične Čuligovim dimenzijama aspiracija, ipak drugačije grupiraju ponuđene aspiracije te samim time ukazuju i na drugačiju strukturu aspiracija.

Faktorska analiza provedena na ovom instrumentu ekstrahirala je također tri statistički značajne dimenzije profesionalnih aspiracija, koje zajedno tumače 72.8% zajedničke varijance.

Prvi faktor objedinio je rad u **znanstveno-istraživačkom institutu** (.86) i **znanstvena istraživanja u vlastitom poduzeću** (.83). Ove varijable grupirale su se u faktor „fundamentalna znanost“ u Čuligovoj studiji, no izostaje odbacivanje rada izvan struke. Ovaj faktor se stoga može nazvati ZNANSTVENI RAD.

Drugi faktor saturiran je željom za **radom u državnim ustanovama** (.72) te kao **predavači u srednjoj školi** (.86) i **na fakultetu** (.69). Ove aspiracije u prošloj studiji nalaze se u dva različita faktora. Rad u državnim ustanovama ulazi u faktor koji Čulig naziva „primijenjena sociologija“, zajedno s radom u novinarstvu i marketingu. Još jednom, potvrđuje se drugačija struktura aspiracija studenata sociologije na Hrvatskim studijima danas. Na temelju varijabli koje ih saturiraju, ovaj faktor nazvan je JAVNA SLUŽBA.

Treći faktor povezuje **rad u novinarstvu** (.79) i **rad u agenciji za marketing** (.76). S obzirom na vrste poslova kojima u ovom faktoru ispitanici aspiriraju može se nazvati PRIVATNI SEKTOR.

Temeljem inspekcije ovih pokazatelja može se zaključiti o promjeni u strukturi aspiracija studenata sociologije. Imajući na umu sve nedostatke ovog instrumenta, možemo govoriti o tri razine profesionalnih aspiracija kod studenata sociologije na Hrvatskim studijima. Jedan tip čine oni koji sebe vide isključivo kao znanstvenike, bilo da se radi o istraživanjima u vlastitom poduzeću ili u državnom institutu. Dok ovaj faktor donekle odgovara onome kojeg je Čulig nazvao

„fundamentalna znanost“, izuzevši negaciju rada izvan struke, preostala dva ipak naglašavaju promjenu u strukturi aspiracija. Oni koji žele raditi u državnim službama istovremeno više ne žele raditi u agencijama za marketing i u novinarstvu, već kao predavači u srednjim školama i na fakultetima, što se čini puno smislenijim odabirom. Ne čudi ni zastupljenost dimenzije aspiracija rada u privatnom sektoru pa se čini logičnim da će se rad u novinarstvu i u marketingu objediniti u jedan faktor.

Hipoteze o povezanosti profesionalnih aspiracija i očekivanja od struke, te povezanosti istih s razlozima upisa studija, životnim ciljevima i vrijednostima ispitane su korelacijskom analizom linearne povezanosti.

Korelacijska analiza pokazuje određene povezanosti pojedinih dimenzija aspiracija i očekivanja. Inspekcija Pearsonovog koeficijenta korelacije govori nam o pozitivnoj vezi [r(136)=.31, p=0.01] između većeg rezultata na skalama aspiracija *rada u znanosti* i očekivanja *intelektualnog napretka* od sociološke struke. Dakle, oni koji sebe vide kao znanstvenike u vlastitim poduzećima i znanstveno-istraživačkim institutima istovremeno očekuju izazovnost, kreativnost, raznolikost te stalno obrazovanje i intelektualni napredak radom u struci. Istovremeno, ista dimenzija aspiracija nešto je slabije i manje statistički značajno povezana [r(136)=.18, p=0.05] s očekivanjem *ugleda* radom u struci, no ova povezanost je toliko slaba da ju nije pogrešno smatrati zanemarivom. Zanimljiv je i nalaz da je ustanovljena linearna veza [r(135)=.30, p=0.01] između većeg rezultata na skali aspiracija *rada u privatnom sektoru* i očekivanja *intelektualnog napretka* radom u struci. Nije ustanovljena povezanost između aspiracije rada u *javnoj službi* i različitih očekivanja od struke, a očekivanje *unosne i stabilne karijere* također nije povezana niti s jednom dimenzijom profesionalnih aspiracija.

Razmatrajući povezanost razloga za upis studija sociologije i različitih razina profesionalnih aspiracija, moguće je ustanoviti određene statistički značajne povezanosti između kreiranih skala. Tako oni s većim aspiracijama za *rad u znanosti* najviše upisuju studij iz onih razloga koji su svedeni pod zajednički nazivnik *ljubav prema sociologiji* [r(131)=.32, p=0.01]. Također, veći rezultati na skali aspiracija rada u privatnom sektoru slično koreliraju s većim rezultatima prethodno navedenog razloga [r(130)=.28, p=0.01]. Nešto slabija, ali još uvijek statistički značajna povezanost ustanovljena je između ovog razloga i aspiracijama rada u *javnoj službi* [r(131)=.20, p=0.05]. Oni koji sociologiju na Hrvatskim studijima više upisuju zbog uvjerenja o dobivanju

dobrog posla nakon studija pokazuju veće aspiracije za rad u javnom sektoru [r(134)=.29, p=0.01], dok su ti razlozi u istom smjeru, ali slabije povezani s aspiracijama rada u privatnom sektoru [r(133)=.19, p=0.05]. Rezultati na skali „tradicionalnih razloga“ (nagovor prijatelja, mišljenje roditelja i neostvarena ambicija za upis nečeg drugog) za upis studija sociologije ne koreliraju statistički značajno niti s jednom razinom aspiracija. Navedeni nalazi su zanimljivi prvenstveno zato što govore da svi oni najrazličitijih razina aspiracija upisuju studij sociologije iz ljubavi prema istoj. Istovremeno, zanimljivo je kako razlozi svedeni pod nazivnik *dobrog posla* ne koreliraju saaspiracijama za *rad u znanosti*, što može čuditi pod pretpostavkom da su u toj skali zbrojeni rezultati najambicioznijih ispitanika te pod pretpostavkom da ambicioznost sada u konačnici ima neke veze sa kvalitetom zaposlenja u budućnosti.

Testirala se i povezanost dimenzija životnih ciljeva i vrijednosti s profesionalnim aspiracijama. Aspiracije rada u znanosti statistički značajno koreliraju s trima od četiriju razina životnih ciljeva. Tako su veće razine ovih aspiracija statistički značajno povezane [r(135)=.24, p=0.01] s većim rezultatima na skali *altruizam – integritet ličnosti*, koja govori prvenstveno o pomaganju onima u nevolji te o psihičkom i fizičkom integritetu pojedinca. Na sličan način povezana je skala *slava–moć [*r(134)=.28, p=0.01], a slabije *društvene promjene* [r(135)=.19, p=0.05]. Aspiracije rada u *javnoj službi* također pozitivno koreliraju s triju ciljeva, pri čemu se ovaj put pokazala povezanost s ciljem stvaranja *velike i bogate obitelji* [r(135)=.26, p=0.01]. Ova razina aspiracija također statistički značajno korelira s ciljevima pribavljanja *slave i moći* [r(134)=.20, p=0.05] te s *altruističnim i integritetskim* ciljevima [r(135)=.17, p=0.05]. Zanimljiv je i nalaz da su veće aspiracije rada u privatnom sektoru također povezane s altruističnim i integritetskim ciljevima [r(134)=.28, p=0.01], što se možda može protumačiti sadržajem varijabli koje čine ovaj faktor te njihove prihvatljivosti svim aspiracijskim tipovima ove studije. Što se tiče povezanosti aspiracija s faktorima vrijednosnih preferencija, ustanovljena je pozitivna, slaba i statistički značajna povezanost *tradicionalističkih vrijednosti* s aspiracijama rada u *javnoj službi* [r(134)=.20, p=0.05] i *privatnom sektoru* [r(133)=.19, p=0.05].

Utjecaj spola, rada uz studij te vrste studija na razine aspiracija testiran je t-testom, dok je utjecaj višekategorijalnih studijskih i socio-demografskih obilježja (godina studija, odnos prema upisu studija, smjer studija, najčešća ocjena u indeksu, vrsta završene srednje škole i tip naselja) testiran jednosmjernom analizom varijance. Nije pronađen statistički značajan utjecaj godine studija,

odnosa prema upisu na studij, najčešće ocjene u indeksu, tipa naselja te vrste srednje škole na razlike između kategorija aritmetičkih sredina navedenih varijabli, u smislu ostvarenih rezultata na skalama triju aspiracija. Smjer studija doduše pokazuje se utjecajnom varijablom u određenim slučajevima. Postoji statistički značajna razlika između nekih kategorija rezultatima na skali aspiracija za znanstveni rad (F=3.7, p=0.01). Post-hoc usporedbom, koristeći Games-Howellov test, pokazuje se da je prosječni rezultat na skali aspiracija *rada u znanosti* za kategoriju „nastavni smjer" (M=7.16, SD=3.18, 95% CI=5.14, 9.19) statistički značajno različit u odnosu na one koji „ne studiraju na diplomskom studiju" (M=10.28, SD=2.84, 95% CI=9.66, 10.90). Ovaj rezultat je očekivan pretpostavimo li da su se oni koji studiraju na nastavnom smjeru na možda već odlučili raditi kao predavači u srednjim školama, pa su njihove aspiracije *rada u znanosti* u prosjeku manje u odnosu na one koje odluka o smjeru studija tek čeka. Zanimljiviji je nalaz da postoji statistički značajna razlika u prosjecima nekih kategorija smjera studija ostvarenih na skali aspiracija *rada u privatnom sektoru* (F=4.9. p=0.003). Games-Howellov test pokazuje da je prosječni rezultat na skali aspiracija *rada u privatnom sektoru* statistički značajno različit između onih koji studiraju znanstveni smjer (M=8.38, SD=3.35, 95% CI=6.85, 9.90) te onih koji studiraju nastavni smjer (M=13.66, SD=3.77, 95% CI= 11.26, 16). Zanimljivo je da studenti diplomskog studija na nastavnom smjeru ostvaruju viši i statistički značajno različit prosječan rezultat na skali aspiracija *rada u privatnom sektoru*. Među samim studentima sociologije često je zastupljena teza da studenti sociologije znanstvenog smjera usvajaju znanja i metodološke vještine koje se često smatraju traženijima među poslodavcima u poslovima kao što su novinarstvo i marketing nego li su to određene pedagoške vještine koje usvajaju studenti nastavnog smjera. Ipak, ovo je možda rezultat općenito manje želje studenata znanstvenog smjera za rad u privatnom sektoru ili pak procjene neostvarivosti aspiracija studenata nastavnog smjera za nastavnički rad u srednjim školama ili fakultetima. Također, kako bi se testirala pretpostavka utjecaja spola na razine aspiracija ispitanika proveden je t-test. Jedini statistički značajan utjecaj ove varijable pronađen je s obzirom na prosječan rezultat na skali aspiracija za rad u znanosti. Muškarci (N = 33) na skali aspiracija *rad u znanosti* u prosjeku ostvaruju M = 8.45 (SD= 3.24)., dok žene (N = 105) ostvaruju M = 10.1 (SD = 3.12). Pretpostavka homogenosti varijance testirana je Levenovim F testom. Rezultati testa [F(136)= 0.106, p = 0.74] pokazuju da možemo odbaciti nultu hipotezu o jednakosti varijanci i prihvatiti pretpostavku nejednakosti varijanci rezultata muškaraca i žena. Ustanovljena je statistički značajna razlika u prosječnom rezultatu na skali aspiracija za *radom u znanosti* između

muškaraca i žena, t(136) = 2.65, p = .009. Nije ustanovljen statistički značajan utjecaj vrste studija (preddiplomski/diplomski) te rada uz studij (da/ne) na bilo koju od razina aspiracija studenata.

Korelacijska analiza upotrijebljena je kako bi se ustanovile pretpostavljene povezanosti između očekivanja od sociološke struke te razloga za upis studija, životnih ciljeva i vrijednosti. Pozitivna linearna veza gotovo jednake snage ustanovljena je između očekivanja *unosne i stabilne karijere* radom u sociološkoj struci te skupine razloga koji se odnose na *ljubav prema sociologiji* [r(133)=.31, p=0.01] i *dobar posao* [r(136)=.37, p=0.01]. Oni koji od sociološke struke više očekuju *intelektualni napredak* također u većoj mjeri upisuju studij sociologije zbog *ljubavi* prema istoj [r(133)=.38, p=0.01]. Međutim, viši rezultati na istoj skali očekivanja negativno koreliraju s *tradicionalnim razlozima* (nagovor prijatelja, roditelja te izostanak alternativa) upisa studija sociologije [r(138)= -.18, p=0.05]. Očekivanje *ugleda* radom u sociologiji također se pokazalo statistički značajno povezano s razlozima koji se vežu za *ljubav* prema disciplini [r(133)=.21, p=0.05], kao i s onim razlozima koji se odnose na očekivanje *dobrog posla* nakon diplomiranja [r(136)=.25, p=0.01].

Određene povezanosti ustanovljene su i između životnih ciljeva te očekivanja od struke. Postoji statistički značajna povezanost između cilja stvaranja *velike i bogate obitelji* te očekivanja *unosne i stabilne karijere* [r(137)=.34, p=0.01]. Također, očekivanje *intelektualnog napretka* pokazalo se pozitivno korelirano s *altruističnim i integritetskim* ciljevima [r(137)=.35, p=0.01], ali statistički manje značajno i s ciljevima *društvenih promjena* [r(137)=.20, p=0.05]. Životni cilj stjecanja *slave i moći* pokazao se statistički značajno povezan samo s očekivanjem *ugleda* radom u struci [r(136)=.19, p=0.05], a isto očekivanje pokazuje povezanost, gotovo identične snage i statističke značajnosti, s ciljem ostvarivanja velike i bogate obitelji [r(137)=.19, p=0.05].

Povezanost vrijednosnih preferencija s dimenzijama očekivanja od struke pokazala se statistički značajnom samo u dva slučaja. Očekivanje *unosne i stabilne karijere* pozitivno se veže uz *tradicionalistički* sustav vrijednosti [r(136)=.30, p=0.01], dok je sustav vrijednosti *socijalna bliskost* slabije povezan s očekivanjem *intelektualnog napretka* radom u struci [r(136)=.21, p=0.05].

Jednosmjerna analiza varijance korištena je kako bi se testirao utjecaj godine studija, odnosa prema upisu studija, smjera studija, najčešće ocjene u indeksu, vrste završene srednje škole i tipa naselja na prosječno ostvarene rezultate na kreiranim skalama očekivanja. Međutim, ovim testiranjima

nije pronađen statistički značajan utjecaj navedenih varijabli na dimenzije očekivanja ispitanika od sociološke struke. T-testom testiran je utjecaj spola, vrste studija te rada uz studij na prosječno ostvarene rezultate na skalama očekivanja od struke. Smjer studija ima statistički značajan utjecaj na prosječan rezultat na skali očekivanja *intelektualnog napretka* radom u struci. Jednopredmetni studenti sociologije (N = 67) na skali očekivanja *intelektualni napredak* u prosjeku ostvaruju M = 12,96 (SD = 1,67), dok dvopredmetni studenti sociologije ostvaruju M = 12,26 (SD = 2,20). Pretpostavka homogenosti varijance testirana je Levenovim F testom. Rezultati testa [F(136)= 0.131, p = 0.72] pokazuju da možemo odbaciti nultu hipotezu o jednakosti varijanci te prihvatiti pretpostavku nejednakosti varijanci rezultata između jednopredmetnih i dvopredmetnih studenata sociologije. Ustanovljena je statistički značajna razlika između prosječnih rezultata na skali očekivanja *intelektualnog napretka* radom u struci između jednopredmetnih i dvopredmetnih studenata sociologije, t(136) = 2.05, p = 0.042. Nije ustanovljen statistički značajan utjecaj spola te rada uz studij na bilo koju od dimenzija očekivanja.

Tablica 4. Linearni regresijski model indikatora *rad u znanosti*

	koeficijent
Konstanta	-1,499
Dob	0,052
Spol (*1 = "ženski"; 2 = "muški"*)	*-1,497
Godina studija	-0,512
Najčešća ocjena (*od 1 = "dovoljan" do 4 = "izvrstan"*)	0,682
Učestalost pohađanja nastave (*od 1 = "nikada" do 5 = "često"*)	0,07
Rad uz studiranje (*1 = "da"; 2 = "ne"*)	-0,593
Vrsta studija (*1= "jednopredmetni"; 2 = "dvopredmetni"*)	-0,514
Tip naselja (*od 1 = "selo" do 5 = "Grad Zagreb"*)	-0,024
Intelektualni napredak	***0,491
Slava-moć	**0,283
Angažiranost u nekoj političkoj stranci	**0,684

**p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001*

Adjusted R² = ,266
F = 5,151
F-Sig = ,000

Kako bi se dodatno istražile pretpostavke o povezanosti dimenzija profesionalnih aspiracija s očekivanjima od sociološke struke, životnim ciljevima, razlozima upisa studija, vrijednosnim preferencijama, te socio-demografskim i studijskim obilježjima ispitanika, kreirane skale profesionalnih aspiracija korištene su kao kriterijske varijable multiple regresije, a navedena obilježja kao prediktori. Pritom, u ovoj fazi nastojala se otkriti značajna povezanost i s drugim mjerenim aspektima za koje nije pretpostavljena povezanost.

Kao što je vidljivo iz gornje tablice, multipla regresija s kriterijskom varijablom *rad u znanosti* otkrila je četiri statistički značajna prediktora. Žene su sklonije znanstveno-istraživačkom radu u institutu i vlastitom poduzeću. Spol je ujedno i jedino socio-demografsko obilježje koje se pokazalo značajnim prediktorom. Čuligovim istraživanjem za ovu vrstu posla nije ustanovljena povezanost spola s kriterijem, osim u smislu obrazovanja roditelja. Naime, Čuligova studija pokazala je da ovi ispitanici potječu iz obitelji u kojima je obrazovanje majke veće od obrazovanja oca (Čulig, 1999). Nadalje, kreirana skala očekivanja pod nazivom *intelektualni napredak*

pokazala se značajnim prediktorom aspiracije za rad u znanosti, što se u određenoj mjeri slaže s nalazom Čuligovog istraživanja. Ipak, treba napomenuti da se u Čuligovoj studiji *stalno obrazovanje i intelektualni napredak* očekuje kao individualna varijabla, dok se u ovoj studiji ovaj nominalno gotovo identični prediktor odnosi na faktor očekivanja koji izuzev navedene varijable uključuje i očekivanja stalnih izazova te kreativnog i raznolikog posla. Govoreći o očekivanjima kao prediktorima ovoga modela, vrijedi napomenuti kako su se u Čuligovoj (1999.) studiji kao značajni prediktori pokazali i očekivanja stručnih putovanja i rada u inozemstvu, te društvenog ugleda, što ovim modelom nije ustanovljeno. Od olakšavajućih faktora pri nalaženju posla ovaj model otkriva *angažiranost u političkim strankama* kao statistički značajan prediktor, što nije bio slučaj za ovaj tip aspiracija u Čuligovoj studiji. Naime, tada su studenti sociologije smatrali kako su sretan stjecaj okolnosti te znanje i stručnost olakšavajući faktori nalaženja posla u znanosti, dok se isto smatralo i za odsustvo bezobzirnosti pri procesu zapošljavanja (Čulig, 1999). Zaključno za ovaj model, zanimljivo je i kako se u Čuligovoj studiji životni ciljevi nisu pokazali značajnim prediktorima aspiracija rada u znanosti dok u ovoj studiji to nije slučaj. Naime, životni ciljevi koji su se u ovoj studiji grupirali u faktor nazvan *slava-moć* (stjecanje društvene i političke moći, slave, te ostavljanje iza sebe „nečeg velikog“ za što se istovremeno treba žrtvovati) statistički značajno predviđaju sklonost ispitanika za rad u znanosti.

Tablica 5. Linearni regresijski model indikatora *javna služba*

	koeficijent
Konstanta	-1,399
Dob	-0,005
Spol (*1 = "ženski"; 2 = "muški"*)	*-1,381
Godina studija	0,066
Najčešća ocjena (*od 1 = "dovoljan" do 4 = "izvrstan"*)	-0,324
Učestalost pohađanja nastave (*od 1 = "nikada" do 5 = "često"*)	0,18
Rad uz studiranje (*1 = "da"; 2 = "ne"*)	-0,18
Vrsta studija (*1= "jednopredmetni"; 2 = "dvopredmetni"*)	0,233
Tip naselja (*od 1 = "selo" do 5 = "Grad Zagreb"*)	0,013
Velika i bogata obitelj	**0,341
Empirija	*0,215
Ljubav prema sociologiji	**0,111

**p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001*

Adjusted R² = ,182
F = 3,473
F-Sig = ,000

Prije izvještaja o rezultatima multiple regresije prikazanih u gornjoj tablici važno je napomenuti kako je faktor koji je u ovoj studiji korišten kao kriterij strukturno drugačiji od onoga koji Čulig koristi za model s kriterijskom varijablom „sociolog-predavač“. Iako se dva od tri faktora koji čine njegov faktor nalaze u kriteriju gore prikazanog modela (predavač u srednjoj školi, predavač na fakultetu), u Čuligovoj studiji ovaj faktor grupira i odbacivanje želje za radom u istraživačkoj tvrtki (Čulig, 1999).

Spol se i u ovome regresijskom modelu pokazao statistički značajnim prediktorom. Žene su sklonije aspiracijama rada kao predavači na fakultetima i u srednjim školama, što je još jedan nalaz koji ne odgovara rezultatima Čuligovog istraživanja. Kreirana skala *velika i bogata obitelj*, koja se odnosi na životne ciljeve stjecanja što više novaca, te stvaranje velike i skladne obitelji, također se pokazala kao statistički značajan prediktor. Oni ispitanici koji pokazuju veću sklonost ovim ciljevima istovremeno pokazuju i veću razinu aspiracija rada kao predavači u navedenim javnim ustanovama. Čuligovim istraživanjem također je ustanovljena veza između određenih životnih ciljeva s ovim kriterijem, no u toj studiji pokazuje se veza između nesklonosti onim ciljevima koje

Čulig naziva „obrazovani revolucionar“ (borba za mir, pravednost i jednakost, želja za poticanjem društvenih promjena, želja za stalnim učenjem itd.) i aspiracija rada kao „sociolog-predavač“. Nadalje, jedna od izravno usporedivih značajki ovog modela jest stav ispitanika ovih aspiracijskih sklonosti o tome treba li sociologiju smatrati teorijskom ili empirijskom strukom. Naime, u ovome modelu je beta koeficijent varijable *empirija* pozitivnog predznaka, što nije slučaj u Čuligovoj studiji gdje se pokazalo da oni skloniji ovoj razini aspiracija empiriju ipak vide kao „strano tijelo u struci“ (Čulig, 1999: 41). Kao statistički značajan prediktor ovog modela pokazala se i grupa razloga za upis studija sociologije, grupirani u skalu *ljubav prema sociologiji*, što opet nije ustanovljeno Čuligovom studijom u kojoj se razlozi upisa ne pokazuju kao značajni prediktori modela.

Tablica 6. Linearni regresijski model indikatora *rad u privatnom sektoru*

	koeficijent
Konstanta	2,987
Dob	-0,044
Spol (*1 = "ženski"; 2 = "muški"*)	0,453
Godina studija	-0,071
Najčešća ocjena (*od 1 = "dovoljan" do 4 = "izvrstan"*)	**1,468
Učestalost pohađanja nastave (*od 1 = "nikada" do 5 = "često"*)	**-1,675
Rad uz studiranje (*1 = "da"; 2 = "ne"*)	-0,671
Vrsta studija (*1= "jednopredmetni"; 2 = "dvopredmetni"*)	-0,503
Tip naselja (*od 1 = "selo" do 5 = "Grad Zagreb"*)	-0,19
Tradicionalizam	***0,267
Prepoznatljivost sociologije u javnosti	***0,323
Angažiranost u nekoj političkoj stranci	**0,782

**p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001*

Adjusted R² = ,262
F = 5,043
F-Sig = ,000

Slično kao i u slučaju prethodno prikazanog modela, kriterij ovoga modela strukturno je različit od onog korištenog u Čuligovoj studiji. Čuligov kriterij „primijenjena sociologija“ grupira rad u novinarstvu, rad u marketingu te rad u državnoj ustanovi (Čulig, 1999). Kriterij u gornjoj tablici grupira tek rad u novinarstvu i marketingu.

Zanimljiv nalaz je da ovaj model otkriva određena studijska obilježja ispitanika kao statistički značajne prediktore modela. Tako su *radu u privatnom sektoru* skloniji studenti s boljim ocjenama te oni koji rjeđe pohađaju nastavu. Ne ulazeći dublje u svojevrsnu kontradiktornost ovog nalaza, treba napomenuti kako iako Čuligova studija ne ukazuje na statistički značajan utjecaj ovih prediktora na njegov model, razmatrajući utjecaj ocjena na ovu razinu aspiracija pokazuju se određena odstupanja. Naime, ispitanici objašnjeni Čuligovim modelom ne smatraju kako će im pri nalaženju posla pomoći ocjene tijekom studija, već prvenstveno bezobzirnost te stranačka i politička angažiranost, koja se statistički značajnom pokazala i u ovome modelu. Nadalje, kreirana skala stavova ispitanika o sociologiji također se pokazala statistički značajnim prediktorom. U

ovom slučaju je utvrđena određena sličnost s Čuligovom studijom. U njegovom modelu prediktor *poznavanje strukovne dinamike* grupira gotovo identične varijable kao i prediktor *prepoznatljivost sociologije u javnosti*. Zato se s određenom opreznošću može reći kako u oba modela ispitanici skloniji ovim aspiracijama smatraju kako su teorijske paradigme hrvatske sociologije prepoznatljive i primjerene za istraživanje društva te kako je „strukovni život“ hrvatskih sociologa zanimljiv i raznolik. Na kraju, ovim modelom je utvrđena povezanost tradicionalnih vrijednosti (vjera, crkva, brak, tradicija i odbacivanje znanosti) i aspiracija za rad u privatnom sektoru. Vrijednosti pak u Čuligovoj studiji nisu statistički značajne pri predviđanju sklonosti ovim profesionalnim aspiracijama.

7. Diskusija i zaključak

Osnovni cilj ove studije bio je ustanoviti jesu li profesionalne aspiracije studenata sociologije danas bitno drugačije od onih koje su ustanovljene istraživanjem provedenog akademske godine 1995/96. nad populacijom studenata sociologije FFZG-a. Uvidom u glavne rezultate ove studije čini se da je ova pretpostavka u velikoj mjeri potvrđena. Međutim, treba reći kako su ustanovljene i određene sličnosti, kako u nekim studijskim i socio-demografskim obilježjima ispitanika ove i referentne studije, tako i u stavovima o temama kao što su odnos medija i sociologije, uloga sociologije u društvu te odnos ispitanika prema teoriji i empiriji u sociologiji. Također, struktura vrijednosnih preferencija i životnih ciljeva ispitanika ove i referentne studije ostaje relativno nepromijenjena. Nešto značajnija odstupanja počinju biti vidljiva u strukturi stavova o razlozima za upis studija sociologije, kao i u strukturi stavova o samoj prepoznatljivosti sociologije u Hrvatskoj.

Razmatrajući samo razloge za upis studija, rezultati na pojedinim uspoređenim česticama ovog instrumenta na prvi pogled ne pokazuju prevelike promjene. U gotovo jednakoj mjeri se prihvaćaju razlozi kao što su želja za razumijevanjem društvenih promjena, zanimljiv studijski program itd., a u sličnoj mjeri se odbacuju razlozi kao što su brzo zapošljavanje i mišljenje roditelja. Dakle, slično kao i u Čuligovom istraživanju, možemo zaključiti kako se studenti sociologije Hrvatskih studija pri upisu uglavnom orijentiraju na one razloge koji nisu nužno pragmatični, ako pragmatičnost shvatimo kao nastojanje da se pri upisu na studij studenti prvenstveno vode osiguravanjem uvjeta za dobro i brzo zaposlenje nakon studija. Uspoređujući pak strukturu razloga za upis studija sociologije, uočljive su određene promjene. Studenti sociologije HS-a danas u faktoru koji je za potrebe ove studije nazvan *ljubav prema sociologiji* ujedinjuju neke razloge koje su u Čuligovom istraživanju raspršeni kroz čak četiri zasebna faktora. Ovo bi moglo značiti kako neki studenti sociologije danas u svojim odlukama ujedinjuju više tematski različitih čimbenika pri upisu studija sociologije. Moguće je kako neki studenti sociologije danas donose donekle promišljenije odluke pri odabiru studijskog i strukovnog usmjerenja zato što je ta odluka danas kompleksnija i nosi veću „težinu“ u odnosu na neka prošla razdoblja. Drugim riječima, možda se može pretpostaviti kako određeni ispitanici svoje razloge za upis studija sociologije dobro „važu“ te da je u takvim slučajevima potrebno ujediniti više različitih razloga kako bi se odlučili na studij struke s jednom od najnižih stopa zapošljavanja u RH (Babić i sur., 2006), te koja (više) ne jamči

brzo, sigurno i unosno zapošljavanje nakon završetka studija. Ono što se s većom sigurnošću može reći jest to da u današnjem trenutku olakšanog i masovnog ulaska u sustav visokog obrazovanja dobivamo diversificirani profil studenata koji sa sobom nose bitno drugačije motive studiranja, pri čemu zasigurno drugačije procjenjuju svoje želje i potrebe nego u trenutku provođenja Čuligove studije. Pretpostavku u promjeni profila studenata koji upisuju studij sociologije moguće je dodatno potkrijepiti nalazima ove studije koji se odnose na promjene u odnosu spram upisa na studij sociologije. Naime, rezultati ukazuju kako petinu uzorka ove studije čine studenti koji su sociologiju upisali zato što „nisu uspjeli upisati ništa drugo“, dok su u Čuligovom istraživanju ti studenti ipak činili gotovo zanemarivu skupinu u odnosu na one koji su imali podjednako dobre alternative te one kojima je upis sociologije bio prioritet. U prethodnim poglavljima spomenuti *Andersonov paradoks* možda najbolje objašnjava ovu činjenicu, što bi značilo da ova skupina studenata sociologije vjerojatno smatra kako je bolje bilo što studirati nego uopće ne studirati, bez obzira na objektivne mogućnosti zapošljavanja u struci nakon studija (Potočnik, 2014). Ono što je ipak propušteno ispitati ovom studijom jest to jesu li upravo Hrvatski studiji institucija njihovog prvog izbora studija sociologije, što bi zasigurno ponudilo dodatni prostor za interpretaciju.

Koliko god razlozi za upis studija sociologije, ali i ostali spomenuti analizirni segmenti uspoređenih studija bili zanimljivi sami po sebi, moguće ih je dodatno razmotriti dovodeći ih u vezu sa središnjom temom ove studije, a to su profesionalne aspiracije i očekivanja studenata sociologije. Čuligova studija otkriva vezu između najrazličitijih i određenih mjerenih segmenta s jedne strane te profesionalnih aspiracija s druge. Njegova studija otkrila je da se određeni aspiracijski tipovi studenata sociologije razlikuju po, između ostalog, očekivanjima koja imaju od struke, razlozima zbog kojih upisuju studij sociologije, životnim ciljevima, vrijednosnim preferencijama te određenim socio-demografskim obilježjima. Ovi nalazi, zajedno s nalazima relevantnih polazišnih istraživanja usmjeravali su formiranje hipoteza ove studije, na koje ću se u raspravi o ustanovljenim razlikama samo ukratko osvrnuti.

Razmatrajući prvi aspiracijski tip, naime onaj kojeg Čulig naziva *fundamentalna znanost,* a ova studija *rad u znanosti*, otkrivena su određena odstupanja između dvije studije. Međutim, započnimo najprije sa sličnostima. Oni studenti koji sebe vide kao znanstvenike u institutima ili vlastitim poduzećima još uvijek upisuju studij sociologije zbog *ljubavi prema sociologiji* te očekuju da će im znanstveni rad u sociologiji omogućiti neku vrstu *intelektualnog napretka*.

Istovremeno, ovaj aspiracijski tip više ne očekuje rad u inozemstvu, što može biti zanimljiv nalaz u trenutku masovnih migracija mladih u inozemstvo u potrazi za zaposlenjem. O razlozima ove promjene može se spekulirati. Nije teško za pretpostaviti da ispitanici smatraju kako slaba pozicioniranost struke na tržištu rada danas nije problem isključivo hrvatskog društva. Iako izostaju detaljni podaci o strukovnoj strukturi onih koji napuštaju RH u potrazi za zaposlenjem, možda se može pretpostaviti kako to ipak nisu u većoj mjeri studenti sociologije, nego nekih drugih, na stranim tržištima ipak traženijih profesija i kvalifikacija. Nadalje, ovaj aspiracijski tip još uvijek od rada u struci očekuje neku vrstu *društvenog ugleda*, što može čuditi s obzirom na prethodne tvrdnje o slaboj pozicioniranosti sociologije u hrvatskoj javnosti (Tomić-Koludrović, 2009) te na tržištu rada. Vjerojatnije je ipak da ugled u ovom slučaju povezuju s radom u znanosti prije nego li sa samom sociološkom strukom. Zanimljiva je i razlika između percipiranih olakšavajućih faktora pri nalasku zaposlenja. Studenti sociologije HS-a danas smatraju kako politička i stranačka angažiranost pozitivno utječe na mogućnosti zaposlenja u znanosti, dok su ispitanici Čuligove studije smatrali kako za to ipak treba posjedovati određeno stručno znanje. Također, ovaj aspiracijski tip tada isto je smatrao za sretan stjecaj okolnosti i izostanak bezobzirnosti, što nije ustanovljeno ovom studijom. Postavlja se pitanje je li to uzrok strukovne politike unazad zadnjih dvadesetak godina ili pak odraz općeg društvenog uvjerenja kako znanje i stručnost sve više gube na važnosti pri traženju željenog posla. Odgovor na ovo pitanje je doduše teško ponuditi temeljem rezultata ove studije. Nadalje, za razliku od Čuligove studije nije ustanovljena veza između ovog aspiracijskog tipa s vrijednosnim preferencijama ispitanika. Ispitanici Čuligove studije bili su manje skloni etnocentrističkim i tradicionalističkim stavovima, dok u ovoj studiji to ipak nije slučaj. Također, ustanovljene su određene povezanosti ovog aspiracijskog tipa sa životnim ciljevima, pri čemu oni s aspiracijama rada u znanosti pokazuju nešto veću sklonost ciljevima altruizma, osobnog integriteta, pribavljanja slave i moći te poticanja društvenih promjena.

Razlike su pronađene i s obzirom na povezanost spomenutih mjerenih segmenata s razinom aspiracija koje Čulig naziva *primijenjena sociologija* (marketing, novinarstvo, državne ustanove), a ova studija *rad u privatnom sektoru* (marketing, novinarstvo). Činjenica da su se vrste poslova drugačije grupirali u ovoj studiji u usporedbi s prethodnom sama za sebe donekle još jednom dodatno potvrđuje tezu o promjeni (strukture) profesionalnih aspiracija ispitanika. Zanimljiv je nalaz da su se očekivanja *intelektualnog napretka* pokazala povezanim s ovom aspiracijskom

razinom. Ovaj rezultat možda ne treba toliko čuditi ako pretpostavimo da ispitanici „intelektualni napredak“ mogu poistovjetiti s čestim zahtjevima i potrebama tržišta, to jest poslodavaca za profesionalnim usavršavanjem svojih zaposlenika te s konstantno rastućom konkurentnošću privatne sfere o kojoj ista u određenom smislu i ovisi. Razlozi upisa ostaju nepromijenjeni te studenti sociologije ovog aspiracijskog tipa još uvijek upisuju studij zbog uvjerenja da sociološko obrazovanje donekle nudi mogućnost *dobrog posla* nakon diplomiranja unatoč izostanku prethodno očekivane visoke zarade radom u struci. Također, slično kao i kod aspiracija za rad u znanosti, ovaj aspiracijski tip upisuje studij sociologije iz *ljubavi prema istoj*, što dodatno potvrđuje nalaz da je ovaj motivacijski sklop najprisutniji između najrazličitijih tipova studenata sociologije te da su, identično kao i u Čuligovoj studiji, studenti sociologije još uvijek „sentimentalni“ u svojim razlozima pri upisu studija sociologije. Ustanovljena je veza između tradicionalističkog sustava vrijednosti i aspiracija *rada u privatnom sektoru*. Nalaz da se ovaj aspiracijski tip veže uz *integritetski i altruistički* sklop životnih ciljeva vjerojatno se može protumačiti sadržajem varijabli koje čine ovaj faktor te njihove prihvatljivosti svim aspiracijskim tipovima ove studije, što se uostalom i pokazalo. Međutim, ovdje treba naglasiti izostanak u Čuligovoj studiji identificirane veze ovog aspiracijskog tipa s ciljevima pribavljanja bogatstva, slave i moći, što opet može upućivati na činjenicu da oni studenti sociologije koji gaje ove ciljeve više ne prepoznaju ove vrste poslova prigodnima za ostvarivanje navedenih ciljeva iz prethodno navedenih razloga o oslabljeloj prepoznatljivosti sociologije u javnosti. Također, zanimljivo je da se i stranačka, to jest politička angažiranost, kao olakšavajući faktor zaposlenja, pojavljuje povezanim s ovim aspiracijskim tipom u obje studije. Povežemo li ovaj nalaz s onim da je isti olakšavajući faktor identificiran u prethodno navedenom aspiracijskom tipu, dodatno se potvrđuje teza kako studenti svoje aspiracije danas u manjoj mjeri smatraju ostvarivima temeljem znanja i vještina koje usvajaju studijom sociologije, a više temeljem izvanjskih faktora koji nemaju nužno veze sa samom strukom. Međutim, treba biti oprezan pri takvoj interpretaciji pošto se „politička i stranačka angažiranost“ može shvatiti na različite načine te ne mora nužno označavati nešto negativno, pogotovo ako se takvo djelovanje shvati kao legitimno nastojanje za boljim položajem struke unutar društva, a pogotovo ako ispitanici veći naglasak stavljaju na dio tvrdnje koji govori o političkoj angažiranosti, za razliku od stranačke. Nadalje, posebno je interesantno da iako se u Čuligovoj studiji ovom aspiracijskom tipu ocjene tijekom studija nisu pokazale bitnima kao olakšavajući faktor zaposlenja, u ovoj studiji oni s višim ocjenama pokazuju veću sklonost radu u

marketingu i novinarstvu. To je donekle iznenađujući nalaz, jer uz pretpostavku da su ocjene pouzdan pokazatelj kvalitete studenata (iako postoje dobri razlozi za smatrati da nisu, što uostalom možda potvrđuje i donekle kontradiktoran nalaz da oni koji rjeđe pohađaju nastavu pokazuju veću tendenciju ovom aspiracijskom tipu), onda bi se takav nalaz vjerojatno očekivao za one koji imaju aspiracije raditi u znanosti. Opet, je li to odraz stanja struke ili pak širih društveno-ekonomskih uvjeta hrvatske stvarnosti u odnosu na koju ispitanici procjenjuju svoje aspiracije pitanje je koje nadilazi mogućnosti ovoga rada da na njega ponudi smislen odgovor.

Zadnji analizirani aspiracijski tip obuhvaća one studente sociologije koji aspiriraju raditi kao predavači na fakultetima i srednjim školama te kao djelatnici u državnim ustanovama. U ovoj studiji taj aspiracijski tip nazvan je *javna služba*. Čulig ga naziva *sociolog-predavač* te, za razliku od ove studije, umjesto rada u državnim institucijama grupira nesklonost radu u znanosti. Zanimljivo je da se nije pokazalo da je neka od dimenzija očekivanja povezana s ovim aspiracijskim tipom. Ovo može čuditi s obzirom na ustanovljenu vezu s ciljem *velike i bogate obitelji* pa bi bilo legitimno očekivati da će ispitanici prema struci gajiti ona očekivanja koja bi im pomogla u ostvarivanju tih ciljeva. Konkretno, to bi bila ona skupina očekivanja koja od sociologije očekuje *unosnu i stabilnu karijeru*, kako je u ovoj studiji nazvana ova dimenzija očekivanja. Ovaj aspiracijski tip također upisuje studij sociologije iz *ljubavi prema istoj* te zbog dobivanja *dobrog posla* nakon diplomiranja, a možda i jedan od zanimljivijih nalaza ove razine analize jest obrat u odnosu na ulogu empirije u sociologiji kod ovog aspiracijskog tipa. Naime, u Čuligovoj studiji ovaj aspiracijski tip izražavao je nesklonost empiriji. Međutim, rezultati ove studije ukazuju na preokret. Već je u prethodnim poglavljima spomenuto kako se u novijem razdoblju hrvatske sociologije upozorava na nedostatak empirijskih istraživanja (Tomić-Koludrović, 2009). Spomenuti preobrat u odnosu prema empiriji kod ovog aspiracijskog tipa možda je upravo rezultat nekih višegodišnjih strukovnih nastojanja domaće sociologije u smislu inzistiranja na empirijskoj orijentaciji (Murati i Štulhofer, 1993). Ono što bi bilo zanimljivo dodatno istražiti jest zašto se ovaj eventualni preobrat očituje isključivo kod onih koji aspiriraju biti predavači i djelatnici javnih ustanova, a ne kod nekih drugih, uvjetno rečeno primjerenijih aspiracijskih tipova.

Razmatrajući samo neke za ovu studiju relevantne promjene u strukturi i karakteristikama aspiracijskih tipova, može se pouzdano tvrditi kako su hipoteze ove studije u većoj mjeri

potvrđene. Naime, u pogledu profesionalnih aspiracija, rezultati poduzetih analiza u većini slučajeva potvrđuju postojanje pretpostavljenih veza s očekivanjima od struke, razlozima za upis studija, životnim ciljevima i vrijednosnim preferencijama ispitanika, kao i postojanje utjecaja određenih socio-demografskih i studijskih obilježja, točnije spola, ocjena i učestalosti pohađanja nastave. Isto se može reći kada je u pitanju povezanost očekivanja od struke s navedenim aspektima istraživanja. Iako se u ovome poglavlju detaljnije diskutiralo o razlikama između aspiracijskih tipova studenata sociologije tada i sada, kada je riječ o očekivanjima od struke, najzanimljiviji nalaz jest možda taj da očekivanje *unosne i stabilne karijere* nije povezano niti s jednom od dimenzija profesionalnih aspiracija ustanovljenih ovom studijom. Drugim riječima, može se reći da niti jedan od navedenih profesijskih tipova studenata sociologije radom u struci ne očekuje visoku zaradu, sigurnost radnog mjesta, brzo napredovanje u stručnoj hijerarhiji te radno vrijeme koje nije strogo određeno. Ova problematika postaje posebno relevantna kada se u obzir uzme u uvodnim poglavljima prikazan nalaz koji govori da hrvatski studenti danas svoje profesionalne aspiracije usmjeravaju prvenstveno prema pronalasku posla i osiguranju (materijalne) egzistencije (Potočnik, 2014). Ako studenti od sociologije ne očekuju *unosnu i stabilnu karijeru*, onda bi to značilo ili da su specifični po tome što su, za razliku od većine hrvatskih studenata, relativno neopterećeni pronalaskom posla i osiguravanjem (materijalne) egzistencije nakon studija ili pak da im navedena očekivanja ne može jamčiti trenutni status struke za koju se obrazuju te da ta očekivanja jedino mogu ostvariti radom van struke. Prilog ovoj tezi može biti nalaz prema kojem je, u odnosu na Čuligovu studiju, primjetan značajan porast onih koji tvrde da bi željeli raditi izvan struke, kao što je i porastao udio onih koji smatraju da će se to najvjerojantije i dogoditi.

Ova dva donekle poražavajuća nalaza sigurno su određenoj mjeri i rezultat načina na koji ispitanici percipiraju svoju širu društvenu okolinu. U prikazu nalaza polazišnih istraživanja već je spomenuto kako studenti najveće prepreke u ostvarivanju vlastitih profesionalnih ciljeva vide u općoj i ekonomskoj nerazvijenosti hrvatskog društva te u nedostatku materijalnih sredstava i nestimulativnoj sredini za mlade (Potočnik, 2014). Percepciji studenata sociologije zasigurno nije mogla promaknuti niti općenito loša pozicija (visokoobrazovanih) mladih na tržištu rada, kao ni relativno slaba prepoznatljivost i tržišna vrijednost struke za koju se obrazuju. Objektivno slaba pozicija i prepoznatljivost sociologije kao struke, prema kojoj ispitanici mogu oblikovati subjektivne stavove, zasigurno je djelomično rezultat u prethodnim poglavljima navedenih

strukturnih promjena u sustavu visokog obrazovanja. Prvenstveno se to odnosi na masovnu ekspanziju sustava visokog obrazovanja, pri čemu je porast broja studenata ponajviše zabilježen u društveno-humanističkim znanostima (Babić i sur., 2006). Ovo je dovelo do smanjene potražnje tih profesija i smanjene stope zapošljavanja onih obrazovanih u društvenim i humanističkim znanostima. Također, mnogi smatraju kako su određeni pokušaji usklađivanja potreba tržišta rada te identificiranih neželjenih ishoda ekspanzije sustava visokog obrazovanja (Bolonjska reforma) neslavno propali (Rodin, 2009), što je možda dodatno pojačalo pesimizam u stavovima ispitanika. Također, uzroke izostanaka nekih najosnovnijih očekivanja studenata od struke za koju se obrazuju, kao što su spomenuta visina zarade, sigurnost radnog mjesta, brzina napredovanja itd., moguće je tražiti i unutar same struke o kojoj je riječ. Nije tajna da je za vrijeme tranzicijskog razdoblja devedesetih godina u Hrvatskoj sociološka struka proživljavala vlastita unutarnja previranja, pri čemu su mnoge dugotrajne paradigme i prakse domaće sociologije dovedene pod upitnik. Ovo je za rezultat moglo imati nedostatak potrebne homogenosti unutar sociološke zajednice da kao struka uspješno odgovori na nove akademske i ekonomske uvjete u kojima se ubrzo našla, što je u konačnici moglo rezultirati slabijom pozicijom njezinih nositelja na tržištu rada te posljedičnom neprepoznatljivošću u očima šire javnosti danas. Navedena unutarnja kretanja tržišta rada, sustava visokog obrazovanja te domaće sociologije mogu biti samo neki od čimbenika koji utječu na profesionalne aspiracije studenata sociologije te na njihova očekivanja od rada u struci. Također, treba napomenuti kako je moguće da su neki, ispitanicima relativno bliski događaji mogli utjecati na dodatno izraženu pesimističnost u procjenama (ostvarivosti) profesionalnih aspiracija i drugih mjerenih segmenata. Naime, u uvodnim poglavljima spomenuto je kako su podaci prikupljani u trenutku intenzivnih rasprava koje su tematizirale svrhovitost određenih studijskih smjerova institucije HS-a. U tim trenucima učestalo su spominjane određene reforme za koje su studenti na mnogim tribinama te u brojnim priopćenjima izražavali zabrinutost da reforme idu u smjeru još veće neprepoznatljivosti institucije, a samim time i stečenih diploma na tržištu rada.

Može se zaključiti da prikazani rezultati ove studije za sve identificirane aspiracijske tipove ukazuju na izostanak nekih strukovnih očekivanja koja se mogu smatrati pretpostavkama svakog kvalitetnog zaposlenja, kao što su sigurnost radnog mjesta, adekvatna zarada, brzina napredovanja itd. Iako to nije jedina promjena koja je ovom studijom ustanovljena u stavovima studenata sociologije, svakako je jedna od najzanimljivijih. Također, posebno je zanimljivo istaknuti kako

je zabilježen rast u sklonostima i procjenama vjerojatnosti za radom van struke u odnosu na istraživanje iz 1999. godine. Ovaj nalaz bi mogao sugerirati potrebu za intervencijom u strukovnu politiku sociologije u smislu usklađivanja njezinih obrazovnih praksi s aspiracijama i potrebama postojećih i budućih studenata sociologije, kao i s potrebama svih onih koji od struke mogu imati koristi, a to ne moraju nužno biti sami nositelji struke. U svakom slučaju, ovi rezultati još jednom podsjećaju na ono što je korisno neprestano osvještavati, a to je da sociološka struka treba aktivno sudjelovati u razvijanju i provođenju onih obrazovnih i strukovnih praksi koje će biti komplementarne najrazličitijim vrstama profesionalnih aspiracija budućih nositelja struke. Na taj je način moguće pridonijeti razvitku kvalitetnog kadra koji će biti sposoban nositi se s postojećim i nadolazećim izazovima vlastitog profesionalnog života te u konačnici pridonijeti većoj prepoznatljivosti sociologije u društvu.

Ponuđene interpretacije rezultata te zaključke o razlikama u nalazima ove i Čuligove studije svakako valja promatrati kritički. S obzirom na to, korisno je navesti neka ograničenja studije na kojima se eventualna kritika može temeljiti. Najprije, ovoj i Čuligovoj studiji se s pravom može prigovoriti kako je potrebno dodatno promišljanje instrumenta kojim su se profesionalne aspiracije studenata sociologije nastojale istražiti. Instrument je upitne sadržajne valjanosti te je jasno kako ne iscrpljuje dovoljno spektar poslova koje sociolozi mogu obavljati. Primjerice, zasigurno je veliki propust što rad u civilnom sektoru uopće nije zahvaćen ovim istraživanjem, pogotovo s obzirom na činjenicu da udruge civilnog društva predstavljaju možda i idealnu te sve prisutniju lokaciju primjene sociioloških znanja i vještina. Nadalje, kada je riječ o istraživanju profesionalnih aspiracija i očekivanja, već na intuitivnoj razini se čini da takav predmet istraživanja ipak zahtijeva u metodološkom smislu kvalitativan, a u interpretativnom smislu razumijevajući pristup. Može se argumentirati da je on prilikom prikupljanja podataka osjetljiviji na mogućnost prilagodbe istraživačkih postupaka u smislu uvažavanja tema koje se prilikom istraživanja nameću kao izviruće i relevantne. Također, treba biti oprezan pri procjeni valjanosti u ovome radu ponuđenih usporedbi i zaključaka. Naime, jasno je kako je jedno od najvećih ograničenja ove studije to što je provedeno na ipak bitno različitoj populaciji. Studenti sociologije FFZG-a su u mnogočemu drugačiji od studenata HS-a te se neke razlike u uspoređivanim razinama aspiracija i drugim mjerenim segmentima zasigurno mogu pripisati razlikama u karakteristikama istraživanih populacija. Također, treba napomenuti kako korištene statističke metode i postupci nisu provedeni s često preporučenom razinom rigoroznosti u smislu zadovoljavanja određenih pretpostavki

multivarijatnih statističkih testova. Ponajviše se to odnosi na, ipak samo u određenim slučajevima, preniske razine vrijednosti pokazatelja konzistentnosti Cronbachov α za kreirane skale. Ipak, zbog postojanja teorijskog opravdanja za njihovo korištenje, one su uključene u prikazanim analizama i interpretacijama.

Na samome kraju, kao i kod svakog odabira teorijskog modela tako i u ovom slučaju treba imati na umu određena ograničenja polazišne teorije. Kako ovo istraživanje donekle prati Čuligovu studiju očito je kako korišteni anketni upitnik u ovoj studiji konceptualno koristi neke[15] od elemenata strukovne razvijenosti predstavljene u prethodnom poglavlju dok potpuno izostavlja neke druge. No, iako ponuđena klasifikacija profesijskih obilježja nudi veoma praktičnu osnovu za izradu istraživačkih instrumenata pomoću kojih je moguće mjeriti razvijenost profesija, možda bi bilo korisno reflektirati o novijim spoznajama na području ekspertize te odnosa laičkog i stručnog znanja[16]. Suviše funkcionalističko shvaćanje društvenih problema, a negativna percepcija studenata bilo koje struke o razvijenosti ili utrživosti te društvenoj prepoznatljivosti znanja i vještina koje usvajaju zasigurno i jest društveni problem, može rezultirati olakim shvaćanjem subjektivnih čimbenika koji mogu biti i često jesu sastavni dio ozbiljnijih (analiza) društvenih problema. Takvim je pristupom moguće previdjeti prikladnu analizu odnosa društvene moći i konflikata između različitih znanstvenih polja i profesija, kao i raznih drugih subjekata iz svih sektora društva. Također, relevantno je kako pojedinci i društvene skupine interpretiraju društvene probleme i definiraju određena društvena stanja kao problematična, čime se intenzivnije bave interakcionistički i društveno-konstruktivistički pristupi u sociologiji. „Klasična“ sociologija profesija, ona utemeljena 50-ih i 60-ih prošloga stoljeća ponajviše se bavi profesijom kao posebnim oblikom zanimanja, kao institucijom s točno određenim i posebnim karakteristikama (Evetts, 2006). Novi razvojni smjerovi sociologije profesije mogući su proučavajući diskurs o profesionalizmu, pri čemu se može skrenuti pozornost na neka pitanja klasične sociologije, poput onih o strukturi društvenih poredaka i mehanizmima društvene kontrole. Evetts (2006.) smatra da važno komparativno pitanje sociologije profesija postaje kako se diskurs o profesionalizmu koristi, na razini menadžera, poslodavaca, država i „moćnih“ profesija, kako oblikuje profesije te kako se realizira kao poseban oblik društvene kontrole. Mustapić i Karajić (2013.) naglašavaju dvije

[15] Ovo istraživanje u potpunosti izostavlja elemente „organiziranost profesije“ te „razvijenost profesionalne etike“.
[16] Iako ovo poglavlje dodatno razrađuje u ovoj i Čuligovoj studiji korišteni teorijski model, razmatranja koja slijede nisu korištena kako bi se originalni anketni upitnik nadopunio te tako unaprijedio, što je svakako jedno od ograničenja ove studije.

dimenzije društvenih problema – objektivnu i subjektivnu. Pritom, objektivna dimenzija se odnosi na geografski, povijesni i socioekonomski kontekst. Subjektivna se odnosi na „prisutnost, status i prezentiranje u javnim arenama, na utjecaj pojedinca i/ili skupina (društvenih aktera) koje u javnosti imaju moć označavanja, konstruiranja i interpretiranja (vrednovanja) pojedinih društvenih stanja, pojava, procesa ili ponašanja kao štetnih i, na koncu, na njihovo osobno doživljavanje i vrednovanje od strane svakog pripadnika društva“ (Mustapić i Karajić, 2013: 110). Ako se ikako može reći da se sociologija profesija Željke Šporer usredotočuje na način na koji se, između ostalog, određene profesije i njeni elementi formiraju i razvijaju u odnosu na svoja „objektivna“ obilježja, to jest geografski, povijesni i socioekonomski status, oslanjajući se pritom na statistička obilježja sistema, onda se može argumentirati kako takva analiza vjerojatno ne naglašava u dostatnoj mjeri određene subjektivne čimbenike. Naravno, to predstavlja slabost analize samo donekle. Teško je za očekivati da će svaka (sociološka) studija detaljno reflektirati o paradigmi od koje polazi do te mjere da će riskirati interpretacijsku relativizaciju spoznaja do kojih dolazi. Čini se da je isticanje različitih teorijskih i istraživačkih mogućnosti više pitanje intelektualnog poštenja nego što je to u većini slučajeva ozbiljnija kritika. To što se sociolozi često ne slažu oko toga kako istraživati i kako definirati i tumačiti određene fenomene proizlazi iz same prirode (sociološke) znanosti, a možda je odgovor na pitanje zašto je tomu tako nagovijestio Giddens (2001/2007: 6) kada govori: „Sociologija proučava naše živote i naše ponašanje, a proučavanje nas samih najsloženiji je i najteži pothvat koji možemo poduzeti“.

S time na umu, može se razmotriti opravdanost klasifikacije samo nekih razvojnih elemenata profesija kakve nalazimo u djelu Željke Šporer. Prvi element, pogotovo u slučaju sociologije (Čulig, 1999), znači da razvijena struka zahtjeva razvijenost i uravnoteženost teorije i istraživačkih tehnika kojima se služi. Pitanje odnosa teorije i empirije često se problematizira u sociologiji, a kada u razgovoru iskrsne tema njihove uravnoteženosti ulozi postaju veći. Možda je prikladno ukratko raspraviti ovo pitanje na primjeru aktualne diskusije u hrvatskoj sociologiji o Županovljevom egalitarnom sindromu. Ukratko, Županov je kod stanovnika bivše Jugoslavije i Hrvatske opisao sustav vrijednosti obilježen radikalnom „egalitarnošću“ u svojoj osnovi koja za svoju posljedice ima stagnaciju ekonomskog napretka Hrvatske, te koja negativno utječe na modernizacijske procese (Županov, 2011). Egalitarni sindrom osim usporene modernizacije, stagnacije razvoja industrije i gospodarstva, istovremeno implicira i niže razine profesionalnog razvoja. „Važnu komponentu egalitarnog sindroma čini antiprofesionalizam. To je negativan stav

prema stručnom znanju, profesionalnim normama, profesionalnoj grupi i profesionalnoj organizaciji“ (Županov, 2011: 159). Međutim, sve se više raspravlja o empirijskoj utemeljenosti egalitarnog sindroma. Doolan (2016.) izvještava o raspravi između dvije sekcije hrvatske sociologije, kada Danijela Dolenec kritizira Županovljev egalitarni sindrom. Prema njoj, podaci koje je Županov prikupljao nije prikupljao metodološki dovoljno temeljito. Doolan (2016.) nas podsjeća da je pitanje odnosa empirije i teorije prisutno od samih početaka sociologije, još od trenutaka kada Durkheim zamjera „apstraktno teoretiziranje“ Spenceru i Comteu. Ovo je bitno jer ukazuje na „urođenu manu“ sociologije koja neprestano propitkuje filozofske osnove vlastite discipline. Možda je baš zato nerealno od sociologije očekivati teorijsku i empirijsku uravnoteženost koju kod Šporer zahtijeva prvi konstitutivni element strukovne razvijenosti. Međutim, može li se sociološka ili bilo koja druga struka ipak smatrati razvijenom unatoč činjenici da ponekad „naginje“ teoriji, a ponekad empiriji? Bourdieu možda nagoviješta odgovor na ovo pitanje u svom nastojanju da nadiđe tu prividno binarnu opoziciju. Posuđujući Kantove ideje, on smatra da je: „Teorija bez empirijskog istraživanja [...] prazna, empirijsko istraživanje bez teorije slijepo“ (Bourdieu, 1988: 774-775, prema: Doolan, 2016: 65).

Pitanjem stupnja monopola nad stručnom ekspertizom neizravno se tematizira odnos laičkog i profesionalnog znanja. Ovdje je korisno koristiti se spoznajama sociologije znanosti. Collins i Evans (2002.) u svojoj studiji tragaju za rješenjem „problema ekstenzije“. Nakon što je Khunovom *Strukturom znanstvenih revolucija* dokazano da se znanstveno znanje u svojoj biti ne razlikuje od ostalih oblika znanja, da i ono samo zahtijeva izvan-znanstvene faktore kako bi se uspješno zatvorile znanstvene i tehničke kontroverze u određenim poljima, postavlja se pitanje može li se zaustaviti neograničeno proširenje političkih prava u vezi odlučivanja na tehničkoj razini, koje se više ne bi odnosilo isključivo na meritorne eksperte. Možemo se tako primjerice pitati je li danas u baš svim slučajevima moguće i poželjno oslanjati se isključivo na znanje „meritornih“ eksperata, pogotovo u trenucima kada čovječanstvo mijenja samu geološku kompoziciju Planete (Waters et al., 2016.) i tako proizvodi rizike globalnih razmjera. Drugim riječima, tko je meritoran ekspert u području klimatskih promjena? U ovom kontekstu posebno je zanimljiv odnos stručnog i lokalnog znanja. Marija Brajdić Vuković[17] prenosi Collinsovu klasifikaciju ekspertize (svakodnevna stručnost, meta-stručnost, specijalizirana stručnost i znanstvena stručnost) pri čemu specijaliziranu

[17] Radni materijali Grupe 22, izvor: http://www.grupa22.hr/diskontinuiteti-strucnog-i-lokalnog-znanja-u-kontekstu-klimatskih-promjena/, pristupljeno: 30. srpnja 2017.

ekspertizu, definiranu kao onu koja proizlazi iz iskustva bavljenja određenim fenomenom ili problemom, ističe kao koristan izvor znanja u slučajevima prilagodbi na posljedice klimatskih promjena. Ideja je da s obzirom na nejednakosti u pogledu ranjivosti i mogućnosti (tehnološke) prilagodbe na klimatske promjene treba intenzivnije početi razmatrati doprinos lokalnog „laičkog“, to jest specijaliziranog znanja. Povezano sa spomenutom studijom Collinsa i Evansa, traga se za rješenjem spomenutog problema ekstenzije bez ponovnog prizivanja „problema legitimacije“, to jest pitanja što čini određeno znanje prikladnijim za koristiti od drugih oblika znanja pri legitimizaciji političkih odluka. Zapravo se traga za novom granicom između političke sfere i sfere ekspertize, a koja se ne bi više nalazila između klase profesionalnih stručnjaka i ostalih, nego između grupe specijalista i ostalih. Ono što se ponekad naziva „laičkom ekspertizom“ je u tom smislu necertificirana tehnička i na iskustvu temeljena specijalistička ekspertiza (Collins i Evans, 2002) Referirajući se na drugi strukturni element Šporerove klasifikacije, može se činiti da je kriterij strukovne razvijenosti koji ovisi barem o nekakvoj vrsti „monopola“ nad ekspertizom ili specijalističkim znanjem određenih stručnjaka donekle opravdan, ukoliko bi se prihvatila Collinsova i Evansova „studija ekspertize i iskustva“. Međutim, tako definirana vrsta ekspertize ima smisla samo u slučaju adekvatne komunikacije i suradnje između različitih grupa specijalista, kao što ustanovljuje Brian Wynne u svojoj studiji o nerazumijevanju između državnih znanstvenika i lokalnog stanovništva u pokušaju rješavanja problema černobilskom radijacijom kontaminiranih pašnjaka. Iako je lokalno stanovništvo posjedovalo korisna znanja, nisu postignuti prikladni uvjeti suradnje s državnim znanstvenicima (Wynne, 1992.). Upravo je to rezultat odsustva „interakcijske ekspertize“, to jest one razine ekspertize koja omogućuje ekspertima da stupaju u smislenu interakciju (Collins i Evans, 2002.). Jesu li možda baš sociologija, zbog širokog spektra predmeta proučavanja, brojnih horizontalnih i vertikalnih razina sagledavanja i razumijevanja stvarnosti, raznovrsnosti metodoloških pristupa i teorijskog bogatstva, najprikladnija disciplina za proizvodnju stručnjaka koji će društvenim akterima u interakciji omogućiti adekvatan „prijevod“ i tako omogućiti smisleniju komunikaciju između njih? Ako je, nudi li to prostor za prošireno shvaćanje strukovne razvijenosti sociologije i njezinih konstitutivnih elemenata?

Svrha ove refleksije jest naglasiti da su vjerojatno potrebna dodatna teorijska razmatranja unutar sociologije profesija. Nove spoznaje nagovještaju drugačije shvaćanje profesija i profesionalizma te s njima povezanim temama, pri čemu se naglasak stavlja na iskustvo bavljenja problematikom

kao demarkacijskim kriterijem „stručnosti“ određenog seta znanja i vještina. Pritom, kod profesionalnog znanja važno je priznati da je i ono samo u prvom redu društveni konstrukt koji se diskurzivno formira. Zato je nužan zahtjev za priznavanjem različitih perspektiva i iskustava, posebice u sve kompleksnijim, „ne-modernim“, mrežnim i intenzivirajuće hibridiziranim uvjetima života, obilježenog sustavnim brisanjem granica između samih rodova bića (Latour, 1997/2004.).

Literatura

1. Babić, Z., Matković T., Šišić, V. (2006.) „Strukturne promjene visokog obrazovanja i ishodi na tržištu rada“, *Privredna kretanja i ekonomska politika,* sv. 16 (108): 28-65.
2. Benolić, M. (2012.) „Svjetska ekonomska kriza: razvoj, utjecaj na Republiku Hrvatsku i subjektivni stavovi studenata“, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, sv. 46 (92): 119-138.
3. Božić, J. (2014.) „Pasionska baština Bolonjske reforme: promjene studijskih programa na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu“, Socijalna ekologija, sv. 23 (3): 237-259.
4. Čulig, B. (1999.) „Sociologija kao studij i struka: empirijska analiza jedne populacije“, *Revija za sociologiju,* sv. 30 (1-2): 19-43.
5. Collins, H.M., Evans, R. (2002.) „The Third Wave of Science Studies. Studies of Science and Expertise“, *Social Studies of Science,* sv. 32 (2): 235-296.
6. Doolan, K. (2016.) „Kako je rasprava o Županovljevu radu istaknula podjele u (hrvatskoj) sociologiji“, *Revija za sociologiju,* sv. 46 (1): 61-70.
7. Evetts, J. (2006.) „Short Note: The Sociology of Professional Groups. New Directions“, *Current Sociology,* sv. 54 (2): 133-143.
8. Giddens, A. (2001./2007.) *Sociologija,* prev. R. Rusan-Polšek, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
9. Gvozdanović, A. (2014.) „Studenti u reformiranom sustavu visokog obrazovanja“, u: V. Ilišin (ur.) *Sociološki portret hrvatskih studenata*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 97-129.
10. Ilišin, V. (2014.) „Uvod u istraživanje hrvatskih studenata“, u: V. Ilišin (ur.) *Sociološki portret hrvatskih studenata*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 11-25.
11. Ilišin, V., Potočnik, D. (2008.) „Profesionalne i životne aspiracije studenata Zagrebačkoga sveučilišta“, Sociologija i prostor, sv. 46. (3-4): 285-309.
12. Lakoš, I. (2010.) „O socijalnim učincima ekonomske krize u Hrvatskoj: utjecaj, odgovori i preporuke (analiza dokumenata Svjetske banke i UNDP-a)“, *Revija za socijalnu politiku,* sv. 17 (3): 433-440.

13. Latour, B. (1997./2004.) *Nikada nismo bili moderni. Ogled iz simetrične antropologije,* prev. J. Milinković, Zagreb: arkzin / aiir.
14. Leydesdorff, L., Etzkowitz, H. (1998.) „The Triple Helix as a model for innovation studies“, *Science and Public Policy*, sv. 25 (3): 195-203.
15. Matković, T. (2008.) „Tko što radi? Dob i rod kao odrednice položaja na tržištu rada u Hrvatskoj“, *Revija za socijalnu politiku,* sv. 15 (3): 479-502.
16. Mazalin, K., Parmač Kovačić, M. (2016.) „Odrednice percipirane zapošljivosti studenata“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja,* sv. 24 (4): 509-529.
17. Mustapić, M., Karajić N. (2013.) „Studenti i društveni problemi: imaju li preference političkih stranaka što s tim?“, *Revija za sociologiju,* sv. 43 (2): 107-131.
18. Neuman, Lawrence W. (1997./1998.) „Kodeks profesionalne etike i prakse“, *Revija za sociologiju,* sv. 29 (1-2): 111-118., prev. S. Mežnarić.
19. Potočnik, D. (2014.) „Profesionalne aspiracije i svijet rada u očima studenata“, u: V. Ilišin (ur.) *Sociološki portret hrvatskih studenata*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 133-168.
20. Potočnik, D. (2014.) „Studenti u umreženom društvu“, u: V. Ilišin (ur.) *Sociološki portret hrvatskih studenata*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 377-395.
21. Rodin, S. (2009.) „Higher Education Reform in Search of Bologna“, *Politička misao,* sv. 46 (5): 21-38.
22. Singer, S., Oberman Peterka, S. (2010.) „Od ignoriranja do vođenja promjena – koju ulogu imaju sveučilišta u zemljama u razvoju? (slučaj Hrvatske)“, *Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*, sv. 23 (2): 307-315.
23. Šporer, Ž. (1990.) *Sociologija profesije: ogled o društvenoj uvjetovanosti profesionalizacije,* Zagreb, Sociološko društvo Hrvatske.
24. Štulhofer, A., Murati, T. (1993.) „Kakvu nam je sociologiju željeti: budućnost naše profesije kako je sami vidimo“, *Revija za sociologiju,* sv. 24. (3-4): 203-212.
25. Tomić-Koludrović, I. (2009.) „Pogled u budućnost: sociologija kao multiparadigmatska, refleksivna i javna znanost“, *Revija za sociologiju,* sv. 40 (3-4).
26. Županov, J. (2011.) „Hrvatsko društvo danas – kontinuitet i promjena“, *Politička misao,* sv. 48 (3): 145-163.

27. Waters, C.N. i sur. (2016.) „The Anthropocene is functionally and stratigraphically distinct from the Holocene“, *Science*, sv. 351 (6269): 137-148.
28. Wynne, B. (1992.) „Misunderstood misunderstanding: social identities and public uptake of science“, *Public Understanding of Science*, sv. 1 (3): 281-304.
29. Brajdić Vuković, M. (2014.) *(Dis)kontinuiteti stručnog i lokalnog znanja u kontekstu klimatskih promjena*, radni materijal, Grupa 22, http://www.grupa22.hr/wp-content/uploads/2014/12/Eksperti-MBV-final-WP.pdf (datum objave: 10. prosinac 2014., prsitupljeno: pristupljeno: 20. srpnja 2017.)
30. https://burzarada.hzz.hr/, pristupljeno: 27. srpnja 2017.
31. http://hsd.hr/hr/o-hsd-u/povijest-hsd-a/, pristupljeno: 30. srpnja 2017.
32. https://www.hrstud.unizg.hr/?@=20sp9, pristupljeno: 30. srpnja 2017.
33. https://www.hrstud.unizg.hr/?@=20sp9, pristupljeno: 30. srpnja 2017.

Dodaci

Prilog 1. Anketni upitnik

Ime i prezime anketara_____ Upitnik br._____

UPITNIK:

ASPIRACIJE I OČEKIVANJA OD STUDIJA SOCIOLOGIJE I SOCIOLOŠKE STRUKE

Cijenjena kolegice / cijenjeni kolega!

Svrha ovog istraživanja jest ispitati očekivanja studenata i studentica sociologije od studija sociologije te ispitati njihova profesionalna očekivanja i aspiracije.

Istraživanje provodi Tomislav Cik (ciktomislav@gmail.com) student II. godine diplomskog studija sociologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, pod mentorstvom doc.dr.sc. Marije Brajdić Vuković (mbvukovic@hrstud.hr), za potrebu izrade diplomskog rada. Istraživanje se provodi na populaciji studenata sociologije upisanih na tri različita studijska programa sociologije u RH (Odsjek za sociologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru).

Kako bi etično postupanje tijekom istraživanja bilo osigurano, upitnik ispunjavate anonimno te se ne traže podaci preko kojih bi se Vaš identitet mogao rekonstruirati. Po završetku ispunjavanja upitnika, molimo Vas da presavijete upitnik i ubacite u kuvertu, kako bi se povjerljivost dodatno osigurala.

Molili bismo da upitnik ispunite u cijelosti. No, kako ste bili slobodni izabrati sudjelovati u ovom istraživanju, tako ste slobodni u bilo kojem trenutku odustati, preskočiti eventualna neugodna pitanja i/ili upisati svoje komentare i sugestije istraživaču na kraju samog upitnika.

Za popunjavanje je potrebno izdvojiti oko 20 minuta.

Hvala na odazivu!

---

1. Dob sudionika *(Molimo, upišite koliko imate godina)* _____
2. Spol sudionika *(Molimo, odaberite):*

1. Ženski spol
2. Muški spol

3. Godina studija sudionika *(Molimo, odaberite):*

1. Preddiplomski 1 2 3

2. Diplomski 1 2

4. Vrsta studija sudionika *(Molimo, odaberite):*

1. Jednopredmetni studij sociologije
2. Dvopredmetni studij sociologije

5. Jeste li studirali neki studij prije studiranja sociologije? *(Molimo, odaberite):*

1. Da
2. Ne

6. Molimo Vas da zaokružite tvrdnju koja se najviše odnosi na Vas *(Moguće je odabrati samo jedan odgovor):*

1. Pri upisu, studij sociologije bio je moj prvi izbor
2. Pri upisu, imao/la sam podjednako dobre alternative studiju sociologije
3. Upisao/la sam studij sociologije zato što nisam uspio/jela upisati ništa drugo
4. Ništa od navedenog

7. Ako studirate na diplomskom studiju, koji smjer studirate? *(Molimo, odaberite):*

1. Znanstveni
2. Nastavni
3. I znanstveni i nastavni
4. Ne studiram na diplomskom studiju

8. Koja vam je najčešća ocjena u indeksu? *(Molimo, odaberite):*

1. 2
2. 3
3. 4
4. 5

9. Koliko često pohađate nastavu? *(Molimo, odaberite):*

1. Nikada
2. Rijetko
3. Ponekad
4. Često
5. Uvijek

10. Jeste li nekada tijekom proteklih 12 mjeseci uz studiranje radili plaćene poslove? *(Molimo, odaberite):*

1. Da
2. Ne

11. Koju ste vrstu srednje škole završili? *(Molimo, odaberite jednu od ponuđenih opcija)* :

1. Gimnaziju
2. Umjetničku srednju školu
3. Strukovnu četverogodišnju školu
4. Strukovnu trogodišnju školu
5. Ostalo

12. Odaberite tip naselja u kojem ste živjeli do upisa na fakultet *(Moguć je samo jedan odgovor):*

1. Selo
2. Manji grad (do 20 000 stanovnika)
3. Grad srednje veličine (20 000-50 000 stanovnika)
4. Veći grad (više od 50 000 stanovnika)
5. Grad Zagreb
6. Inozemstvo

13. Sljedeći niz tvrdnji odnosi se na neke od mogućih razloga i motivacijskih čimbenika pri upisu studija sociologije.

Molimo Vas da na skali od 1 („Uopće se ne slažem“) do 5 („U potpunosti se slažem“), procijenite u kolikoj se mjeri slažete sa svakom od navedenih tvrdnji.

	Uopće se ne slažem	**Ne slažem se**	**Niti se slažem/niti se ne slažem**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
1. Mišljenje roditelja utjecalo je na moj odabir studija sociologije	1	2	3	4	5
2. Sociologiju sam upisao/la na preporuku prijatelja	1	2	3	4	5
3. Sociologiju sam upisao/la jer su drugi studiji preteški	1	2	3	4	5
4. Sociologiju sam upisao/la zbog brzog zapošljavanja u struci nakon studija	1	2	3	4	5
5. Sociologiju sam upisao/la zbog brzog zapošljavanja nakon studija, neovisno o vrsti posla	1	2	3	4	5
6. Sociologiju sam upisao/la jer sam u srednjoj školi postizao/la uspjeh iz društvenih predmeta	1	2	3	4	5
7. Sociologiju sam upisao/la zbog mogućnosti rada na različitim poslovima nakon studija	1	2	3	4	5
8. Sociologiju sam upisao/la zbog zanimljivog studijskog programa	1	2	3	4	5
9. Sociologiju sam upisao/la zbog želje za razumijevanjem društvenih pojava	1	2	3	4	5
10. Sociologiju sam upisao/la zbog dobivanja dobro plaćenog posla nakon studija	1	2	3	4	5
11. Sociologiju sam upisao/la zbog značaja kojeg ima u hrvatskom društvu	1	2	3	4	5
12. Sociologiju sam upisao/la zato što je sociologija stil života	1	2	3	4	5
13. Sociologiju sam upisao/la zbog mogućnosti učenja o	1	2	3	4	5

tome kako utjecati na druge u svrhu promjene društva					

	Uopće se ne slažem	**Ne slažem se**	**Niti se slažem/niti se ne slažem**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
14. Sociologiju sam upisao/la zato što želim utjecati na promjene u društvu	1	2	3	4	5
15. Sociologiju sam upisao/la zbog želje za analiziranjem društvenih pojava	1	2	3	4	5
16. Sociologiju sam upisao/la zbog želje za bavljenjem znanstvenim radom	1	2	3	4	5
17. Sociologiju sam upisao/la zbog prethodne upoznatosti sa sociološkom literaturom	1	2	3	4	5
18. Sociologiju sam upisao/la zato što sam pratio/la istupe sociologa u medijima	1	2	3	4	5

14. Sljedeći niz tvrdnji odnosi se na elemente pomoću kojih sociološka struka u Hrvatskoj ostvaruje svoju prepoznatljivost.

Molimo Vas da na skali od 1 („Uopće se ne slažem“) do 5 („U potpunosti se slažem“), procijenite u kolikoj se mjeri slažete sa svakom od navedenih tvrdnji. *(Moguć je samo jedan odgovor)*

	Uopće se ne slažem	**Ne slažem se**	**Niti se slažem/niti se ne slažem**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
1. Sociologija je sposobna riješiti probleme društva	1	2	3	4	5
2. Sociolog je stručnjak za rješavanje društvenih problema	1	2	3	4	5
3. Sociolozi kao stručnjaci kompetentniji su od stručnjaka srodnih disciplina (politolog, psiholog i sl.) riješiti probleme društva	1	2	3	4	5
4. Sociološke metode adekvatne su za istraživanje društvenih pojava	1	2	3	4	5
5. Sociologija u Hrvatskoj uspješno se opire političkim i sličnim pritiscima	1	2	3	4	5
6. Zajednica sociologa i sociologinja u Hrvatskoj je homogena	1	2	3	4	5
7. Članovi zajednice sociolg(inj)a u Hrvatskoj pridržavaju se nepisanih pravila profesionalne korektnosti na razini strukovne djelatnosti i međuljudskih odnosa	1	2	3	4	5
8. Dodjela titula u sociologiji odraz je znanja i stručnosti pojedinca	1	2	3	4	5
9. Prosječno obrazovani pojedinac zna što je to sociologija	1	2	3	4	5
10. Prosječno obrazovani pojedinac zna kojim poslovima se sociolozi bave	1	2	3	4	5
11. Sociološka struka vodi računa o svojem „podmlatku“	1	2	3	4	5
12. Teorijske paradigme hrvatske sociologije su prepoznatljive	1	2	3	4	5

13. Teorijske paradigme hrvatske sociologije primjenjive su za istraživanje društvene stvarnosti	1	2	3	4	5

	Uopće se ne slažem	**Ne slažem se**	**Niti se slažem/niti se ne slažem**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
14. Strukovni život sociologa u Hrvatskoj zanimljiv je i raznolik	1	2	3	4	5
15. Upoznat/a sam s problemima koji se tiču sociološke struke	1	2	3	4	5
16. Nestručnjaci zloupotrebljavaju sociologiju	1	2	3	4	5
17. Razumijem jezik sociološke struke	1	2	3	4	5
18. Strukovni jezik sociologije je visoko razvijen i sofisticiran	1	2	3	4	5
19. Kvaliteta domaćih sociooloških publikacija je na pristojnoj razini	1	2	3	4	5
20. Hrvatska sociološka literatura dovoljno prati trendove sociologije u svijetu	1	2	3	4	5
21. Hrvatska sociologija je znanstveno neutralna	1	2	3	4	5
22. Hrvatsko društvo zanemaruje značaj sociologije	1	2	3	4	5

15. Slijedi niz tvrdnji koje se odnose na Vašu percepciju o ulozi i značaju empirije i teorije u sociologiji.

Molimo Vas da na skali od 1 („Uopće se ne slažem“) do 5 („U potpunosti se slažem“), procijenite u kolikoj se mjeri slažete sa svakom od navedenih tvrdnji. *(Moguć je samo jedan odgovor)*

	Uopće se ne slažem	**Ne slažem se**	**Niti se slažem/niti se ne slažem**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
1. U sociologiji preferiram teorijska razmatranja u odnosu na empirijsko prikupljanje podataka	1	2	3	4	5
2. Sociologija je prvenstveno teorijska struka	1	2	3	4	5
3. Statistika i matematika primjerene su metode spoznavanja u sociologiji	1	2	3	4	5
4. Sociologija kao znanost zahtjeva analitičko-empirijski pristup	1	2	3	4	5
5. Sociologija bi se trebala baviti primIjenjenim istraživanjima	1	2	3	4	5
6. Empirijska slika promatrane pojave realna je	1	2	3	4	5
7. Teorije u sociologiji moraju biti tako postavljene da ih se može provjeriti istraživanjem	1	2	3	4	5

16. Sljedeće tvrdnje odnose se na promoviranje sociologije kao znanosti i struke putem medija.

Molimo Vas da na skali od 1 („Uopće se ne slažem“) do 5 („U potpunosti se slažem“), procijenite u kolikoj se mjeri slažete sa svakom od navedenih tvrdnji. *(Moguć je samo jedan odgovor)*

	Uopće se ne slažem	**Ne slažem se**	**Niti se slažem/niti se ne slažem**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
1. Sociologija u Hrvatskoj ima onu medijsku pozornost koju zaslužuje	1	2	3	4	5
2. Česta prisutnost sociologije u medijima je izrazito važna, jer kod mladih ljudi potiče interes za sociologiju	1	2	3	4	5
3. Sociolozi bi se morali mnogo više pojavljivati u medijima, jer to bitno pridonosi prepoznatljivosti sociologije kao profesije u javnosti	1	2	3	4	5
4. Način na koji mediji prezentiraju sociološke radove najčešće je senzacionalistički, što izuzetno šteti struci	1	2	3	4	5
5. U medijima se pojavljuju uglavnom oni sociolozi kojima je stalo do popularnosti i medijske eksponiranosti	1	2	3	4	5
6. Medijska popularnost pojedinih sociologa dobar je pokazatelj i njihove vrijednosti kao sociologa	1	2	3	4	5
7. Političke ambicije glavni su motiv većine sociologa koji se često pojavljuju u medijima	1	2	3	4	5
8. Često pojavljivanje sociologije u medijima važnije je od toga da ono uvijek bude znanstveno	1	2	3	4	5
9. Pojavljivanje u medijima važno je za osobnu motiviranost sociologa	1	2	3	4	5
10. Sociologija je malo zastupljena u medijima zato jer se ne bavi dovoljno suvremenim hrvatskim društvom i drugim medijski zanimljivim temama	1	2	3	4	5

17. U nastavku se nalazi niz tvrdnji koje se odnose na raspravu o ulozi sociologije u društvu.

Molimo Vas da na skali od 1 („Uopće se ne slažem“) do 5 („U potpunosti se slažem“), procijenite u kolikoj se mjeri slažete sa svakom od navedenih tvrdnji. *(Moguć je samo jedan odgovor)*

	Uopće se ne slažem	**Ne slažem se**	**Niti se slažem/niti se ne slažem**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
1. Bilo kakav javni politički angažman sociologa nespojiv je s njihovom znanstvenom ulogom	1	2	3	4	5
2. U društvenim pitanjima, sociolozi bi trebali imati odlučujući utjecaj na javno mnijenje	1	2	3	4	5
3. U sadašnjem trenutku hrvatskog društva sociolozi ne bi smjeli biti neutralni, već bi čestim istupima u javnosti trebali poticati političke i društvene promjene	1	2	3	4	5
4. Zadaća sociologa je proučavanje društva, a ne njegova promjena, pa bi stoga trebali biti umjereni i trezveni u javnim nastupima	1	2	3	4	5
5. Sociolog je prije svega intelektualac, pa bi morao javno reagirati na društvene događaje i onda kada za to nema izravne veze sa strukom	1	2	3	4	5
6. Sociolozi trebaju ukazivati na moguće načine rješavanja društvenih problema, ali ne smiju pritom iskazivati svoje osobne preferencije	1	2	3	4	5
7. Sociologija je znanstvena disciplina, pa se kao takva ne smije uplitati u aktualne društvene i političke rasprave	1	2	3	4	5
8. Humanističko-kritička tradicija sociologije obvezuje sociologe na kritički odnos prema vlasti	1	2	3	4	5

18. Molimo Vas da na skali od 1 („Izrazito nevažno“) do 5 („Izrazito važno“), procijenite u kolikoj je mjeri svako od navedenih važno za Vas osobno. *(Moguć je samo jedan odgovor)*

	Izrazito nevažno	**Donekle nevažno**	**Niti važno/niti nevažno**	**Donekle važno**	**Izrazito važno**
1. Crkva	1	2	3	4	5
2. Vjera	1	2	3	4	5
3. Brak	1	2	3	4	5
4. Tradicija	1	2	3	4	5
5. Mjesto rođenja	1	2	3	4	5
6. Regija	1	2	3	4	5
7. Narod	1	2	3	4	5
8. Država	1	2	3	4	5
9. Znanost	1	2	3	4	5
10. Prijatelji	1	2	3	4	5
11. Obitelj	1	2	3	4	5
12. Rodbina	1	2	3	4	5

19. Slijedi niz stavova koji se odnose na Vaše životne ciljeve.

Molimo Vas da na skali od 1 („Uopće se ne slažem“) do 5 („U potpunosti se slažem“), procijenite u kolikoj se mjeri slažete sa svakom od navedenih tvrdnji. *(Moguć je samo jedan odgovor)*

	Uopće se ne slažem	**Ne slažem se**	**Niti se slažem/niti se ne slažem**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
1. Treba težiti stjecanju što više novaca	1	2	3	4	5
2. Novac treba nemilice trošiti	1	2	3	4	5
3. Treba težiti stjecanju društvene i političke moći	1	2	3	4	5
4. U životu se ne treba bojati nikoga	1	2	3	4	5
5. Treba težiti stjecanju slave	1	2	3	4	5
6. U životu je važno pronaći bračnog partnera s kojim je moguće imati skladan bračni odnos	1	2	3	4	5
7. Važno je imati što više djece	1	2	3	4	5
8. Djecu je potrebno dobro odgajati	1	2	3	4	5
9. Važno je poticati društvene promjene	1	2	3	4	5
10. U životu je važno za sobom ostaviti »nešto veliko«	1	2	3	4	5
11. Za mir, pravednost i jednakost treba se boriti	1	2	3	4	5
12. Treba stalno učiti i stjecati nove spoznaje	1	2	3	4	5
13. Važno je uvijek imati čistu savjest	1	2	3	4	5
14. Važno je biti pošten u životu	1	2	3	4	5
15. Važno je čuvati svoje zdravlje	1	2	3	4	5
16. Za »nešto veliko« gotovo uvijek se treba žrtvovati	1	2	3	4	5
17. Ljudima u nevolji treba pomagati	1	2	3	4	5

18. Nevolje drugih treba imati u vidu	1	2	3	4	5

20. Slijedi niz pitanja o nekim segmentima profesionalne socijalizacije studenata i studentica sociologije.

Molimo Vas da na skali od 1 („Uopće ne očekujem“) do 5 („U potpunosti očekujem“) procijenite u kojoj mjeri imate pojedina navedena očekivanja od profesije sociologa. *(Moguć je samo jedan odgovor)*

	Uopće ne očekujem	**Ne očekujem**	**Niti očekujem/niti ne očekujem**	**Očekujem**	**U potpunosti očekujem**
1. Visoka zarada	1	2	3	4	5
2. Stalno obrazovanje i intelektualni napredak	1	2	3	4	5
3. Kreativan i raznolik posao	1	2	3	4	5
4. Društveni ugled	1	2	3	4	5
5. Stručna putovanja i rad u inozemstvu	1	2	3	4	5
6. Prisutnost u masovnim medijima	1	2	3	4	5
7. Stalni izazovi	1	2	3	4	5
8. Brzo napredovanje u stručnoj hijerarhiji	1	2	3	4	5
9. Sigurnost radnog mjesta	1	2	3	4	5
10. Radno vrijeme koje nije strogo određeno	1	2	3	4	5

21. Molimo Vas da na skali od 1 („Izrazito ne bih želio“) do 7 („Izrazito bih želio“) procijenite u kolikoj mjeri biste ŽELJELI raditi u svakom od navedenih područja. *(Moguć je samo jedan odgovor)*

	Izrazito ne bih želio						**Izrazito bih želio**
1. Rad u novinarstvu	1	2	3	4	5	6	7
2. Znanstveno-istraživački rad u institutu	1	2	3	4	5	6	7
3. Znanstvena istraživanja u vlastitoj firmi	1	2	3	4	5	6	7
4. Rad u agenciji za marketing	1	2	3	4	5	6	7
5. Predavač na fakultetu	1	2	3	4	5	6	7
6. Predavač u srednjoj školi	1	2	3	4	5	6	7
7. Rad u državnoj ustanovi	1	2	3	4	5	6	7
8. Rad izvan struke	1	2	3	4	5	6	7

22. Molimo Vas da na skali od 1 („Izrazito nevjerojatno“) do 7 („Izrazito vjerojatno“) procijenite u kolikoj mjeri je VJEROJATNO da ćete raditi u svakom od navedenih područja. *(Moguć je samo jedan odgovor):*

	Izrazito nevjerojatno						**Izrazito vjerojatno**
1. Rad u novinarstvu	1	2	3	4	5	6	7
2. Znanstveno-istraživački rad u institutu	1	2	3	4	5	6	7
3. Znanstvena istraživanja u vlastitoj firmi	1	2	3	4	5	6	7
4. Rad u agenciji za marketing	1	2	3	4	5	6	7
5. Predavač na fakultetu	1	2	3	4	5	6	7
6. Predavač u srednjoj školi	1	2	3	4	5	6	7
7. Rad u državnoj ustanovi	1	2	3	4	5	6	7
8. Rad izvan struke	1	2	3	4	5	6	7

23. Molimo Vas da na skali od 1 („U potpunosti se ne slažem“) do 5 („U potpunosti se slažem“) procijenite koliko se slažete s tvrdnjom da svaki od navedenih čimbenika utječe na pronalazak željenog posla. *(Moguć je samo jedan odgovor):*

	Uopće se ne slažem	**Ne slažem se**	**Niti se slažem/niti se ne slažem**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
1. Snalažljivost	1	2	3	4	5
2. Sretan stjecaj okolnosti	1	2	3	4	5
3. Znanje i stručnost	1	2	3	4	5
4. Poštenje, zalaganje i korektnost	1	2	3	4	5
5. Poslovi tijekom studija	1	2	3	4	5
6. Veze	1	2	3	4	5
7. Ocjene tijekom studija	1	2	3	4	5
8. Angažiranost u nekoj političkoj stranci	1	2	3	4	5
9. Bezobzirnost	1	2	3	4	5
10. Novac	1	2	3	4	5

Ukoliko imate dodatnih komentara na temu upitnika ili sam upitnik, molimo upišite ih ovdje:

Zahvaljujemo na sudjelovanju!

Molimo Vas da anketni upitnik presavijete i ubacite u za to predviđenu kuvertu.

Prilog 2. Prijava etičkom povjerenstvu

PRIJAVA ISTRAŽIVAČKOG PRIJEDLOGA *POVJERENSTVU ZA OCJENU ETIČNOSTI ISTRAŽIVANJA* ODJELA ZA SOCIOLOGIJU HRVATSKIH STUDIJA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Datum prijave: 25.05.2017.

1. Student(i)/ica(e) - voditelj/i istraživanja:

Tomislav Cik, 2. godina diplomskog studija sociologije

2. Radni naslov istraživanja:

Aspiracije i očekivanja od studija sociologije i sociološke struke: komparativna analiza

3. Mentor/ica:

doc. dr. sc. Marija Brajdić Vuković

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

4. Obrazloženje, svrha i ciljevi istraživanja:

Istraživanje se provodi za potrebe izrade diplomskog rada na diplomskom studiju sociologije na Odsjeku za sociologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

Svrha ove kvantitativne studije jest istražiti očekivanja studenata i studentica sociologije od studija sociologije te istražiti njihova profesionalna očekivanja i aspiracije. Također, prikupljeni podaci usporedit će se s onima dobivenim u sličnoj studiji prof. dr.sc. Benjamina Čuliga, pod nazivom „Sociologija kao studij i struka – Empirijska analiza jedne populacije“ iz 1999. godine, te će biti stavljeni u kontekst društvenih promjena u RH u razdoblju između dva istraživanja.

Znanstveno spoznajni cilj istraživanja je znanstveno opisivanje ili deskripcija percepcije studenata i studentica sociologije o društvenom položaju sociologije, njezinom ugledu, odnosu sociologije prema društvenim promjenama, elementima strukovnosti, razlozima upisa na studij, profesionalnoj socijalizaciji i odnosu prema empiriji i teoriji, kao i o profesijskim aspiracijama studenata/ica sociologije.

5. Uzorak i metode predloženog istraživanja:

Metoda koja će se koristiti pri prikupljanju podataka jest metoda ankete. Anketni upitnik izrađen je na temelju indikatora iz istraživanja „Sociologija kao studij i struka – Empirijska analiza jedne populacije“ dr.sc. Benjamina Čuliga iz 1999. godine.

Planirana populacija ove kvantitativne studije jesu redoviti studenti i studentice sociologije na tri različita visoka učilišta u RH koja izvode studijske programe sociologije, a to Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru. Uzorak će biti prigodan,

a ispitanici će se odabrati tako da će se za svaku godinu preddiplomskog i diplomskog studija odabrati jedan obvezni kolegij. U dogovoru s nastavnicima, ispitat će se studenti zatečeni na početku predavanja obveznog kolegija.

6. Opis zaštite sudionika istraživanja:

a. Ukratko opisati način pristupa sudionicima u istraživanju

Molba za pristup ispitanicima uputit će se nastavnicima studija sociologije. Ako neki od nastavnika ne budu mogli ili htjeli sudjelovati, pronaći će se alternativni kolegij za takvu studijsku godinu i smjer.

b. Ukratko opisati način pribavljanja informiranog pristanka za sudjelovanje u istraživanju.

U sam anketni upitnik uključen je informirani pristanak za sudjelovanje u istraživanju u kojem je obrazložena svrha i cilj istraživanja, da je anketa anonimna, a dobiveni podaci povjerljivi. Također da mogu odustati od ispunjavanja ankete u bilo kojem trenutku kao i preskočiti pitanje koje smatraju neugodnim.

c. Ukratko opisati način zaštite povjerljivosti identiteta sudionika

Upitnici će biti šifrirani tako da ukazuju na godinu studija i sveučilište na kojem je anketa provedena no neće se iz šifre ni na koji način moći doznati tko je od sudionika istraživanja anketu popunio.

d. Opisati način zaštite povjerljivosti podataka

Nakon što sudionici ispune anketne upitnike, oni će se spremati u kuvertu koju će kasnije moći otvarati samo osoba zadužena za analizu podataka. Upitnike će u bazu unijeti istraživač te će oni biti dostupni samo istraživaču i mentorici istraživanja.

e. Opisati način čuvanja podataka

Originalni podaci, nakon analize, bit će predani na čuvanje mentorici istraživanja (doc. dr. sc. Marija Brajdić Vuković) na Hrvatskim studijima. Pristup podacima imat će samo nositelj istraživanja i mentor.

7. Ostvaruje li se istraživanjem izravna korist za sudionike?

Izravne koristi za sudionike nema, ali se rezultati istraživanja mogu dati na uvid sudionicima kako bi vidjeli čemu su doprinijeli sudjelovanjem.

8. Uključuje li istraživanje potencijalnu štetu/rizik za sudionike?

S obzirom na to da će se posebna pažnja posvetiti zaštiti povjerljivosti identiteta sudionika istraživanja, rizik za sudionike istraživanja nije predviđen.

9. Nositelj autorstva:

Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji
Odjel za sociologiju – Hrvatski studiji
Doc. dr. sc. Marija Brajdić Vuković
Tomislav Cik

U Zagrebu, 25.05.2017. Voditelj istraživanja: Tomislav Cik